**KAAN ARSLANOĞLU'NUN *KİMLİK, İNTİHAR, ÖTEKİ KAYIP***

**ROMANLARININ PSİKANALİTİK AÇIDAN İNCELENMESİ**

**Duhan Bilge BAY YENMEZ**

**(Yüksek Lisans Tezi)**

**Eskişehir, 2018**

# KAAN ARSLANOĞLU'NUN *KİMLİK, İNTİHAR, ÖTEKİ KAYIP* ROMANLARININ PSİKANALİTİK AÇIDAN İNCELENMESİ

**Duhan Bilge BAY YENMEZ**

**T.C.**
**ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNÜVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**
**Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ESKİŞEHİR**
**2018**

**T.C.**

**ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

**Duhan Bilge BAY YENMEZ tarafından hazırlanan Kaan Arslanoğlu'nun *Kimlik, İntihar, Öteki Kayıp* Romanlarının Psikanalitik Açıdan İncelenmesi başlıklı bu çalışma …/…/…. tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.**

**Başkan: Prof. Dr. Muharrem DAYANÇ**

**Üye: Doç. Dr. Soner AKPINAR**

**Üye: Dr. Öğr. Üyesi Eylem SALTIK**

**(Danışman)**

**ONAY**
**…/ …/ 2018**

**Prof. Dr. Nurullah UÇKUN**
**Enstitü Müdürü**

…./…/….

## ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

**Duhan Bilge BAY YENMEZ**

# ÖZET

## KAAN ARSLANOĞLU'NUN *KİMLİK, İNTİHAR, ÖTEKİ KAYIP* ROMANLARININ PSİKANALİTİK AÇIDAN İNCELENMESİ

**BAY YENMEZ, Duhan Bilge**
**Yüksek Lisans-2018**
**Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**
**Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı**

**Danışman:** Dr. Öğr. Üyesi Eylem SALTIK

Çağdaş Türk Edebiyatı yazarlarından Kaan Arslanoğlu, yaşadığı dönemin siyasal etkilerini karakterlerinin psikolojisi üzerinde başarıyla yansıtan bir yazar ve psikiyatrdır. Kaan Arslanoğlu, tıp fakültesi öğrencisiyken aktif siyaset yaptığı 80'li yıllarda toplumu; mesleğini yaptığı yıllarda ise insanları yakından gözlemlemiştir.

Arslanoğlu'nun kişisel ve mesleki birikimiyle yarattığı roman karakterleri hem dönemin ruhunu ayna tutmuş hem de kişinin iç dünyasını ve düşüncelerini sorgulamasını sağlamıştır.

Bu çalışmada Freud ve psikanaliz kuramı hakkında bilgi verilerek bu kuramın edebiyattaki yansımasına değinilmiştir. Kaan Arslanoğlu'nun *Kimlik, İntihar, Öteki Kayıp* romanlarındaki karakterler psikanalitik yöntemle incelenerek edebiyat ve psikanalizin birbirlerine olan etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

**Anahtar kelimeler:** Kaan Arslanoğlu, psikanaliz, roman, edebiyat.

## ABSTRACT

### PSYCHOANALYTİCAL ANALAYZE OF KAAN ARSLANOGLU'S NOVELS CALLED *KİMLİK, İNTİHAR, ÖTEKİ KAYIP*

**BAY YENMEZ, Duhan Bilge**

**Master Degree - 2018**

**Department of Turkish Language and Literature**

**New Turkhish Literature**

**Supervisor:** Asst. Prof. Dr. Eylem SALTIK

Kaan Arslanoglu, a writer of contemporary Turkish literature is an author and psychiatrist who can successfully reflect the political effects of his period on the psychology of his characters. When he was medical faculty student in 1980s when he played an active role in politics, he observed the society. By years he practised his profession, he observed people.

Fictitious characters that Arslanoglu created with his personal and professional experience both mirrored the spirit of the time and enabled the reader to query his thoughts and interior.

In this study, giving information about Freud and his psychoanalysis theory, mentions are made of the reflections in literature. Fictitious characters in the novels of Kaan Arslanoglu have been examined by psychoanalysis methods by this means the mutual affection of literature and psychoanalysis have been tried to find out.



**Key words**: Kaan Arslanoglu, psychoanalysis, novel, literature.

## İÇİNDEKİLER

ÖZET……..…….…..vii
ABSTRACT……..viii
İÇİNDEKİLER……...……..ix
KISALTMALAR……xii
ÖN SÖZ…….....xiii
GİRİŞ……1

## 1. BÖLÜM

## KAAN ARSLANOĞLU'NUN YAŞAMI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. KAAN ARSLANOĞLU'NUN YAŞAMI…….…….....4
1.2. KAAN ARSLANOĞLU'NUN EDEBÎ KİŞİLİĞİ…….…….....4
1.3. KAAN ARSLANOĞLU'NUN ESERLERİ……13
1.4. İNCELENECEK ROMANLARIN ÖZETİ.....17
1.4.1.Kimlik ……...……...…….…….17
1.4.2 İntihar (Zamanımızın Bir Kahramanı)……...…….……21
1.4.3. Öteki Kayıp…….…...23

## 2. BÖLÜM

## PSİKANALİTİK EDEBİYAT KURAMI

2.1. PSİKANALİZ NEDİR?…….…….……..……..…..…...26
2.1.1. Freudyen Psikanalizin Temel Kuramları…….…….……..…..…..27
2.1.1.1. İçgüdüler Kuramı…….…….....…...28
2.1.1.2. Topografik Model ...…….…...…….....29
2.1.1.2.1. Bilinç..…….…….…….....29
2.1.1.2.2. Önbilinç (Bilinçöncesi/Yarıbilinç)……...…….…….....29

2.1.1.2.3 Bilinçdışı…….…….....29
2.1.1.3. Yapısal Model…..…….…….....30
2.1.1.3.1. İd (İçben)…….…….....30
2.1.1.3.2. Ego (Benlik)…….…….....31
2.1.1.3.3. Süperego (Üstbenlik)…….31
2.1.1.3.4. Egonun Savunma Mekanizmaları……...……...31
2.1.1.4. Genetik Model……...…..……...……..35
2.1.1.4.1. Oral Dönem…….……...35
2.1.1.4.2. Anal Dönem……...……...…….....36
2.1.1.4.3. Fallik Dönem……...….36
2.1.1.4.3.1. Oidipus Kompleksi…….…….....37
2.1.1.4.3.2. Elektra Kompleksi…….....37
2.1.1.4.4. Gizil Dönem…….……..37
2.1.1.4.5. Genital Dönem…….....38
2.1.1.5. Rüyalar…….……...38
2.2. PSİKANALİZİN EDEBİYATTAKİ YANSIMASI…..……..…....40

## 3. BÖLÜM.

## KAAN ARSLANOĞLU'NUN *KİMLİK, İNTİHAR, ÖTEKİ KAYIP* ROMANLARININ PSİKANALİTİK AÇIDAN İNCELENMESİ

3.1. SAĞLIKLI ATLATILAMAYAN "PSİKOSEKSÜEL GELİŞİM DÖNEMLERİ".....45
3.1.1. Kişilik Çıkmazında Kimlik Arayışı.…….……..…….....45
3.1.2. Kimliğin Kaybolmuş Nesnesi: "Baba"...……..……...….....52
3.2. BİLİNÇDIŞININ SEMBOLİK ÇÖZÜMLEMESİ: "RÜYA"..…….....57
3.2.1. Oidipus Kompleksinin Sembolü "Bıçak"……..58
3.2.2. Öteki Kayıp Gülsüm'ün ve Musa'nın Gizil İçerikteki Gerçekleri…….59
3.2.3. İntiharın Eşiğindeki Kahramana Sembolik İletiler…….……...62
3.3. YAPISAL KİŞİLİĞİN KONTROLSÜZ SİSTEMLERİ: "İD-EGO-SÜPEREGO"…..…..…….…….....65

3.3.1. Yitik Baba Öfkesinin Kardeşe Aktarımı: Yok Sayılan Kardeşler……...65
3.3.2. Kişiliğin Kontrolsüz Sistemlerine Karşı "Ben"in Savunma Mekanizmaları.67
3.4. NEVROTİK PROBLEMLER……...……...71
3.4.1. Babadan Miras: Obsesyonlar Ve Takıntılar……...….71
3.5. İÇGÜDÜLERİN TEMEL TAŞLARI: EROS VE THANATOS…….77
3.6 KENDİ İHTİYAÇLARIYLA BAŞA ÇIKMA BİÇİMİ: "NARSİSİZM"...…….81

SONUÇ……...84
**KAYNAKÇA**……..……..…….86
**EKLER**.....90
**EK-1: Röportaj**…….90
**EK-2: Psikanaliz Sözlüğü**…….…..…….....93

## KISALTMALAR LİSTESİ

| | |
|---|---|
| **a.g.e.** | **:** Adı geçen eser |
| **Bkz.** | **:** Bakınız |
| **c./C.** | **:** Cilt |
| **çev.** | **:** Çeviren |
| **der.** | **:** Derleyen |
| **Ed./ed.** | **:** Editör |
| **Haz.** | **:** Hazırlayan |
| **s.** | **:** Sayfa |
| **S.** | **:** Sayı |
| **ss.** | **:** Sayfa sayısı |
| **t.y.** | **:** Tarih yok |
| **TDK** | **:** Türk Dil Kurumu |
| **Vb.** | **:** Ve benzeri |
| **vd.** | **:** Ve diğerleri |

# ÖN SÖZ

Kaan Arslanoğlu, tıp eğitimi aldığı yıllardan itibaren bireyin ve toplumun sorunlarıyla ilgilenen, kişi ve olayları mesleki hassasiyetle gözlemleyerek romanlar kaleme alan bir yazardır. Psikiyatr olan yazar, çeşitli dergi ve gazetelerde makaleler yayımlamış ve 1984'te ilk romanını yazmaya başlamıştır. Arslanoğlu'nun, eserlerinde daha çok bireysel ve toplumsal çatışmalar yaşayan kişileri kaleme aldığı görülmektedir.

Bu çalışmanın konusunu Kaan Arslanoğlu'nun *Kimlik, İntihar* ve *Öteki Kayıp* romanları oluşturur. Tezin problemi bu eserlerdeki karakterlerin hangi ruhsal sorunları taşıdığını tespit etmektir. Bu amaçla psikanalizle ilgili gerekli kaynaklar tespit edilip okunmuş, edebiyat ve psikanaliz konulu tezler taranmış ve toplanan veriler ışığında yazarın yukarıda adı geçen kitapları incelenmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde yazarın hayatı, edebî kişiliği ve eserlerine değinilmiştir. İkinci bölümde psikanaliz ve edebiyat hakkında bilgi verilmiş, çalışmanın esasını oluşturan üçüncü bölümde Arslanoğlu'nun *Kimlik, İntihar* ve *Öteki Kayıp* romanlarının psikanalitik incelenmesine geçilmiştir. Sonuç bölümünde ise tüm veriler kullanılarak edebiyat ve psikanalizin birbirleriyle olan etkileşimlerinin Kaan Arslanoğlu'nun eserlerinde nasıl bir karşılık bulduğu sorusu üzerinde durulmuştur. Ayrıca ekler kısmında yazarla yaptığımız röportaj ve psikanalizle ilgili bir sözlük bulunmaktadır.

Bu çalışmada katkısı olan değerli hocalarıma ve benden desteğini esirgemeyen herkese teşekkürlerimle…

## GİRİŞ

Kaan Arslanoğlu, 1980 sonrası modern Türk edebiyatında insan psikolojisini, toplumsal ve bireysel problemleri ve bu problemlerin kişinin kimlik arayışına olan etkilerini eserlerinde konu edinen önemli yazarlardan birisidir. Arslanoğlu aslen psikiyatr hekimdir; eserlerinde de toplumun beklentilerinin, otoritenin ve ailenin bireyde yarattığı ruhsal problemleri ele alır. Bunu yaparken çocukluk döneminde yeterli sevgi ve ilgi alamayan, rol model eksikliği yaşayan, otoriteye başkaldıran karakterler yaratarak sorunun kaynağını temel alır. Toplumun en küçük yapı taşını aile oluşturur. Kaan Arslanoğlu, yukarıda bahsettiğimiz eksikliklerin ailede sağlıklı giderilemediğinde, bireyin ileriki hayatını ne denli etkileyeceğini mesleki birikimiyle gözler önüne serer.

Arslanoğlu, kendi hayatından da izler taşıyan ve fikirlerine yer vermek için yazdığını belirttiği romanlarını "düşünce romanı" olarak gördüğünü söyler. Yazarın romanlarında üstünde en çok durduğu konular kişilik, insan doğası, psikoloji ve politikadır. Kaan Arslanoğlu'nun romanlarının psikolojik alt yapıya sahip olması, kendi hayatıyla ve düşünceleriyle benzerlikler içermesi, *Kimlik, İntihar* ve *Öteki Kayıp* romanlarını psikanalitik edebiyat kuramıyla incelemeye olanak sağlamıştır.

Psikanalitik edebiyat eleştirisi, Freud'un 1908 yılında yayımladığı "Yaratıcı Yazarlar ve Gündüzdüşleri" başlıklı yazısından beri gündemdedir.[1] Edebiyat yapıtının yazarından bağımsız olarak ele alınması gerektiğini savunan "yeni eleştiricilik" akımına karşın edebiyat yapıtıyla yazarı arasındaki ilişki önemle üzerinde durulan bir konudur. Hatta çağdaş eleştiri kuramlarında okuyucu da yapıtın bir unsuru olarak kabul görmektedir. Yapıtı anlamak için yazarın kişiliğinin ya da hayatının bilinmesinin gerekmediğini savunan yeni eleştiri akımı ortaya çıkmadan önce, yazarın hayatına olan ilgi 19. yüzyılda doruk noktasına çıkmıştır. Okuyucu tarafından yazara yönelik ilginin artmasının sebebi, 19. yüzyılda sanatçıyla okuyucunun arasındaki tek bağın eser olmasından mütevellittir. 20. yüzyılın ilk yarısına kadar da bu ilgi sürmüştür çünkü iletişim araçları çok kısıtlıdır. Bir psikobiyografi türü olarak kabul edebileceğimiz psikanalitik edebiyat kuramı, Sigmund Freud'un geliştirdiği psikanaliz kuramının sanatçının hayatı ve eserlerinden yola çıkarak incelenmesini baz alır. Fakat psikanalitik inceleme bir süre sonra

[1] Peter Brooks, *Psikanaliz ve Hikâye Anlatıcılığı*, çev. Hivren Demir-Atay&Hakan Atay, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 31.

eleştirmenler ve yazarlar tarafından tepki çekmiştir. Çünkü sanatçının hayatının bu şekilde deşifre edilmesi sanatçıları rahatsız etmiştir. Eleştiride karşı çıkılan kuramsal nokta ise şudur: Kötümser bir bakış açısına sahip olan Freud'un, bebeklik dönemine ait psikolojik problemleri tüm yetişkinlik yaşamını anlamlandırmakta kullanılmasıdır. Buna karşılık psikanalizi kullanan eleştirmenlerin savunduğu nokta ise metni, yazarın bebeklik dönemindeki ruhsal problemlere göre yorumlamak değil metindeki karakterlerin eylemlerini ve bu eylemlerinin sebeplerini yazarın ele aldığı biçimiyle incelemeleridir. Bu savunma ile psikanalitik eleştiri yöntemine getirilen olumsuz bakış açısı olumlu yönde değişmiştir. Psikanalitik eleştirinin tarihine bakıldığı zaman ilk başlarda sanatçının bilinçaltının temel alındığı doğrudur, fakat zamanla bu değişmiştir. Sanatçının değil, eserlerdeki karakterlerin neyi neden yaptıklarının sebepleri bilinçaltıyla ele alınmıştır.[2]

Psikanalitik edebiyat kuramı eserin sanatsal değerine dair bir eleştiri kuramı değildir. Eserin yaratım sürecini anlamak amacıyla önce eser ele alınır. Eserden yola çıkarak sanatçının kendini eserinde ne kadar yansıttığı incelenir. Diğer ele alış yöntemleri ise yazarın hayatından esere varılması ya da her iki yolun aynı anda uygulanması şeklindedir. Yazarın hayatından esere varılırken önce yazarın hayatı incelenerek eserlerinde yazarın yaşamından ve kişiliğinden benzerlikler aranır, veyahut yazarın hayatı ve eser paralel olarak ele alınarak her iki yol da kullanılmış olur.

Freud sanatçının yazma eylemi ile nevroz arasında ilişki olduğunu söyler. Sanatçının dış dünyada kolayca kabul görmeyecek arzu, düşünce ve isteklerini bastırmak yerine bunları eserleri aracılığıyla yaşayarak tatmin eder. Yazarların ve şairlerin bu denli psikanalize maruz kalmalarının sebebi eserlerinde psikolojilerine dair ipuçları vermelerinden kaynaklanmaktadır. Başka bir meslek grubunu, yaptıkları işlerden yola çıkarak, psikanalitik olarak incelemek mümkün değildir. Fakat psikanalitik inceleme yöntemi her zaman yazara yönelik değildir. Bazen de eserdeki karakterlerin psikolojisini yorumlamak için kullanılır. Özellikle Freud ve Jung gibi psikanalistlerden etkilenerek onların öğretilerini kullanan yazarlara ait modern edebiyat eserlerinde psikanalitik eleştiri uygulanırken bakış açısı, sanatçıdan eserdeki karakterlere çevrilir.[3]

---

[2] Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2004, s. 7-10.
[3] Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 149-156.

Kaan Arslanoğlu gençlik yıllarını geçirdiği dönemin siyasi olaylarının kişideki, hatta toplumdaki, etkilerini gözlemleyerek romanlarında, bulunduğu toplumu ve kendini sorgulayan karakterleri konu edinmiştir. Bunu yaparken mesleğinin de getirdiği kazanımlarla başarılı karakter tahlilleri yapmış ve toplumsal kuralların bireydeki karşılığına değinmiştir. Ayrıca çocukluk travmalarında anne-baba tutumunun kişiliğin oluşumundaki etkilerine, aile problemlerinin bireyin ileriki yaşamında yarattığı sıkıntılara, sağlıklı atlatılamayan kişilik gelişim dönemlerinin yarattığı ruhsal problemlere de dokunmuştur. Yukarıda bahsettiğimiz ve ilerleyen bölümlerde detaylandıracağımız psikanalitik edebiyat kuramıyla Arslanoğlu'nun *Kimlik, İntihar* ve *Öteki Kayıp* romanlarını incelediğimizde; psikanalitik kuram, bu eserlerdeki karakterlerin hangi ruhsal problemleri taşıdığını tespit etmeye ve karakterlerin davranışlarının ne gibi nedenlere dayandığını anlamlandırmaya imkân sağlamıştır.

# 1. BÖLÜM

# KAAN ARSLANOĞLU'NUN YAŞAMI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

## 1.1. KAAN ARSLANOĞLU'NUN YAŞAMI

Babası orman mühendisi olan Kaan Arslanoğlu, 1959 Düzce doğumludur. Çocukluğu ve gençlik yılları Bartın, Karadeniz Ereğlisi, Sivas ve Bursa gibi çeşitli şehirlerde geçmiştir. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ne 1977 yılında girmiş, 1984'te mezun olmuş ve aynı yıl evlenmiştir. Zorunlu hizmetini Eskişehir Beden Terbiyesi İl Müdürlüğü'nde yapmıştır. 1986 yılında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde psikiyatri uzmanlık eğitimine başlamış, 1990 yılında uzman olmuştur. Samsun, İzmir ve Ağrı'da askerliğini yapan Arslanoğlu, mesleğini 2000 yılına kadar devlet hizmetinde sürdürmüştür, 2005 yılına kadar da özel olarak devam etmiştir. Şu an Düzce'de yaşamaktadır.

Öğrencilik yıllarında yaptığı aktif siyasetin ardından 1987 yılından itibaren İstanbul Tabip Odası'nın birçok organında çalışmıştır. Şubat 2005'te hekimlik-psikiyatri mesleğini bırakan Kaan Arslanoğlu, 2005'ten beri yalnızca yazarlık yapmaktadır.

## 1.2. KAAN ARSLANOĞLU'NUN EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Yazarlığa, 1984 yılının sonlarında *Devrimciler* adlı ilk romanını yazmaya başlayarak adım atan Kaan Arslanoğlu, bu romanını Şubat 1988'de yayımlamıştır. Arslanoğlu ile 18 Eylül 2018 tarihinde yaptığımız röportajda, "Yazmaya nasıl başladınız?" sorumuza cevabı, "Yazmaya ilkokuldan itibaren kompozisyon yazarak başladım. Üniversite sıralarında bildiri yazımı. Sonrasında ise 1984 sonunda başladığım, 1986'da bitirdiğim, 1988'de basılan "Devrimciler" adlı romanım geldi. İlk makalelerim ise 90'lı yılların başında İn Vivo ve İnsancıl dergilerinde çıktı. Edebiyat, kültür, psikoloji, tıp, siyaset temalı makalelerdi." şeklinde olmuştur.

Kaan Arslanoğlu romanlarında derinlikli olarak verdiği, kişilik konusunun, "ilgisini her şeyden çok çektiğini"[4] belirtmiştir. Çalışmalarında üstünde en çok durduğu diğer konular politika, psikoloji ve insan doğasıdır. Romanlarının yanı sıra, 90'lı yılların başında "İnsan siyasi olarak ne? Hukuku, kültürü, sanatı, edebiyatı neye yarar? Gerçekte neyin peşindedir gündelik yaşamda? Niye çalışır, niye sevişir, niye birbirini öldürür?"[5] sorularıyla ilgilenmeye başlamış ve kuramsal yazılar kaleme almıştır.

Sanatla ilgili görüşlerini, *Politik Psikiyatri* adlı kuram kitabında şu şekilde belirtmiştir:

> "Sanat, insanın soyutlama yeteneğinin ürünüdür. Başka hiçbir canlı sanat yapamaz, ama insan, aklının soyutlama yeteneğinden ötürü sanatı üretebilir ve onu yaşamının ayrılmaz parçası sayar. Sanat, evrim sürecinde insanlar arası iletişimin, bilgi depolama ve aktarmanın, üretimin (avcılık ve toplayıcılığın) gereksemeleri doğrultusunda insanın soyutlama yeteneğinin ve gelişmiş ruhsal yapısının (madde ötesine, ruhlara, görünmez güçlere inanmasının) sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sanat bu bakımdan bugünkü en gelişmiş biçimleriyle bile hem insan aklının gücünü hem de sakatlıklarını yansıtır."[6]

Kişiliğin estetik zevk, dünya görüşü gibi birçok konuyu belirlediğini savunan Arslanoğlu, "İnsan, sanat eserini karşı tavrını zekâ, bilgi ve kişiliğine göre belirler, bunlara göre o eseri güzel ya da çirkin bulur."[7] Aynı zamanda kişilik, insanın dünya görüşünü, felsefi ve siyasi tavrını da belirler. Kaan Arslanoğlu, toplumun popüler yazarlarını o toplumun aynası olarak görür. "Toplumu çözmek için bu yazarların metinlerini çözümlemek yeterlidir."[8] demiştir.

Kaan Arslanoğlu romanlarında çoğunlukla gerçekçi ifadelere yer vermektedir. Yapı Kredi Yayınları'nın *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi'*nde, Arslanoğlu ile ilgili maddede, yazarın kendi gerçekçilik anlayışıyla ilgili şu ifadelerine yer verilmiştir:

---

[4] Kaan Arslanoğlu, *Yanılmanın Gerçekliği I,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2005, s. 140.
[5] Kaan Arslanoğlu, *Evrimci Açıdan Din Politika Siyaset,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2016, s. 8.
[6] Kaan Arslanoğlu, *Politik Psikiyatri Yanılmanın Gerçekliği II,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2005, s. 160-161.
[7] Arslanoğlu, *a.g.e.,* s. 162.
[8] Arslanoğlu, *a.g.e.,* s. 227.

> "İnsanın iyi yönlerini kötü gibi, kötü yönlerini (örneğin, bireyci, sorumsuz, sevgisiz, adaletsiz yönlerini) iyi gibi göstermek gerçekçilik değildir. Ya da benim gerçekçiliğim böyle bir gerçekçiliktir."[9]

Edebî metinler bize gerçeği vermek zorunda değildir, fakat gerçeğin kurgulanmış hali olmaları olasıdır. Bir eser aynı anda hem gerçek hem de hayali, hem olgusal hem de kurgusal olabilir.[10] Yukarıda bahsettiğimiz *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi'*nde Arslanoğlu'nun roman konularının yaşanmışlığı ile ilgili ifadeleri şu şekilde aktarılmıştır:

> "Yaşamış olayım ya da tümüyle kafamda canlandırayım, iyi bildiğimden emin olduğum şeyleri yazarım ancak. Eğer yazar bazı olguları gerçekliği varmış gibi gösteriyorsa, gerçeğe olabildiğince sadık kalmalı; olabilirlik ilkesini boşlamamalıdır."[11]

Arslanoğlu'nun bazı romanlarında konu edindiği olaylar, olayların geçtiği zaman ve kullanılan mekânlar hayatıyla, paralellik göstermesi sebebiyle Arslanoğlu'nun da içinde bulunduğu yaşanmış vakalar olduğunu düşündürtür.

Kaan Arslanoğlu gerçeklik ve kurgu hakkındaki fikirlerini, son romanı *Yüzü Silinenler'*in sunu bölümünde, aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

> "Ölçüyü aşmış fikir beyanı bir edebiyat estetiği bozucusudur her eserde. O kesin. Ama gerçeklikten de kaçamıyoruz. Salt hayal ürünü eserler bu yönde handikapı (zorluk diyelim buna) kolay aşıyorlar. Ancak gerçeğe bağlı kalma tutkusundaki, her gün yaşadıklarını kaleme döken insanlar için bu, dış zorlamanın da ötesinde bir iç zorlama. Kurgu yapıyoruz ama uydurmuyoruz. Bu yazıştıklarımız, bu diyaloglarımız gerçek. Benzerlerini yaşamak anlamında. Çok benzerini yaşama olasılığının yüksekliği anlamında. Gerçekte böyle deneyimler içindeyiz ve bu bizim hayatımız. İçinde 'ben' çokça geçse bile yapay diyemezler. Çiğ bir benlik şişirmesi? Az biraz sersem, çöpe atardım. Elbette son kararı okur verecektir."[12]

Yazdığı romanlarda seçtiği karakterlerin doktor, yazar, tıp fakültesi öğrencisi olması, örgüt mücadelesi içinde olmaları gibi ortak özellikler dolayısıyla yazarın kendi hayatından izleri ve benzerlikleri de roman karakterlerine verdiğini

---

[9] "Kaan Arslanoğlu", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, C., I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, s.123.
[10] Terry Eagleton, *Edebiyat Nasıl Okunur*, çev. Elif Ersavcı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 133.
[11] "Kaan Arslanoğlu", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, C., I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, s.123.
[12] Kaan Arslanoğlu, *Yüzü Silinenler Darbe Günlükleri,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2005, s. 6.

düşündürmektedir. Arslanoğlu ile 18 Eylül 2018 tarihinde yaptığımız röportajda, yazdığı karakterlerle kendi arasındaki bağı şu şekilde açıklamıştır: "Kahramanlarımın hepsi kurgusaldır, bire bir kimse kimse değildir. Ama bazı tipler gerçek hayattakilere hayli benzer. Bana benzeyenler de var. Yarattığım tiplere kendi kişiliğimden de çok şey verdim. Ne bileyim, bazılarına çeyrek, bazılarına yarı yarıya. Kendi deneyimlerim ve fikirlerim de bolca girdi bu arada."[13] Kaan Arslanoğlu'nun da dediği gibi, yazar romanda kendi fikirlerini söylüyor olabilir ama bu tamamen yazarın o kişi olduğu anlamına gelmez. Karakterin kendi konuşma tarzını göstermesi, inandırıcılığı, karakterlerden birini idealize etmesi okuyucunun kendini karakter yerine koyması için gerekiyor olabilir. Kısaca, yazarın eserde yarattığı karakterler bazen bizim konuyu anlamamız için oluşturulmuş karakterlerdir, bunlar tamamen yazarın kendisidir ya da değildir denilemez.

Kaan Arslanoğlu, *Devrimciler* romanının "Yazarın İkinci Baskıya Önsözü"nde, kitap için yapılan eleştirilere değinmiştir. Eleştirilerin çoğu siyasi duygusallıktadır. Arslanoğlu, yapılan eleştirilere, roman tanımı yaparak ve kendi yazdıklarının da roman olduğunu hatırlatarak cevap vermiştir. Yukarıda bahsi geçen "yazarın yazdıkları tamamıyla gerçek midir?" sorunsalı burada açıkça görülmektedir.

> "Okuyucuya bu ürünün bir roman olduğunu anımsatıyorum. Roman gerçekliği yansıtan, ancak kendi kuralları, kendi gerçekliği içinde değiştirerek, yeniden yaratarak yansıtan bir yazın türüdür.
> Öbür sanatlarda da böyledir aslında durum. Bunları neden söylüyorum: Bu kitap bir belgesel değil. İlk baskıyı okuyanların çoğu, içinde birebir gerçekler aradılar ve bulduklarını sandılar, alındılar, düş kırıklıklarına uğradılar. Umarım artık daha rahat okunur ve duygusal çatışmalara kapılmaksızın değerlendirilip yararlanılır.
>
> Romanda anlatılan kuşaktan sonra bir, belki iki kuşak geçti. İnsanın, devrimcilerin sorunsalı pek de değişmedi. O yüzden yapıtın hiç eskimemiş oluşu bile, beni sevindirmez… Sonuç olarak, bu yapıt yaranmayı değil, düşündürmeyi, tartışmayı hedefleyen "her şeyden önce bir roman…""[14]

Kaan Arslanoğlu'nun romanlarında, kendi fikirlerini ele aldığı ve kendi hayatından izlere de yer verdiğinden bahsetmiştik. Cansu Fırıncı ile yaptığı bir

[13] 18 Eylül 2018 tarihinde Kaan Arslanoğlu ile yaptığımız röportaj.
[14] Kaan Arslanoğlu, *Devrimciler,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2006, s. 7.

röportajda yazarın kendini roman karakteri olarak seçmesinin sebebini insanlara fikirlerini her yolla anlatmaya çalıştığını belirtmiş ve eklemiştir:

> "İnsanlara makalelerle de sesleniyorum. Fakat romanları da o yolda kullanmaya başladım. "Kişilikler" romanıyla ufaktan başladım özgün fikirlerimi romanla aktarmaya, fakat "Yoldaki İşaretler" de iş tam mecrasına girdi. Turgay Fişekçi buna "düşünce romanı diyor. İtirazım yok. Ayrıca bunu ilk deneyen ben değilim. Dünyada ve bizde birçok romancı ideolojik politik görüşlerini roman yoluyla aktarmayı denemiş. Fakat bunlar belli bir yoğunluğun üstüne çıkınca, kurguyu zorlamaya başlıyor. Roman çirkinleşiyor. Hafif hafif, derinden görüş aktarmak kolay da, yoğunlaşınca bu görüş aktarımı, roman romanlıktan çıkıyor. Bunun altından sağlam çıkanı doğrusunu istersen şimdiye dek görmedim. İşte romana kendimi de başlı başına bir karakter olarak katmak o sorunu büyük ölçüde çözdü. Kendimi doğrudan kendime anlattırıyorum ve böylece yapaylık kalmıyor. Karakterin oturmamışlığı sorunu kalmıyor. Bir pratik çözüm. Başka bir amacı yoktu."[15]

Aynı röportajda, romanlarında ele aldığı tezler ve bu tezlere tepkilerin neler olduğu sorusuna cevabı ise:

> "Demin dedim ya, ilk romanlarım "Devrimciler", "Çağrısız Hayalim", "Öteki Kayıp" politik romanlardı. Politik psikolojik romanlar diyebiliriz. Sonra "Öteki Kayıp"la polisiye gerilim ögesini, "Kişilikler"den başlayarak da ufaktan düşünsel roman arayışını kattım romanlarıma. "Karşıdevrimciler"de polisiye gerilim unsuru tekrar ağırlık kazandı. Bu son romanda hem o var hem de düşünce çarpışmaları var. Tabii dediğin gibi bu evrimsel gelişme sorunu, insanın zekaca yetersizliği temel problemimiz bolca işlenmeye başladı son romanlarımda da. Dine karşı sosyalistlerin daha esnek ve kapsayıcı bir tutum alması gerektiği tezim de ona bağlı. Sonra dünyanın bitmesi problemi var. Sosyalistlerin genelde gelecek planlarında yok saydığı gerçeklik. Şimdi bunlara fazlasıyla cüretli tezler diyorsun da, tabii bir sürü olumsuz tepki alıyorum. Fakat olumsuz tepkiler giderek azalıyor biliyor musun. Sosyalistler açık açık kabul etmeseler de belli bir birikimle, öncelikle sezgi yoluyla bu gerçekleri görmeye başladılar. Tam kabul etmeleri için bir şeylerin daha maddi anlamda kafalarına dank etmesi gerekiyor. İşte o zaman hele soyadları "ton"la, "son"la, "ser" le biten bazı düşünürler bunları yazdığında herkes kabul edecek. En çok on on beş yılı var."[16]

---

[15] Cansu Fırıncı, (Çevrimiçi), https://cansufirinci.org/2012/01/06/kaan-arslanoglu-roportaji-bu-roman-devrimci-ruhu-cagiriyor-roportaj-cansu-firinci/, 09 Ekim 2018.
[16] Cansu Fırıncı, (Çevrimiçi), https://cansufirinci.org/2012/01/06/kaan-arslanoglu-roportaji-bu-roman-devrimci-ruhu-cagiriyor-roportaj-cansu-firinci/, 09 Ekim 2018.

Özdemir İnce Hürriyet gazetesindeki *Kaan Arslanoğlu Ne Demek İstiyor?* başlıklı köşe yazısında, Arslanoğlu'nun sevdiği yazar tipi olmasının nedenini, "Türkiye'de birçok şair ve yazar, birçok gazete yazıcısı ve muharriri insan beyninin şiir, roman, öykü, bilimsel yazı salgılayan bir salgı bezi olduğunu sanırlar: Pankreas gibi, tükrük bezi gibi… Böyle yazarları ciddiye almam ben. Benim yazarlarım insan beynine otomobil aküsü muamelesi yapanlardır. Yeteneğin de biraz payı vardır ama insanı beyni bilim adamı, sanatçı (ressam ve besteci) ve yazar yapar. Kaan Arslanoğlu benim sevdiğim yazar tipolojisine uygun biri: Edebiyat ve bilim ortamında "barış içinde ve birlikte" yaşamıyor. Bence önemli bir nitelik. Önündekini ısırıyor, arkasındakini tepiyor. Bence, bir yazar ve düşünce adamı için en yüksek değerdir bu." olarak açıklamıştır.[17] Arslanoğlu edebiyatçı kimliğinin yanı sıra hekim kimliğine de sahiptir. Bilimsel disipline hâkim olması sebebiyle gerçekçi metinler ele almış olması tesadüf değildir.

Sanatçı her zaman iyi bir gözlemcidir. Arslanoğlu'nun roman karakterlerinin tıp eğitimi alan öğrenciler, psikolog, psikiyatr ya da yazarlardan seçilmiş olması da elbette tesadüf değildir. Öncelikle kendisini ve çevresini incelemiştir. Psikiyatr olmasının karakter yaratmada gerçekçi kaynaklara ulaşması açısından da kolaylık sağladığı düşünülebilir.

Arslanoğlu, dijital ortamda yazmaya başladığı ve daha sonra İthaki Yayınları'ndan yayımlanan son romanı *Yüzü Silinenler*'in sunu bölümünde, "Başka bir yandan, toplum olarak ağır bir ruhsal depresyon içindeyiz. Yazarların 'ben'leri de bu çöküntüden payını alıyor. Bir şeyleri açığa vurmak veya vurmamak, bazı gerçekleri ortaya dökmek veya saklamak konusunda günlük değil, neredeyse saatlik gelgitler yaşayabiliyoruz."[18] sözleriyle son dönemlerde yazar ve toplum konusundaki gözlemlerini belirtmiştir.

Mehmet Rifat'ın *Yaklaşımlarıyla Eleştiri Kuramcıları* kitabının *Sartre'ın Varoluşsal Psikanaliz Kuramı*nı ele aldığı bölümünde yazarı şu şekilde tanımlar: "Hiç kimsenin kendini, dünyada olup bitenden sorumsuz tutmaması için kalemi eline alan kişidir yazar. Sartre'ın yaklaşımına göre, bir yazar var olanı gösterir ve insanı *durumları* dönüştürmeye yöneltir. Her zaman başkaları için yazılır. Yazar başka

[17] Özdemir İnce, (çevrimiçi), http://ozdemirince.com/kaan-arslanoglu-ne-demek-istiyor/ , 13 Ekim 2018.
[18] Kaan Arslanoğlu, *Yüzü Silinenler Darbe Günlükleri*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2005, s. 7.

özgürlüklere seslenen bir özgürlüktür ve yönelişler önerir."[19] Kaan Arslanoğlu da fikirlerini paylaşabilmek adına ele aldığı konuları gerek makale gerekse romanları aracılığıyla okuyucuya sunmuştur. Kendisiyle soL Haber Portalı'nda, *Reenkarnasyon Kulübü* romanı için yapılan röportajında "düşünce romanı" yazdığının altını çizmiştir.[20] Belli düşünceleri, problemleri 'okuyucuya en iyi nasıl iletebilirim', fikrinin roman sanatıyla ters düşen bir şey olduğunu da eklediği röportajda: "Roman sanatında olayları olabildiğince akışına bırakmak gerekiyor. Öyküyü kuruyorsun, karakterleri kuruyorsun, o karakterler kendileriyle yaşayarak kendi hayatlarını çiziyor. İyi romanlarda bu böyle olmak zorunda. O yüzden kendi görüşlerinle Tanzimat romancısı gibi romana çok fazla müdahale edemiyorsun." diyerek roman tekniği açısından sorunlu bir şey yaptığını belirtmiştir. Gerçekçilikten kopmadan, kendi derdini romanda yarattığı karaktere ifade ettirmenin de başlı başına estetik bir sorun olduğunu söyleyen Arslanoğlu, *Reenkarnasyon Kulübü* romanını bu sebeple yazdığını söylemiştir. Fikirlerini söyletmek istediği karakterleri, günümüzde yaşayan fakat reenkarne olmuş tarihi kişilikler olarak işlemiştir.

Kendisini çok az kişinin okuduğunu söyleyen Arslanoğlu, *Yoldaki İşaretler* romanının "sonsöz ve teşekkür için" başlıklı bölümünde, bundan rahatsız olmadığını ya da az kişinin okuması için özel bir çaba sarf etmediğini söylemiştir. Tüm dünyada kitap okuyanların az, hatta iyi kitap okuyanların daha az olduğunu söyleyen Arslanoğlu, bunu insan türünün yetersizliği olarak gördüğünü belirtmiştir. İnsanın alttürlerinin olduğunu söylediği yazısında, "Her türün düşünceye, siyasete, eyleme, bilime, sanata yaklaşımı çok farklı. Anlayacağınız ben de kendi alttürümün özelliklerini sergiliyorum, düşünde, edebiyatta bunun mücadelesini veriyorum. Kendi türümdekilere ya da akraba türlere derdimi anlatabiliyorum ancak."[21] demiştir. Bu yazı Kaan Arslanoğlu'nun okuyucu kaygısı taşımadığını, herkes tarafından anlaşılamayacağını baştan kabullendiğini ve bunu bilerek yazdığını belirttiği kişisel manifestosu niteliğindedir.

Arslanoğlu, özellikle karakterin psikolojisini derinden hissettiğimiz romanlarında bilinç akımı tekniğini kullanmıştır. Hayatı bütün yönleri ve boyutlarıyla ortaya koyabilmek için şuuraltının derinliklerinde saklı gerçeklerin de

[19] Mehmet Rifat, *Yaklaşımlarıyla Eleştiri Kuramcıları*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.80.
[20] soL Haber Portalı, (çevrimiçi), http://haber.sol.org.tr/soldakiler/ya-mustafa-kemal-bugun-yasasaydi-haberi-47846 , 13 Ekim 2018.
[21] Kaan Arslanoğlu, *Yoldaki İşaretler*, Adam Yayınları, İstanbul, 2004, s. 283.

meydana çıkarılmasını isteyen modern romancının en önemli özelliklerinden sayılan bilinç akımı tekniği, insan benini merkeze alarak karakterin ruhsal durumunda yoğunlaşır.[22] Psikolojinin romana armağanı olarak görülen bilinç akımı tekniği, düşüncelerin iç konuşma halinde verilmesi anlamına gelmektedir. Fakat bilinç akımı tekniğinin normal bir iç konuşma tekniğinden farkı vardır: Bilinçle bilinçaltının sınırındaki düşüncenin yazıya düzgün cümlelerle değil; yazarın araya girmeden ve karakterin zihnindeki çağrışım sırasını bozmadan aktarmasıyla gerçekleştirilir.[23] Arslanoğlu'nun romanlarında psikolojiyi ve insan doğasını konu edindiğine değinmiştik, bu hususta bilinç akımı tekniğini kullanması roman karakterlerine psikolojik gerçeklik kazandırması yönüyle tamamlayıcı niteliktedir.

> "Yalnızlık hem çok zevkli hem sıkıyor. Umurunda mı başkalarının ne düşündüğü, belki ilk gençliğinde biraz önemserdi ötekileri; şimdi ise hiç… Meraklı bakışlardan rahatsız olmaz. Buraya neden yalnız gelmiş; niyeti nedir? Bir arkadaşı, bir grubu neden yok? Bir kız ayarlayamamış mı gelirken? Ne beceriksizlik… Bilir, böyle şeyler geçer insanların kafasından, hatta aralarında konuşurlar akıllarından geçeni. Ne geçerse geçsin yamyamların aklından, ne konuşurlarsa konuşsunlar. Eğlenmek için bazen şaşırtır onları. Masallar anlatır, tamamen uyduruk ve mantıksız senaryolar… Yukarı yayladaki kafede rastladığı meraklı kıza Öküz Çayırı'nda kurulacak havaalanı için ön araştırma yapmaya gittiğini söylemişti. Kız hemen inandı buna; hatta "Çok güzel!" diye hayranlığını belirtti, havaalanı fikrinin neresi güzelse! Üstelik alan turistler için değil, boğalar için yapılıyordu. Öküz Çayırı'na sığırlar artık uçaklarla getirilecekti ülkenin dört bir yanından… Başkalarının ne düşündükleri vız gelir tırıs gider; vahşi doğada yapayalnız kalmak güzel şeydi; ama buraya iyi vakit geçirmek için gelmemişti ki. Yıllardır ihmal ettiği bir şey için çıkmıştı dağa. Hep aklının bir kenarında duran, hep ha şimdi ha yarın diye ertelediği, ancak hiçbir zaman yapamadığı bir şey… Yaşamını sorgulayacaktı."[24]

Kaan Arslanoğlu'nu karakterleriyle okuyucunun yakın bir ilgi kurmasını sağlayan diğer önemli nokta, akıcı ve günlük bir dil kullanması, argoya da tadında yer vermesidir. Bu konuyla ilgili Fethi Naci, *Yüzyılın 100 Türk Romanı* kitabında: "Kaan Arslanoğlu, anlatıcıyı arada sırada argo konuşturuyor, anlatıcıya küfrettiriyor; bunu yaparken ölçüyü kaçırmıyor; anlatıcıya yepyeni benzetmeler yaptırıyor."[25]

[22] Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara, 2009, s. 275.
[23] Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2006, s. 269-270.
[24] Kaan Arslanoğlu, *İntihar (Zamanımızın Bir Kahramanı),* Adam Yayınları, İstanbul, 1999, s. 88.
[25] Fethi Naci, *Yüzyılın 100 Türk Romanı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s. 642.

demiştir ve *Öteki Kayıp*'ta Gülsüm için "Biraz fazla gülüyordu. Tatile çıkmış turist gibi." örneğini eklemiştir.

İnsanın kendini ve başkalarını anlamak için geliştirdiği kültürel ve bilimsel kuramları, her şeyi daha da karmaşıklaştıran sistemler olarak gören Kaan Arslanoğlu, Freudculuk ile ilgili fikirlerini kuram kitaplarında pek çok kez kaleme almıştır. Freud'un kuramının temelinde dinsel kahramanlara, mitoloji, efsane ve hatta edebî metinlere göndermelerde bulunduğunu belirttiği *Freudculuğun Eleştirisi 1* başlıklı yazısında, "Freudculuk ortaya çıktığında bilim bu kadar ileri değildi, insan fizyolojisiyle ilgili bilgiler ise çok sınırlıydı. Böyle bir ortamda ruh ve beyin hakkında istediğiniz kadar üfürebilirdiniz. Size karşı çıkanlar da aksini ispatlayabilecek durumda değildi. Ama sonra Freudculuğun savları teker teker çürütüldü, birçok bilim dalında, buluşlarla, deneyle, ispatla."[26] "Bunlar son elli yıldır psikanalizin dayanıksızlığı kanıtlanıyor, bunlar güçlerini tamamen inanç sistemine borçlular, "Ben ne düşünüyorsam gerçektir" anlayışı bana göre psikanalizde de vardır." diyor. (Politik psikiyatri s. 332)

Varlık dergisinde "Sizce edebiyat eleştirisi 'ruhbilimsel' bir boyut da içermeli midir?" sorusuna "Bir eseri felsefi, sosyolojik, tarihsel ve en sonunda esas olarak nasıl estetik boyutuyla ele alıyorsak; ruhbilimsel boyutuyla da muhakkak ele alınmalı. Elbette o konuyu iyi bilen, bir yapıtı iyi ele alır; iyi bilmiyorsa kendini zorlamamalıdır. Bu 'iyi bilme' dediğim şey, bir ilgi ve kendini yetiştirme işidir. Ruhbilimsel boyutta da bir şeyler diyecek eleştirmenin illa psikolog-psikiyatr olması gerekmez"[27]

Kaan Arslanoğlu, *Yanılmanın Gerçekliği 1* kitabında, kişilik konusunun her şeyden çok ilgisini çektiğini belirttiği *Kişilik ve Estetik* yazısında, kişiliğin yaşam biçimini, politik, felsefi ve estetik tercihlerini belirlemede etkili olduğunu yazar. Bu noktada çevre koşullarının çok büyük bir belirleyiciliği olmadığına da değinir. Kişilik özelliklerini beğenmediğimiz bir kişinin sanat eserini beğenme ihtimalimizin bulunmayışını, kişiliğimizin estetik zevkimiz üzerindeki etkisine bağlar.[28]

[26] Kaan Arslanoğlu, *Evrimci Açıdan Din Politika Siyaset,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2016, s. 73.
[27] Kaan Arslanoğlu, "Soruşturma", *Varlık Aylık Edebiyat ve Kültür Dergisi Edebiyat ve Psikiyatri Sayısı*, (Ekim 2005), S.1177, s. 13-14.
[28] Kaan Arslanoğlu, *Yanılmanın Gerçekliği I,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2005, s. 140.

Roman karakterlerini yaratırken hayat tecrübesiyle meslekî birikimini usta bir dille harmanlayan Kaan Arslanoğlu, yarattığı derinlikli karakterler vasıtasıyla kişinin iç dünyasına, kendini ve düşüncelerini sorgulamasını sağlayan bir ayna tutar.

## 1.3. KAAN ARSLANOĞLU'NUN ESERLERİ

### Romanlar

**Kaan Arslanoğlu, *Devrimciler,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2006, 348 s.**

Yazarın ilk romanıdır. 1988 yılında yayımlanan roman, 12 Eylül darbesinden önce İstanbul'da bulunan sol görüşlü bir grup üniversite öğrencisinin yaşadıklarını anlatmaktadır.

**Kaan Arslanoğlu, *Kimlik,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2006, 141 s.**

İlk basımı 1989 yılında BDS Yayınları'na bağlı Gölge Yayınları tarafından yapılmıştır. Kimlik arayışında olan pratisyen bir hekimin psikolojik tedavisi ve bu süreçte hayatını sorgulamasını konu edinmektedir.

**Kaan Arslanoğlu, *Çağrısız Hayalim*, Adam Yayınları, İstanbul, 2000, 146 s.**

İlk basımı 1992 yılında yapılan roman, solcu olan üç yakın arkadaşın dostluklarını, hayat karşısında savruluşlarını ve yenilgilerini konu edinir.

**Kaan Arslanoğlu, *Kişilikler*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2006, 351 s.**

Roman, 1995 yılında yayımlanmıştır. Her bölümde farklı roman karakterlerinin geçmişlerini, yaşadıkları günü ve toplumu sorguladıkları eserde, yaşanılan olayların, kişilikleri nasıl etkilediği üzerinde durulur.

**Kaan Arslanoğlu, *Öteki Kayıp,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, 294 s.**

İlk basımı Adam Yayınları tarafından 1998 yılında yapılmıştır. Londra'da psikolog olan Musa'nın, kendisi gibi bir sığınmacı olan ve hafızasını yitirmiş Gülsüm'ün hikâyesinde kendi yolculuğuna çıkmasını konu edinmektedir.

**Kaan Arslanoğlu, *İntihar- Zamanımızın Bir Kahramanı*, Adam Yayınları, İstanbul, 1999, 200 s.**

İlk basımı 1999 yılında Adam Yayınları tarafından yapılmıştır. Erdem'in dağ tırmanışı yaparak intihar etmek için çıktığı yolculukta rotayı kendine çevirmesi, iç hesaplaşmaları ve yeniden yaşamayı seçmesini konu edinen bir içsel yolculuk romanıdır.

**Kaan Arslanoğlu, *Kuş Bakışı,* Adam Yayınları, İstanbul, 2002, 372 s.**

İlk basımı Adam Yayınları tarafından 2001 yılında yapılmıştır. Olayların zaman zaman bir karganın bakışından yararlanılarak anlatıldığı romanda, psikiyatr olan Nihat'ın hayalle gerçeğin birbirine karıştığı şizofrenik dünyası ele alınmaktadır.

**Kaan Arslanoğlu, *Yoldaki İşaretler,* Adam Yayınları, İstanbul, 2004, 284 s.**

Yazarak geçimini sağlamaya çalışan ama pek de tanınmayan bir yazarın, Necmi'nin, yeni kitabına konu bulmak için psikiyatriste gitmesini konu edinen romandır. Romanda psikiyatrist de yazardır.

**Kaan Arslanoğlu, *Sessizlik Kuleleri -2084-,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, 124 s.**

Distopya türünde olan romanda Kaan Arslanoğlu, sorunsuzluk üzerine kurulmuş olan bir dünya yaratmış ve bu dünyanın olumsuzluklarını da göstererek okuyucuyla ortak bir çözüm arayışına girmiştir.

**Kaan Arslanoğlu, *Karşı Devrimciler-Devrimciler 2,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2008, 244 s.**

Yıllar önce siyasi suçlamalardan ötürü ülkesinden kaçan ve İngiltere vatandaşı olan Metin Gündüz'ün, yeni adıyla Erwin Atkins'in, çalıştığı vakfın sosyal bir projesi için yeni kimliği ile ülkesine gelmesini konu edinir.

**Kaan Arslanoğlu, *Reenkarnasyon Kulübü,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2011, 296 s.**

Mesleği bırakmış bir psikiyatristin anlatımıyla ilerleyen romanda, reenkarne olan tarihi-siyasi kişiliklerle geçmişin sorgulaması yapılır.

**Kaan Arslanoğlu, *Kayıp Devrimin Öncesinde,* Yazılama Yayınevi, İstanbul, 2013, 210 s.**

17 Mart-20 Haziran 2013 tarihleri arasında, SoL günlük gazetede tefrika edilerek yazılan ve Kaan Arslanoğlu'nun günlük olayları sıcağı sıcağına konu edindiği romanıdır.

**Kaan Arslanoğlu, *Yüzü Silinenler Darbe Günlükleri,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2017, 206 s.**

Arslanoğlu'nun internet romanı olarak tanımladığı kitap, okuyucularıyla internet üzerinden yaptığı yazışmaların benzer bir kurgusudur. Roman, topluma ve kendisine yabancılaşan günümüz insanını konu edinir.

**Kuram Kitapları**

**Kaan Arslanoğlu, *Yanılmanın Gerçekliği I,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2005, 259 s.**

Psikoloji, felsefe ve estetik üstüne kuramsal bir çalışmadır. Arslanoğlu'nun 1998 yılında kaleme aldığı, insanın temel sorunlarına gerçekçi bir bakış açısıyla yaklaştığı ve özgün fikirlerinin yer aldığı kitabıdır.

**Kaan Arslanoğlu, *Politik Psikiyatri-Yanılmanın Gerçekliği 2,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2005, 470 s.**

Arslanoğlu'nun 2003'te kaleme aldığı kuram kitabıdır. İnsanın, herhangi bir alandaki tutumunda, zekânın ve kişiliğin belirleyiciliğini kuramsal açıdan ele aldığı kitabıdır.

**Kaan Arslanoğlu, *Memleketimden Karakter Manzaralar,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2006, 517 s.**

Yazar, psikiyatrist ve düşünür olan üç ayrı karakterin birbirleriyle olan konuşmaları üzerinden edebiyat, siyaset, tarih, toplum gibi konularla ilgili kuramsal bir inceleme kitabıdır. Yukarıda bahsettiğimiz kuram kitaplarının devamı niteliğindedir.

**Kaan Arslanoğlu, *Futbolun Psikiyatrisi-Sporun Psikolojisi ve Psikiyatrisi*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2005, 478 s.**

Arslanoğlu'nun 2005 yılında yazdığı, futbol ortamında ortaya çıkan bireysel ve toplumsal rahatsızlıkları incelediği, sporun psikolojisi ve psikiyatrisi üzerine kuramsal çalışmasıdır.

**Kaan Arslanoğlu vd., *5. Sanattan 5. Kola: Orhan Pamuk*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, 157 s.**

Ergin Yıldızoğlu, Kaan Arslanoğlu, Nihat Ateş ve Ali Mert ile birlikte ortak çalışma olarak hazırlanan kitapta, Orhan Pamuk'un edebî kişiliği, romancılığı, dönemin koşullarına göre pazarlama stratejisi belirlemesi, hayattaki duruşu gibi farklı yönleri değerlendirilmiştir.

**Kaan Arslanoğlu, *Evrim Açısından Devrim*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2010, 350 s.**

Kaan Arslanoğlu'nun *Yanılmanın Gerçekliği* ile başlayan kuramsal incelemelerinin devamı niteliğindeki bu kitapta, evrimbilimini siyaset ve felsefe açısından yorumlamıştır. Kitabın son bölümüne, daha önce yayımlanmış olan makalelerini de eklemiştir.

**Kaan Arslanoğlu, Evrimci Açıdan Din, Psikoloji, Siyaset, İthaki Yayınları, İstanbul, 2016, 284 s.**

*Yanılmanın Gerçekliği*'nin son halkası olarak konumlandırdığı kitabında Arslanoğlu, evrimci psikolojiyi siyaset ve felsefe açısından da incelemiştir.

**Kaan Arslanoğlu, *Eleştirel Bakışla Güneş-Dil Kuramı ve İlk Güneş-Dil Sözlüğü*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2017, 376 s.**

Tarihin en eski kök dillerinden olan ve diğer dillerden etkilendiği kadar onları da etkileyen "Güneş-Dil" Türkçe'nin sözlüğüdür.

**İnceleme Kitapları**

**Kaan Arslanoğlu, *Psikiyatri Elkitabı,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, 251 s.**

Kaan Arslanoğlu'nun 2002 yılında kaleme aldığı inceleme kitabı, ruh sağlığına dair temel bilgileri okuyucuya sunmaktadır.

## 1.4. İNCELENECEK ROMANLARIN ÖZETİ

### 1.4.1. Kimlik

Kaan Arslanoğlu'nun *Kimlik*[29] adlı romanın ilk basımı 1989 yılında BDS Yayınları'na bağlı Gölge Yayınları'ndan çıkmıştır. Göreve yeni başlayan pratisyen bir hekimin, Necati Ertürk'ün, mecburi hizmet yaptığı şehirde, çoğunlukla hastanede, yaşadıklarını, yeni bir kimlik arayışını, hayata bakışını, çevresiyle ilişkilerini, geçmişine özlemini, çevresine-mesleğine-meslektaşlarına bakışını en yalın haliyle okuyucuya aktaran bir romandır. Yazara göre de bu romanı kurgusal ve teknik anlamda yazdıklarının en sadesi ve en iddiasızıdır.[30]

Roman, bir doktorla hastasının sohbeti şeklinde başlar. Romanın numaralandırılmamış olan giriş ve son bölümünde anlatıcı, ben anlatıcı olarak doktordur. Giriş bölümünde "O anda, bu söyleşiden bir roman çıkabileceğini hiç düşünmüyordum." diyen doktor kalan on dokuz bölüm boyunca bu hastasının yani Necati'nin hikâyesini konu edinir.

Olaylar, adının roman boyunca kullanılmadığı, "..." ile gösterildiği bir şehirde geçer. Romanın başkahramanı Necati Ertürk, yirmi beş yaşında genç bir doktordur. İstanbul'da doğup büyümüş olan Necati, üniversite eğitimini de burada tamamlamıştır. Yaşadığı hayattan ve öğrencilikten fazlasıyla sıkılmış olan Necati,

[29] Çalışmamızda "Kaan Arslanoğlu, *Kimlik*, İthaki Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 2006, 141s." baskısından yararlanılmıştır.
[30] "Kaan Arslanoğlu", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, C., I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, s.123.

artık yeni bir hayat, ayakları yere sağlam basan yeni bir kimlik istemektedir, aradığı yeni kimliği tayin edildiği bu yerde bulacağından emindir. Necati'nin kız arkadaşı Nermin'den ayrılmasının da bu kaçma isteğinde etkisi vardır.

> "Mecburi hizmet, onun için her şeyden önce İstanbul'dan kaçıştı. Öğrencilikten, avare yaşamdan, aynı kahveler, aynı yüzlerden kaçıştı. Yirmi yıldır öğrenciydi. Bıkmıştı artık öğrenci kimliğinden. Otobüste, sinemada o kimliği göstermekten utanıyordu."(Kimlik, s.18)

Mecburi hizmet için geldiği yeni şehirde taksicinin Necati'ye "doktor" diye hitap etmesiyle yeni kimlik kazandığını düşünür.

> " 'Doktor musun abi?' İstasyondan hastaneye getiren taksinin şoförü böyle sormuştu.
>
> 'Evet,' demişti, bir an düşündükten sonra, kararsız bir sesle. Geldiği noktada yirmi beş yıllık geçmişinin fazla önemi yoktu. Bu yabancı çevrede yeni bir kimliği vardı ve bundan böyle o kimlikle tanınacaktı: Doktor. Ya da Doktor Bey… Yorgun bilincini karmaşık duygular sardı. " (Kimlik, s.11)

Doğup büyüdüğü şehri, ayrıldığı sözlüsünü, ailesini, anılarını geride bıraktığını zannetse de aslında kafasında hep bunlarla hesaplaşır, mesleğini sorgular. Necati'nin ailesiyle problemleri vardır. Necati roman boyunca sık sık çocukluğuna dönüş yaparak bazı cevaplar arar, Musa adında kendinden dört yaş büyük sorumsuz bir abisi vardır, çocukluğu boyunca onunla geçinememiştir. Abisinin hakaretlerine karşılık veren Necati, Musa'dan çocukluğu boyunca dayak yemiştir. Babasının sağ iken onları ayırması ve ikisini de pataklamasıyla biten bu kavgaların sebebini, inatçılığından duyduğu hazla açıklayan Necati, Türk toplumundaki eşitlik anlayışının aileden başladığını o yaşlarda öğrendiğini söyler. (Kimlik, s. 78) Musa, liseyi terk etmiş hırsızlıktan hapis yatmış, evlendikten altı ay sonra boşanmış kısacası dikiş tutturamamıştır. Hapisten çıktıktan sonra Almanya'ya gitmiş ama sabit bir adres bile gönderememiştir. Musa'nın aileden kopması, annesi hariç herkesi memnun etmiştir.

Babasının ölümüyle ailenin sorumluluğunu on iki, on üç yaşlarında omuzlarında hisseden Necati, okul dönemi yatılı okumasını; yazın ise okul yorgunluğunu bahane ederek bu sorumluluktan sürekli kaçmıştır. Tüm sorumluluğu annesine bırakmıştır. Necati bu sebeple bir şeyleri eksik bıraktığını hissetmiş ve hatasının farkında olarak suçluluk duygusundan kurtulamamıştır. Necati'nin Musa'dan başka, kendisinden küçük Özcan adında bir erkek kardeşi ve kendisinden

iki yaş büyük olan ablası vardır. Ablası dört yıl önce kendisi gibi ortaokul öğretmeni olan Servet ile evlenmiş böylece ablasının sorumluluğu Necati'nin üzerinden kalkmıştır. Necati, bu sorumluluğun omuzlarından kalkmasıyla kısmen de olsa rahatlamıştır. Romanda Necati'nin sorumluluk almaktan kaçındığı açıkça hissedilir, sorumluluk korkusu ailede dengeyi sağlayan kişinin vefatıyla ortaya çıkabildiği gibi, sorumluluğun en büyük çocuğa yüklenmesinden de kaynaklanabilmektedir. Necati de babasını ergenlik çağında kaybetmiştir ve abisinin sorumsuzluğu nedeniyle ailenin sorumluluğu ona yüklenmiştir. Necati, kendini hazır hissetmediği için bundan kaçmış bu da ilerleyen yaşlarda da sorumluluk korkusunun devam etmesine sebep olmuştur.

Çocukken değer verilerek büyütülmemiş olan Necati, ileriki yaşlarında bu eksiklik ve değersizlik duygusuyla başka insanları kendinden üstün görür. Arkadaşı Tülay'la yaptığı kitap sohbetinde kendini yetersiz hisseder, böyle tiplerin yanında kendini aşağılık hissettiğini de ekler. "O yüzden olacak, özellikle Tülay gibi biri sormuşsa, edebiyatı sevdiğini saklama gereksinimi duyuyordu." (Kimlik, s. 26) Eksiklik kişinin kendini geliştirmesi için itici bir güç olsa da değersizleştirme öyle değildir. Güçlü varlıkların arasında yer edinmeye çalışan çocuk ileriki yaşlarda kendisinin de yeterince güçlü olduğunu kanıtlamaya hatta kusursuz olmaya çalışır. İnsan, eksikliğiyle yüzleşmekten kaçınır. Değersizlik hissi ise çocukluk yaşlarında yerleşir ve değiştirilmediği takdirde yetişkinlikte kimseye değer verilmemesiyle devam eder. Kendine değer vermeye başladıkça başkalarına da değer vermeye başlar. Bir insana değer vererek onu yüceltmek ne kendimize ne de ona değer vermektir. Üstelik bu durum düşmanca eğilimlerin ve suçluluk duygularını pekiştirir. Değersizlik yaşayan kişi için diğer herkes ya kendinden üstün ya da aşağıdadır.[31] Necati'de de bu sebeplerden ötürü yetersizlik ve değersizlik hissi vardır. Başka insanları yüceltir, onları yücelttikçe kendi değersizliğiyle yüzleştiği için kendine olan öfkesi artar. Çünkü kendini değersizleştirdikçe yücelttiklerinden daha fazla nefret etmeye başlar. Roman boyunca baba rol modelinin eksikliği ile kendine yeni bir kimlik arayışı içinde olan Necati, çevresinde kendine rol model olarak seçtiği herkesi önce yüceltir sonra değersizleştirir. Bu yetersizlik hissinin görüldüğü bir diğer husus, ailesinin yaşam tarzıyla, şiveleriyle onları kendinden ne kadar uzakta bulduğunu, ailesinden ne kadar rahatsız olduğunu dile getirmesidir. Necati, ailesini nerede, nasıl davranacaklarını bilemedikleri gerekçesiyle eleştirir, adeta ailesinden utanır bir hali

[31] Engin Geçtan, *İnsan Olmak*, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s. 74-75.

vardır. Ailesinden ilk defa uzak kalmasına rağmen, romanda Necati'nin onları özlediğine dair herhangi bir şey göremeyiz. Ailesiyle olan birtakım sıkıntıların varlığını, babasını sadece "annesinin kocası" olarak aktarması da düşündürmektedir. (Kimlik, s. 75) Bunları ilerleyen bölümlerde daha detaylı ele alacağız.

Necati, yeni görev yerinde yeni aşklar, yeni heyecanlar bulmaya çalışır ve girişimleri başarısız olur. Kendisine muayeneye gelen Feride'ye âşık olur. Feride, Raif adında solcu bir işçiyle evlidir ve bir çocukları vardır. Bu da Necati için kavuşulmayacak bir aşktır. Bütün bunların üst üste gelmesiyle Necati, kendisiyle olan hesaplaşmasını kaldıramaz, sinir krizi geçirerek hastane çalışanlarından birine saldırır ve akıl hastanesine kaldırılır. Romanda Necati'nin tedavisinin İstanbul'da yapıldığını son bölümde doktorun: "En azından bir süre İstanbul'dasın herhalde. Ziyaretimize gelirsin." (Kimlik, s. 138) sözleriyle anlarız. Feride'nin eşi ölmüştür. Necati, İstanbul'daki tedavisinin ardından âşık olduğu kadınla yani Feride ile beraber görev yaptığı şehre ve hastaneye geri döner. Necati'nin tayin olduğu şehrin adı geçmez ama kullanılan bazı ekler ve yerlerden Eskişehir olduğunu düşündürtür.

> "Belki umutlarını saklamış, beklentilerini ertelemiş, orada, …de istemlerinin kısa sürede gerçekleşeceğini kurmuştu." (Kimlik, s. 8)

> "Afyonluydu. (…) On yıldır …deydi." (Kimlik, s. 64)

Kaan Arslanoğlu'nun da zorunlu hizmetini Eskişehir Beden Terbiyesi İl Müdürlüğü'nde yapması ve psikiyatri uzmanlık eğitimine Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde başlamış olması romandaki doktorun, yazarın hayatından izler taşıdığını hissettirir. Arslanoğlu'nun mekân olarak yine Eskişehir'i kullandığı bir diğer romanı *Karşıdevrimciler'*dir. Siyasi sığınmacı olarak İngiltere'de yaşayan Erwin Atkins, eski adıyla Metin Gündüz, görevlendirme sonucu yıllar sonra Türkiye'de bir toplantıya gelir. Metin Gündüz'ün de ailesi Eskişehir'dedir ve onları ziyaret eder, olaylar da burada gelişir.

Necati'nin büyük hayallerle ve beklentilerle gittiği mecburi hizmeti, bazı olayların üst üste gelmesiyle onun için hayal kırıklığı olur. Fakat Necati yeniden ayağa kalkmayı başarır ve hep hayalini kurduğu yeni başlangıcı yapar.

### 1.4.2. İntihar (Zamanımızın Bir Kahramanı)

Kaan Arslanoğlu'nun 1999 yılında Adam Yayınları tarafından yayımlanan romanı *İntihar*[32], istifa edip dağ tırmanışı yapmaya karar veren Erdem'in yol boyunca hayatını sorguladığı hikâyesini konu edinir.

Arslanoğlu'nun daha önce Lermontov'dan şiir alıntıladığı *Çağrısız Hayalim* (1992) romanından sonra kaleme aldığı *İntihar* romanının, Lermontov'un *Çağımızın Bir Kahramanı* romanıyla isim benzerliği dikkat çekicidir. *Yanılmanın Gerçekliği 1* kitabında yer alan *Zamanımızın Kahramanı* başlıklı yazısında bu konuyu değinmiştir. Lermontov'un 1839'da kaleme aldığı, fatalizm yani yazgıcılık, temasını işlediği *Çağımızın Bir Kahramanı* romanının başkahramanı da kendi ölümünü anlatmaktadır. Arslanoğlu'nun romanı *İntihar*'da da başkahraman kendi ölüm yolculuğunu çıkar. İki eser arasındaki diğer ortak nokta ise Lermontov'un başkahramanı Peçorin gibi *İntihar*'ın başkahramanı Erdem de kışkırtma sonucu canını ortaya koyduğu bir düello yapar.[33]

Numaralandırılmış sekiz bölüm ve dağa tırmandığı son bölümle beraber dokuz bölümden oluşan roman, zamanda geri dönüşler yaparak yol boyu Erdem'in kendisiyle olan hesaplaşmasıyla paralel ilerler. İstanbul'da yaşayan Erdem istifa ederek, yıllar önce arkadaşlarıyla birbirlerine verdikleri intihar sözünü tutmak için daha önce tırmandığı bir dağa tekrar çıkmaya karar verir. Aslında bu yolculuk kendinedir. Kendiyle yüzleştiği bu yolun sonunda ya her şey bitecek ya da yeniden başlayacaktır.

> "Buradaydı işte. Ne zamandır düşlediği ülkede. Kaçmak için en uygun yerde. Kendi içindeydi. Yaşam buydu artık." (İntihar, s. 17)

Romanın ana karakteri Erdem, iyi bir eğitim almış, liseyi yatılı olarak İstanbul'da bir kolejde, üniversiteyi bitirmesinin, hemen ardından bir şirkette yönetici olarak çalışmaya başlamıştır. Çocukluğu küçük bir kasabada geçmiş olan Erdem'in babası başhekim, annesi ise ev hanımıdır. Babasının Erdem'e karşı olan

[32] Çalışmamızda "Kaan Arslanoğlu, *İntihar (Zamanımızın Bir Kahramanı)*, Adam Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 1999, 199s." baskısından yararlanılmıştır.
[33] Kaan Arslanoğlu, *Yanılmanın Gerçekliği I,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2005, s. 146.

ilgisizliği, sevgisizliği ve Erdem'i sığ bir karakter olarak görmesi gibi nedenlerden ötürü, Erdem babasıyla iletişim problemi yaşamaktadır. Erdem için annesi ise duyarsız, hislerini çok gösteremeyen klasik bir anne karakterinden öteye geçememiştir. Her acıya, hatta eşinin ölümüne bile, hızla adapte olması yüzünden Erdem annesini sürekli bir depresyon halinde diye nitelendirir ve bu huyundan zaman zaman rahatsız olur.

Erdem lisedeyken yaz tatili için kasabaya gelir; burada Esin ve Ahmet'le yakın arkadaş olur. Üçü yıllar sonra buluşup intihar etmek için birbirlerine söz verirler. Erdem, Esin'e âşıktır. Esin ise Ahmet'le sevgilidir. Erdem Esin'e olan aşkını bitmemiş bir hesaplaşma olarak yıllarca içinde taşır. Yıllar sonra Ahmet'in ve Esin'in birer yıl arayla ölüm haberini alır ve kendini terk edilmiş hisseder.

Erdem evlenir, çocuğu olur fakat hiçbir zaman kendini yaşadığı evlilik hayatına ait hissetmez. Hatta eşi Ayşe'yi, Ayşe'nin kuzeni Selin'le aldatır, bu yaptığıyla Ayşe'yi üzdüğü için üzülse de kendini haksız görmez. Zamanla insanların rol yaptıklarını fark ettikçe onlardan kaçar ve her şeyi sorgulamaya başlar. Aslında Erdem kendinden nefret eder.

İçsel yolculuğunu gerçekleştireceği dağa tırmanırken tanıştığı gruptan Murat'la, üniversiteden arkadaşı olduğunu daha sonra hatırlar, dağın zirvesine çıkmak üzerine bir iddiaya tutuşur. Bu oldukça tehlikeli olsa da zaten hayatından vazgeçmiş olan Erdem için bir bahane gibi de görülür. Zirveye tırmanmak Erdem için kendi sınırlarıyla yüzleşeceği bir deneyim ve adeta kendine verdiği son bir şanstır. Muratların ekibinden, roman boyu adını öğrenemediğimiz kız, Erdem'i hayata bağlar.

Romanda kahramanın dağa tırmanışı intihara doğru giden bir yol gibidir. Bu yol aynı zamanda kendine ulaştığı bir zirve yolculuğudur. Romandaki dağ bir metafor mudur? sorusunun cevabını, yazarla 18 Eylül 2018 tarihinde yaptığımız röportajımızdan ekliyoruz.

"İntihar romanında dağa tırmanış bir metafor olabilir mi?

Elbette. İntiharın bir yolu, vesilesi. İnsanın kişisel zirvesi ve oradan düşüşü. Bereket kahramanımız kendine yedirerek oradan yavaş yavaş inmeyi seçiyor sonunda. Bir tür zirveyi ondan ruhsal kazanım sağlayarak kişiliksel yükselmeye dönüştürüyor."[34]

[34] 18 Eylül 2018 tarihinde Kaan Arslanoğlu ile yaptığımız röportaj.

Romanda kahraman anlatıcı[35] konumundaki Erdem'in ismi ve karakteri çelişir niteliktedir. Erdem, zaman zaman pes etmeye yeltense de bu intihar girişimi ölümle gerçekleştiği takdirde günahlarının bedelini ödemesi için bir şanstır. Diğer yandan Erdem'in yaşamak için hâlâ nedenlerinin olduğunu fark edeceği bir deneyim olur.

### 1.4.2. Öteki Kayıp

Kaan Arslanoğlu'nun, *Öteki Kayıp*[36] adlı romanı kendi hayatından izler taşıyan bir diğer romanıdır. İlk basımı 1998 yılında Adam Yayınları tarafından yapılmıştır. Musa adındaki ana karakterin, sığınmacı olan hafızasını yitirmiş Gülsüm'ün ve sığınmacı Fazıl'ın kesişen hikâyesinde kendi yolculuğuna çıkmasıyla ilerleyen roman benöyküsel[37] anlatımla yazılmıştır. Mekânlar açıkça belirtilmese de bazı bilgilerden romanın İngiltere'de geçtiği anlaşılmaktadır. Karakterlerin içsel yolculukları yine siyasi bir alt yapıda aktarılmaktadır.

İngiltere'de psikoterapist olan Musa, Türkiye'den İngiltere'ye siyasi sığınmacı olarak gelmiştir. Mültecilerle ilgili bir kurumda psikolog olarak olgu izleyiciliği yapmaktadır. Musa, işinde zirvede olduğunu düşünür ve bu ülkede olmaktan çok memnundur. Ailesiyle mesafeli olan Musa'nın İsa adında bir ikiz kardeşi vardır. Musa, İsa yerine üniversite sınavına girmiş ve kendi istediği bölümü kardeşi için kazanmıştır. Musa, "İkiz olmamız ruhbilimine aykırı" diyecek kadar İsa'ya karşı sevgisizdir. Musa, sevgilisi Leyla'dan yeni ayrılmış ve mutsuzdur. Sorumluluklarından kaçan, güven ve bağlanma problemi yaşadığı görülen Musa, kadınlarla genel olarak problemli ilişkiler yaşamaktadır. Ailesiyle de mesafeli bir ilişkisi olan Musa'nın hayatında sıkı sıkıya tutunmaya çalıştığı tek şey işidir.

Yirmi yedi bölümden oluşan kitap bir morgda başlar. Musa erkek şiddetiyle öldürülmüş ve uzaktan akrabası olan bir kadın yüzünden morgdadır. Polis merkezinden bir sığınmacıya çeviri yapması için çağrılan Musa, siyasi sığınmacılara

[35] Prof. Dr. Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 94.
[36] Çalışmamızda "Kaan Arslanoğlu, *Öteki Kayıp*, İthaki Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 2007, 294s." baskısından yararlanılmıştır.
[37] Fethi Naci, *Yüzyılın 100 Türk Romanı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s. 634.

yardım eden bir kurumda psikolog olarak çalışmaktadır. Musa bu adamın morgda gördüğü kadının kocası olduğunu öğrenir ve kendinden yardım dilemesine sinirlenir. Adam deli numarası yapmaktadır, Musa'yı da fevri hareketleriyle korkutmayı başarır. Musa işi kabul etmez ve adamın numara yaptığına dair dilekçe verir. Musa'nın, yaratık olarak tanımladığı bu adam, romanın ilerleyen bölümlerinde Musa'yı ülkesinin ajanı olmakla suçlar, deşifre etmemek için tehdit eder ve para ister. Bir iş adamı, dolaylı olarak tanıdığı kadın mülteci Gülsüm için Musa'dan yardım ister. Kaza mı değil mi belli olmayan bir olayda kadın kafasını çarpmış ve birçok ameliyat geçirmiştir. Musa bunun ilginç bir olay olabileceğini düşünerek görüşmeyi kabul eder, övülen bir filmi izlemeye gider gibi garip bir hisle kadının evine gider böylece tüm olay ve kişilerin iç içe geçtiği heyecanlı bir yolculuk başlar. Musa başlarda bu olaya "sağlık amaçlı bir iltica da olabilir" diyerek temkinli yaklaşır, bakışlarıyla belli etmeden Gülsüm'ün saçlarının altında ameliyat izi arar. Gülsüm, İstanbul'da yaşayan bir avukattır, bankacı sevgilisi Mansur sayesinde İstanbul'dan İngiltere'ye gelmiştir. Gülsüm, sebebi bilinmeyen bir nedenden beyninden birçok ameliyat geçirmiş ve hafızasının çoğunu kaybetmiştir. Kadının haline üzülen Musa onu kurumda muayene ettirmeye karar verir, kurum doktoru beyninin önemli bir kısmının olmadığını ve bu durumda konuşmasının bile mucize olduğunu söyler. İlerleyen bölümlerde Gülsüm'ün ilticasının sebebi anlaşılır. Gülsüm, adını hatırlayamadığı kayıp bir işçinin davasını almıştır, sol örgüte mensup olan bu işçi haksız suçlamalar yüzünden örgüt tarafından infaz edilmek üzeredir. Derin devletin de içinde olduğu bu olayda Gülsüm, tacizle tehdit edildiği için arabadan atlayarak kendini kurtarır. Bu olay yüzünden beyninden ciddi hasar alan Gülsüm'ü darp edenler kayıp işçinin de peşinde olan kişilerdir. Kadın tüm bu olanları Musa'yla yaptıkları görüşmeler sayesinde yarı gerçek yarı rüya şeklinde yavaş yavaş hatırlar. Gülsüm her şeyi netleştirdiği zaman, Türkiye'ye dönerek kendisine yapılan haksızlığa karşı dava açmaya karar verir. Romanın diğer kahramanı Fazıl, Musa'nın çalıştığı kurum aracılığıyla tanıştığı siyasi sığınmacıdır. Kaldığı evde huzursuz olan Fazıl evini değiştirmek isteğiyle Musa'yla görüşür. Musa'nın Fazıl hakkında çok fazla bilgisi yoktur, dolayısıyla Gülsüm'e olduğu gibi Fazıl'a da güvensiz yaklaşır. Musa, Gülsüm'ün baktığı kayıp işçi davasının Fazıl'ın davası olduğu fark ettiğinde yardım etmek için Fazıl'ın evine gider ama yetişemez. Musa, Fazıl'ın evine girdiği anda örgüt tarafından kıstırılır, camdan atlayarak kaçmayı başarır, kovalamaca esnasında bu işlere bulaştığı için kendi suçlar ve yalnızlığına ağlar. Musa'nın

emeklerle kurduğu hayatı yerle yeksan olmak üzeredir, artık örgüt tarafından mimlenmiştir ve roman boyunca okuyucuya "Acaba Musa'nın paranoyaklığı mı?" diye düşündürten takip edilmişlik hissi bu sefer gerçektir. Fazıl dövülmüş, ardından otomobille üzerinden geçilmiştir. Yoğun bakımdan Fazıl'ın vefat haberi geldiği esnada Musa'nın kapı zili çalar, kapıyı açtığı zaman Musa'nın da örgüt tarafından infaz edileceği aşikârdır. Musa, kapıyı açar.

Arslanoğlu'nun diğer roman karakterleri gibi Musa da üniversitede siyasi olaylara karışır. Siyasi sığınmacı olarak İngiltere'ye yerleşir. Zaten ailevi problem yaşamaktadır. İkizi Musa ile sürekli bir kıyaslama içindedir, hal böyleyken ülkesine de sık gitmez. Ailesinden uzakta olmak, bambaşka bir ülkeye sığınmak onda güvensizlik yaratır. Takip edilme korkusu, takıntıları, kahraman olma arzusu, dikiş tutmayan gönül ilişkileri ile Musa da diğer karakterlerle benzer özellikler taşımaktadır. Musa'nın, Gülsüm'ün hikâyesinde bir çıkış yolu ararken kendi hikâyesini de çözmeye başladığı *Öteki Kayıp*, polisiye roman heyecanıyla ve akıcı diliyle okuyucuyu içine çeker.

# 2. BÖLÜM

# PSİKANALİTİK EDEBİYAT KURAMI

## 2.1. PSİKANALİZ NEDİR?

Sigmund Freud tarafından bulunan ve ruh hastalıklarının tedavisinde kullanılan yönteme psikanaliz denir. Dilimize Fransızca'dan geçmiş olan psikanaliz, TDK'ye göre "Ruh çözümleme[38]" olarak tanımlanmaktadır.

Psikanalizin, Charles Rycroft'un *Psikanaliz Sözlüğü*'ndeki tanımı şu şekildedir:

> **"**Freud tarafından 1890'larda bulunan ve giderek, kendisi, arkadaşları ve ardıllarının geliştirdiği NEVROZ'ları tedavi yöntemi. Temel tanımlayıcı kavramları a)HİPNOZun yerini alan SERBEST ÇAĞRIŞIM b)telkinin yerini alan YORUMLAMA ve c) AKTARIMdır. 'psikanalitik teknik' esas olarak hastaya serbest çağrışımı öğretmek ve serbest çağrışımda yardımcı olmaktır. Ayrıca, hem çağrışımlarını hem de çağrışım yapmada karşısına çıkan zorlukları yorumlamak ve analiste karşı duygu ve tutumlarını yorumlamaktır. Freud'cu teoriyi diğer tekniklerle bir arada kullanan PSİKOTERAPİ teknikleri tam anlamıyla psikanaliz değil psikanalitik yönelimli psikoterapilerdir."[39]

Dr. Halis Özgü'nün tanımına göre ise psikanaliz "Pratik bakımdan sinir hastalıklarının tedavilerinde kullanılan bir metottur. Nazarî bakımdan ise bilinçaltıyı inceleme metodudur."[40]

Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü*'nde psikanalizi aşağıdaki şekilde tanımlamıştır.

> "Bir insan gelişimi ve davranışı teorisi. Başlangıçta Freud tarafından ortaya atılan psikanalitik teorinin daha sonra farklı birçok versiyonunun ortaya çıkmış olmasına rağmen, hepsinin ortak noktası kişiliğe, kişiliğin gelişimine ve davranışlara *dinamik* bir bakış açısından bakmalarıdır. Hepsi de çocukluk döneminin ve bu dönemde yaşanılan deneyimler ile bilinçdışı etkenlerinin hem kişiliğin hem de patolojinin gelişmesinde belirleyici bir rol oynadığını savunur.

[38] TDK, "Psikanaliz", *Türkçe Sözlük*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, C., II, 1988, s. 1202.
[39] Charles Rycroft, *Psikanaliz Sözlüğü*, çev. Doç. Dr. M. Sağman Kayatekin, Ara Yayıncılık, ANKARA: Temmuz 1989, s. 131-132.
[40] Dr. Halis Özgü, *Psikoloji Dünyasının 3 Büyükleri Freud-Adler-Jung*, Ararat Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 28.

> Buna karşılık çocuk cinselliğinin önemi, Oedipus kompleksi, içgüdüsel yaşam, tekrarlama zorlanımı, haz ve gerçeklik ilkelerinin işleyişi, yüceltme, saldırganlık vb. konularda Freud ile onu izleyenler arasında ciddi görüş ayrılıkları vardır."[41]

Psikanaliz, Sigmund Freud tarafından 1890'larda bulunan ve ruh hastalıklarını tedavi etmek amacıyla kişinin çocukluğuna inerek yaşamın ilk yıllarındaki yanlış kodlamaları ortadan kaldırmayı hedefleyen bir yöntemdir. Aslen nörolog olan Freud, sinir hastalıkları üzerinde çalışmaya başladığı sırada Josef Breuer'den hipnoz ve konuşma yoluyla tedaviyi duymuş ve bu konuya yoğunlaşmıştır. Freud'un psikanalizle bu denli ilgilenmesini iki noktaya bağlayabiliriz. Bunlardan ilki kadınların cinsel açıdan bastırılmaya zorlandıkları, sadece üreme amaçlı cinsellik yaşadıkları Victoria Dönemini yaşamış olması[42] diğeri de 1896'da babasının ölümünden sonra kendi ruh değişimini incelemeye başlamış olmasıdır.

> "Psikanaliz, serbest çağrışım yoluyla rüyaların ve direnmelerin analiz edilmesi, çocukluk travmalarının ve çatışmalarının su yüzüne çıkarılması, hastanın bu çatışmaların bilincine vararak olumsuz sonuçlarından kurtulmasına ve böylece yaşamla daha iyi başa çıkabilecek bir donanım, psikanalitik tedavilerin ortak tekniği ve amacıdır."[43]

Freud'un çalışmaları sayesinde psikanaliz kişilik bilimi haline gelmiştir. Sıra dışı yöntemlere dayanan Freud'un psikanaliz çalışmaları, bulunduğu dönemde önde gelen bir bilim dehası olarak görülmesini sağlamıştır.

### 2.1.1. Freudyen Psikanalizin Temel Kuramları

Freud'un tanınmasına vesile olan çalışmaları kısa sürede arka arkaya gelmiştir. *Rüyaların Tabiri* kitabıyla 1900 yılında bilinçaltı fikrini; 1901 yılında 'Freudyen Dil Sürçmesi' olarak bilinen, konuşanın düşüncelerini bilinçaltı sebebiyle isteyerek yaptığını ve bunların anlamlı olduğunu savunduğu *Günlük Hayattaki*

[41] Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2009, s. 594.
[42] Bülent Somay, *Freud konuşmaları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 18.
[43] Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2009, s. 594.

*Psikopatolojiler* eseri; 'Oedipus Kompleksi'ni işlediği *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme* eserini 1905 yılında yayımlamıştır.[44]

#### 2.1.1.1. İçgüdüler Kuramı

İçgüdüler, her canlıda doğuştan var olan ve fizyolojik ihtiyaçları içeren içsel uyaranların psikolojik görünümlü temsilcileridir.[45]

Freud'a göre iki temel içgüdü vardır, yaşam ve ölüm içgüdüleri. Yaşam içgüdüleri tarafından kullanılan enerjinin şekline libido denir. Yani libido yaşam dürtüsüdür. Freud'un en çok ilgisini çeken içgüdü cinsellik olduğu için psikanalizin ilk günlerinde insanın her yaptığını bu güdüyle açıklamıştır.[46] Bu sebeple Freud, önceki yazılarında libido terimini cinsel enerjinin karşılığı olarak kullanmış daha sonra tüm yaşam içgüdülerinin enerjisi olarak tanımlamıştır.[47] Yaşam içgüdüsü, cinsellik; ölüm içgüdüsü, kendine ya da dışarıya dönük saldırganlık dürtüsü barındırır.

Eros (yaşam içgüdüsü), huzuru, mutluluğu, çoğalmayı sağlamaya çalışırken; thanatos (ölüm içgüdüsü), var olanı yıkmaya, yok etmeye çalışır. Bu sebeple Freud, her insanda bilincinde olmadığı bir ölüm isteğinin var olduğuna inanır ve "Yaşamın amacı ölümdür" [48] der.

Doğrudan doğruya, aracısız bir anlatım yolu bulamayan içgüdülerin enerjileri yön değiştirirse anksiyeteye dönüşürler. Bu içgüdüler doğru nesnelere yönlendirildiği takdirde temel ihtiyaçlar, tatmin edici bir şekilde giderilir.

---

[44] Paul Kleinman, *Psiko 101: Psikolojinin Gerçekleri, Temel Öğeler, İstatistikler, Testler ve Daha Fazlası!,* çev. Hasan Kaplan, Okuyan Us Yayınları, İstanbul, 2014, s. 26.
[45] Engin Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, Metis Yayınları, İstanbul, 2006, s. 27.
[46] Geçtan, *a.g.e.*, s. 29.
[47] Calvin S. Hall, *Freudyen Psikolojiye Giriş*, çev. Ersan Devrim, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2010, s. 72.
[48] Geçtan, *a.g.e.*, s. 31.

### 2.1.1.2. Topografik Model

Freud ruhsal aygıt kavramını zihin bölgelerine bölmeyi amaçlamıştır. Bunu yaparken fiziksel bir bölümleme değil zihinsel etkinliklerin bilince olan mesafesini kavrayabilmeyi amaçlamıştır. Bilinç düzeylerinin ifade edildiği bu kuram "buzdağı" benzetmesiyle bilinmektedir.

#### 2.1.1.2.1. Bilinç

Bedenden ya da dışarıdan gelen zihinsel olayların fark edildiği zihin bölgesidir. Yani buzdağının suyun üstünde kalan kısımdır. Bilinç için kısaca deneyimlediğimiz "her şey" diyebiliriz.

#### 2.1.1.2.2. Önbilinç (Bilinçöncesi/Yarıbilinç)

Buzdağının suyun altında kalan ilk kısmıdır. Bilinç ve bilinçdışı arasındaki köprü gibidir, bir kısmı bilinçte bir kısmı bilinçdışındadır. Dikkatin yoğunlaştırılmasıyla bilince taşınan bilgilerin ve yaşantıların bulunduğu yer de diyebiliriz.

#### 2.1.1.2.3. Bilinçdışı

Eagleton'a göre "Aslında doyuma ulaşamayan arzularımızı gönderdiğimiz yer"[49] olarak geçen bilinçdışı, ruhsal malzemenin bilinçten habersizce saklandığı

[49] Terry Eagleton, *Edebiyat Kuramı Giriş*, çev. Tuncay Birkan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, s. 163.

gizli depodur. Bir çeviri hatası yüzünden dilimizde "bilinçaltı" kullanımı yaygınlaşmıştır. Ayıp, günah gibi gerekçelerle bastırılan gerçek duygu ve düşüncelerin önemli bir bölümü bilinçdışında yaşamaya devam etmektedir.[50]

Bilinçdışı, bilince sızmaya çalışır. Hipnoz gibi özel tekniklerle ortaya çıkarılabildiği gibi dil sürçmeleri veya rüyalarla da ortaya çıkmaktadır.

### 2.1.1.3. Yapısal Model

Yapısal model id, ego ve süperego adıyla üç ana sistemden oluşur. Bu üç sistem birbirinden etkilenir ve sonucunda davranış oluşur. İd, ilksel itkileri; süperego, ahlak kurallarını; ego ise ikisi arasındaki uzlaştırıcı katmanı ifade eder. Nasıl davrandığımız, nasıl düşündüğümüz bu üç varlığın çatışmasının ürünüdür.

#### 2.1.1.3.1. İd (İçben)

Kişiliğin en ilkel boyutunu oluşturan id, uyarılan organizmanın hemen deşarj edilmesi için egoyu kullanan aygıttır. Ruhsal enerji kaynağı olan id, diğer iki sistemin çalışması için gerekli olan gücü de sağlar.[51]

İd, tamamen içgüdülerin isteklerine göre hareket eder. İdin bu işlevi haz prensibini yerine getirmektir. Ahlakî veya çevresel koşulların kurallarını tanımaz, haz ister ve erteleme kabul etmez.

[50] Prof. Dr. Ayhan Aydın, *Eğitim Psikolojisi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2008, s. 100.
[51] Geçtan, *a.g.e.*, s. 42.

#### 2.1.1.3.2. Ego (Benlik)

Gerçeklik ilkesine göre çalışan kişilik boyutudur. İdden kaynaklanan ve hemen doyuma ulaşmayı amaçlayan itkileri; toplumsal, törel değerlerle uyumlu hale getirmek egonun görevidir.[52]

Enerjisini idden alan ego, süperego ve id arasındaki sağlıklı dengeyi korumaya çalışarak kişilik bütünlüğünü sağlamaya çalışır. Hazzın (ego), gerçeklik (id) tarafından baskılanması nevrozu doğurur. Ego, bu dengeyi ne kadar sağlam kurarsa ruhsal yapı da dengede kalır.

#### 2.1.1.3.3. Süperego (Üstbenlik)

Kişiliğin ahlaki ve yargılayıcı bölümüdür. İdeal olanı temsil eder. Çocuk, ebeveynlerinin cezalandırmalarıyla sadece haz ilkesi ve gerçeklik ilkesine göre değil, ahlak ilkesine göre de yaşamak gerektiğini öğrenir.

Süperegonun mükâfatı kendiyle gurur duyma, cezalandırması ise suçluluk ve aşağılık hissidir. Bunlar ebeveynsel sevgi ve ebeveynsel reddin içsel temsilleridir.[53]

Ebeveynlerinin tepkileriyle toplumsal sınırlarını belirleyen çocuk, süperegosu tarafından da ebeveyn tepkilerini kendi beni için yaşatmaya devam eder.

#### 2.1.1.3.4. Egonun Savunma Mekanizmaları

"Her davranış acı uyandıran bir uyarıyı ortadan kaldırmaya yöneliktir (haz ilkesi); bu arada dış dünyanın zorunluluklarını hesaba katmak gerekmektedir (gerçeklik ilkesi)."[54]

---

[52] Prof. Dr. Ayhan Aydın, *Eğitim Psikolojisi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2008, s. 101.
[53] Hall, *a.g.e.*, s. 41.

İd haz alma ilkesine uygun çalışan ilkel bir aygıttır. Süper ego ise toplumsal kurallar ile egoyu sıkıştırır. İdin dürtülerini deşarj etmek ve süperegonun ahlaki yargıları karşısında sınırı aşmamaya çalışan ego, hazzı bir süre erteleyebilmektedir. Fakat hedefine ulaşmayan dürtüler kişide gerilim oluşturur ve mutlaka bu gerilimin rahatlatılması gerekir. Bu sebeple ego, bazı savunma mekanizmaları kullanmak durumundadır.

"Ben (ego), kişiyi tatminkâr bir biçimde dış dünyaya uyarlayamadığı ve kişinin gereksinimlerini yerine getiremediği zaman davranış bozuklukları ortaya çıkar. Bunlara örnek olarak gerileme, nevrozlar, ruhbedensel (psikosomatik) bozukluklar, suçluluk vb. durumlar gösterilebilir. Psikanalizle sağaltım bu durumların giderilmesini amaçlamaktadır."[55]

Freud uyumsuz savunma mekanizmasının nevroza dönüşebileceğini ileri sürmüştür.[56] Bu yüzden ego, kişilik bütünlüğü zarar görmeden en az hasarla gerilimi azaltmaya çalışır. Savunma mekanizmaları egonun supabı gibidir, onun sağlıklı bir şekilde id ve süperego arasındaki dengeyi korumasına yardımcı olurlar. Çalışmamızda savunma mekanizmalarının hepsine yer veremesek de belli başlı olanlara aşağıda değineceğiz.

**Bastırma**

Bastırma, egonun kendi bütünlüğü için alacağı ilk tedbirdir. Tehlike arz eden anılar, deneyimler, dürtüler vb. bilinçdışına bastırılır yani unutulur. Bastırma zayıflarsa anksiyete artar. Çünkü bastırılanlar bilince çıkmaya çalışır yani bastırılan şey kılık değiştirip geri gelebilir.

**Yansıtma**

Kişinin kendine ait kabul edilemez arzu ve duygularını başka birine yansıtmasıdır. Örneğin "Eşimi sevmiyorum" demek yerine, "Eşim beni sevmiyor" diyerek ego için içsel olan tehlikeyi, dışsal bir tehlike haline getirir. Böylece egonun kabul edemeyeceği bu duygu daha kolay baş edebileceği bir hale gelir. Yine yansıtma yapan kişiler kendi yetersizliğinin sorumluluğunu başkalarına yüklerler,

---

[54] Orhan Ahmet Gürün, *Psikoloji Sözlüğü*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, t.y., s. 119.
[55] Gürün, *a.g.e.*, s. 119.
[56] Joel Levy, *Psikolojiniz Bozulmasın*, çev. Duygu Akın, NTV Yayınları, İstanbul, 2015, s. 43.

"Yeterince çalışmadım." demek yerine, "Hoca bana taktı." diyerek davranışlarının sorumluluğunu kendi üstlerine almak yerine başkasına atarlar.

**Karşıt tepki oluşturma**

İçgüdüler birbirlerinin tersi çiftler halinde düzenlenebilirler; eylem pasifliğe, sevgi nefrete, yaşam ölüme, tevazu kibre, cesaret korkuya… İçgüdülerden biri, ego üzerinde bastırma yoluyla bir anksiyete yaratırsa o zaman ego, bu içgüdünün tam tersine konsantre olarak hedef şaşırtmaya çalışır.[57] Vurdumduymaz davranılan bir durumun aslında aşırı önemsenmesi buna örnek verilebilir.

**Bölme**

İlkel savunma mekanizmalarından bölme, doğumdan üç-dört yaşına kadar sürer. Henüz kavramsal ayırt etme becerisi gelişmeyen bebek dünyayı hislerine göre kavrar, nesneleri "çok iyi" ya da "çok kötü" olarak anlamlandırır. Ailesi tarafından yeterli sevgi ve güven alan çocuklar bütünlüğe yönelir. Bu mekanizma devam ettirilirse ileriki yaşlarda ortaya çıkan borderline kişilik bozukluğunun sebepleri arasında görülmektedir.

**Yön değiştirme**

Bir dürtü ya da duygunun asıl nesnesinden başka bir nesneye yöneltilmesidir. Dışarıda ezilen bir erkeğin evde eşine ve çocuklarına şiddet uygulaması (başka şeye yöneltme); başarılı bir iş adamının her şeyini kaybettiğinde intihar etmesi (kendine yöneltme) buna örnek verilebilir.

**İdealizasyon**

Gerçekte veya hayalde, kişinin sevgi nesnesine gereğinden çok fazla miktarda yaptığı libidinal yatırımdır.[58]

Hayatın bizden beklediği rolleri yerine getirdikçe değerlilik hissimiz artar ve huzurlu hissederiz. Sağlıklı idealizasyon budur. Tersi durumlarda kişi değerinin

[57] Calvin S. Hall, *Freudyen Psikolojiye Giriş*, çev. Ersan Devrim, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2010, s. 108.
[58] Prof. Dr. İsmail Ersevim, *Freud ve Psikanalizin Temel İlkeleri*, Assos Yayınları, İstanbul, 2010, s. 224.

anlaşılmadığını düşüncesiyle ideolojik ya da dinsel bir örgütlenmeye bağlanarak bir idealin peşinde koşabilir.

**Entellektüalizasyon**

Kişi her şeyi bildiğine inanmayı tercih ederek kaygısından bahsetmekten kurtulmaya çalışır. Teknik terimler kullanmaya, orijinal cevaplar vermeye çalışır.

**Yüceltme (Süblimasyon)**

İlkel eğilim ve istekler, toplum tarafından beğenilen ve kabul gören etkinliklere dönüştürülerek ruhsal gerilim daha kabul edilebilir şekilde yönlendirilmiş olur.

Süblimasyon, sanat ve yaratıcılıkta en dinamik öge olarak kabul edilir.[59] Bir oyuncunun ya da yazarın karakter yaratması buna örnek verilebilir. Toplum tarafından kabul görmeyecek şeyleri, öfke, cinsellik, saldırganlık vb., bu şekilde gerçekleştirebilirler. Dürtünün enerjisi kalır ama niteliği, nesnesi, amacı değişir.

**Yapma-Bozma**

Çocuklukta öğrenilen bu mekanizma, suçluluk duygularına karşı geliştirilir. Kişi yaptığı ama olumsuz olduğunu düşündüğü bir eylemin duygusal etkisini ortadan kaldırmak için yerine başka bir eylem ya da düşünme biçimi koyar. Böylece kişi kendisine olan saygısını sürdürebilir. Özür dileme, günah çıkarma, sadaka verme buna örnek gösterilebilir.

**Somatizasyon**

Saldırgan dürtülerin kişinin organlarına yöneltildiği bu savunmada kişiyle iletişim kurmak zordur çünkü genellikle bedensel yakınmaları vardır. Ağrılara sebep olan fiziksel sebepler bulunmaz. Strese bağlı dediğimiz pek çok hastalık buna örnek gösterilebilir.

[59] Ersevim, *a.g.e.*, s. 255.

**Gerileme**

Gelişmenin belli bir aşamasına gelmiş kişi herhangi bir korkudan dolayı bir önceki aşamaya geri dönebilir.[60] İş değişikliği yapan birinin, yeni iş yerinde uyum problemleri yaşadığında eski işine dönmeyi istemesi buna örnek verilebilir.

### 2.1.1.4. Genetik Model

Freud'un psikoseksüel gelişim evreleri olarak da bilinen genetik model, her biri bir öncekinin üzerine kurulan beş dönemden oluşur.

#### 2.1.1.4.1. Oral Dönem (0-18 ay)

Doğumdan sonraki bir buçuk yılı kapsayan oral dönemde dürtü kaynağı ağız, dudak; dürtü nesnesi memedir. Haz kaynağı davranışı emmedir, bu doyum çocuktaki gerilimi boşaltır. Anne tarafından yeterince sevilen ve ihtiyaçları karşılanan çocuk, dünyaya karşı güven duygusunu sağlıklı kurmaya başlayabilir. Çocuğun ağız yoluyla sağladığı bu hazzın, anne tarafından aşırı ya da az karşılanması oral evreye takılmakla yani kişiliğin oral karakter kazanmasıyla sonuçlanır. Oral karakterdeki kişiler; gergin, bağımlı ve karmaşık bir duygusal yapıya sahiptirler. Ayrıca abartılmış iyimserlik, karamsarlık, özseverlik gibi çatışmalı duygusal tepkiler gösterirler.[61]

[60] Calvin S. Hall, *Freudyen Psikolojiye Giriş*, çev. Ersan Devrim, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2010, s. 112.
[61] Prof. Dr. Ayhan Aydın, *Eğitim Psikolojisi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2008, s. 104.

#### 2.1.1.4.2. Anal Dönem (1-3 yaş)

Bu dönemin dürtü kaynağı anüs; dürtü nesnesi dışkıdır. Tuvalet eğitiminin başladığı bu yaş döneminde ebeveynin çocuğa karşı baskıcı tutumlar ve cezalandırmaları çocuğun özgüvenini köreltir. Aynı zamanda baskıcı tutumlar, oral dönemde sınırsız sevgi ve kabul gören çocuğun tekrar bu döneme gerilemesi ya da anal dönemde takılmasına sebep olur. Bu evreye takılan kişilerde, dar görüşlülük, aşırı titizlik, inatçılık, bağnazlık, kurallara aşırı bağımlılık gibi davranış bozuklukları gözlenir.[62]

Sağlıklı atlatılan anal dönem özgüveni ve girişimciliği yüksek çocuklar yetişmesine; ebeveyn baskısıyla geçen anal dönem ise cimri, aşırı mükemmeliyetçi, titiz, obsesif, cinsel problemleri olan bireyler yetişmesine sebep olur.

#### 2.1.1.4.3. Fallik Dönem (3-6 yaş)

Dürtü kaynağı cinsel bölgelerdir. Cinsel gelişimin temellerinin atıldığı bu dönemde çocuklar karşı cinsteki ebeveynlerine yönelirler. Cinsel kimliklerini oluşturmak için model arayışı içindedirler ve ilk cinsel arzular gelişmeye başlar. Bazen model alınan ebeveynin tüm kişilik özellikleri örnek alınabilir. Çocuğa karşı anlayışlı davranmak önemlidir. Bu döneme takılan bireylerde saldırganlık, yıkıcılık, hoşnutsuzluk, mutsuzluk gibi kişilik özellikleri görülür.[63]

Ödipal karmaşa da bu dönemde görülmektedir. Karşı cinse ilgi duyulan ve hemcins ebeveyne düşmanlık beslenen bu dönem kız ve erkek çocuklar için farklı şekillerde yaşanır.

[62] Aydın, *a.g.e.*, s. 105.
[63] Aydın, *a.g.e.*, s. 105.

#### 2.1.1.4.3.1. Oidipus Kompleksi

Oidipus kompleksinin çıkış noktası, Freud'un çocukluk döneminde annesini çıplak görmesi ve ona cinsel duygular beslemesiyle olmuştur.[64] İsminin çıkış noktası ise babasını öldürüp annesiyle evlenen Oidipus'un anlatıldığı *Kral Oidipus* oyunudur.

Cinsel gerilimin artmasıyla erkek çocuğun anneye ilgisi artar ve babayı rakip olarak görmeye başlar. Bunun yasak olduğunu bildiği ve baba tarafından cinsel organının kesilmesi, iğdiş edilme, korkusuyla da bu durumu bastırır. Fallik dürtülerin baskısıyla başlayan bu karmaşa, erkek çocuğun bu arzuyu bastırarak gizlilik dönemine girmesiyle biter.

#### 2.1.1.4.3.3. Elektra Kompleksi

Kızlarda oidipus kompleksi, iğdiş edildiği yani bir penisi olmadığı için anneden nefret etmeyle başlar. Kız çocuk, penisi olmadığı için annesini suçlar. Ona bir penis vermesi, dolayısıyla çocuk, için babaya yönelir.[65]

Elektra kompleksi adını Yunan mitolojisinde annesini öldüren Elektra'dan alır. Kız çocuklar, oidipus komplekslerini, kendilerini anneleri ile özdeşleştirerek çözümler.[66]

### 2.1.1.4.4. Gizil (Latent) Dönem (6 yaş-ergenlik)

Dürtülerin uyukladığı dönemdir. Cinsel dürtülerin bastırıldığı, sosyal becerilerin geliştirildiği ve toplumsal rollerin öğrenildiği dönemdir. Fallik dönemin aksine gizil dönemde hemcins ebeveyne yönelim başlar. Bu evrede ilgi ve merakları

[64] Mehmet Şahin Yavuzer, "Leylâ Erbil'in Romanlarının Psikanalitik Açıdan İncelenmesi", Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Van, 2010, s. 11.
[65] Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2009, s. 523.
[66] Rod Plotnik, *Psikoloji'ye Giriş*, çev. Tamer Geniş, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2009, s. 439.

uygun şekilde doyurulmayan çocuklar tedirgin, içedönük ve güvensiz bir kişilik yapısı geliştirirler.[67]

#### 2.1.1.4.5. Genital Dönem (Ergenlik)

Dürtülerin tekrar uyandığı dönemdir. Bu dört dönemin en uzunudur. Cinsel dürtüler üreme amaçlı gelişmeye başlar. Ergen kişi sosyalleşmeye ve karşı cinsten kişilere ilgi duymaya başlar. Başarısız bir ergenlik geçiren bireyler saldırgan, yıkıcı ve bağnaz bir kişiliğe sahip olurlar.[68]

### 2.1.1.5. Rüyalar

Rüya, insanın dilediğince her şeyi yapabildiği, hayallerini ve arzularını yaşayabildiği, zaman ve mekânın ötesinde, düşsel bir âlemdir. Sigmund Freud rüyalarla ilgilenmeye başladıktan sonra kendi rüyalarını kaleme almaya başlamıştır. Freud, her şeyin bir sebebi olduğunu savunan -pozitivist görüşünün doğal bir sonucu olarak rüyaların da anlamsız olmadığını düşünüyordu ve ona göre rüyalar genellikle bir rahatsızlığın altında yatan sebepleri ele veren ipuçları içeriyordu.[69] *Düşlerin Yorumu* kitabında "Rüyalar anlamsız değildirler; onlar düşünce depomuzun bir kesimi uyurken bir başka kesimin uyanmaya başladığını göstermezler. Tersine, geçerliliği olan ruhsal görüngülerdir."[70] diyen Freud'a göre rüya, bilinçdışı bir arzunun gerçekleştirilmesidir. Bu bilinçdışı arzunun, bilince ulaşması savunma mekanizmaları tarafından engellenir. Yoğunlaştırma, yer değiştirme, temsili biçimler altına sokma gibi mekanizmalar ise rüya esnasında arzunun görünür içerikte tanınmayacak şekilde kılık değiştirip bilince çıkmasını sağlar. Bu sağlıklı bir uyku uyumayı da beraberinde getirir. Bu yüzdendir ki Freud, "Rüya uykunun bekçisidir." demiştir.

---

[67] Aydın, *a.g.e.*, s. 106.
[68] Aydın, *a.g.e.*, s. 106.
[69] Duane P. Schult, vd., *Modern Psikoloji Tarihi*, çev. Yasemin Aslay, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2007, s. 592.
[70] Sigmund Freud, *Düşlerin Yorumu I,* çev. Dr. Emre Kapkın, Payel Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 174.

Rüyayı gören kişinin anlattığı biçim görünür içeriktir. Freud, ilk bakışta anlamsız duran görünür içeriğin ardında, anlamlı bir söylemin bulunduğunu düşünüyordu.[71] Düşüncelerden oluşan rüyanın bilinçdışından bilince çıkmasını engelleyen sansür nedeniyle gizil içerik, görünür içeriğe dönüşür. Gizil içeriğe ulaşmak için görünür içerik incelenir. Bu durum aynı olayın iki farklı şekilde ifade edilmesi gibidir, gizil içerik aslında rüyanın, psikanalist tarafından tercüme edilen kısımdır. Rüya çözümlenirken imgesel olarak görülen işaretlerin tek tek anlamları değil birbirleriyle kurdukları bağlantılar önemlidir.

Freud, rüyanın hiçbir zaman tamamına ulaşılamayacağını, her defasında saklanan yeni düşüncelerin ortaya çıkarılabileceğini söyler. Bu da rüyayı gören kişinin her anlatımda rüyanın farklı yerlerini hatırlamasından ve yorumcunun da farklı ilişkiler kurmasından kaynaklanır.

Rüyaların sebepsiz olmadığını, karışık fakat bir gayesi olan ruhi faaliyetler olduğunu söyleyen Freud'a göre "1-3 yaş arasındaki bir çocuğun gözüyle gördükleri sonradan rüyalarının ana konusu, kulağı ile işittikleri sonradan fantezileri, cinsî tecrübeleri de sonradan psiko-nevrozları husule getirirler. O devrede maruz kalınan olayları tekrar etmek bir çeşit tatmin yerine geçmektedir."[72] Rüyada düşünceleri başka kılıklara sokmak için sembollerden yararlanılır. Freud rüya sembollerini genellikle cinsellikle açıklar. Rüyada sallanmak, tahterevalliye binmek, diş kaybetmek, felç olmak, hırsız ya da hayalet görmek, bir yerden düşmek Freud'un cinsellikle açıkladığı sembollerden bazılarıdır. Nilüfer Erdem'in, Sigmund Freud'un *Rüyaların Yorumu* özetinde ele aldığı başlıca semboller ise şunlardır:

Kadın bedeni: Kutu, oda, gemi, mağara.

Kadın cinsel organları: Ağız, göz, kulak, kedi, fare, oda, bagajlar.

Erkek cinsel organları: Şapka, el, ayak, kravat, yılan, uzun nesneler, çekiç, tüfek gibi silahlar, bagajlar, uçak.

İğdiş edilme: Kellik, saç kestirme, dişlerin dökülmesi.

Cinsel edim: Merdiven, basamak inmek çıkmak.

[71] Saffet Murat Tura, *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz*, Kanat Kitap, İstanbul, 2007, s. 55-56.
[72] Sigmund Freud, *Psikolojiyi Kanalize Ederek Psikanaliz Kuramı*, Yason Yayınları, Ankara, 2014, s. 27.

Rüya, nevrozlarda olduğu gibi bilinçdışında bastırılmış düşüncelerin sembollerle bilince çıkmasını sağlar. Bu semboller psikanalist tarafından anlamlandırıldığında tedaviye yardımcı olacak veriler elde edilir.

## 2.2. PSİKANALİZİN EDEBİYATTAKİ YANSIMASI

Kendini tanımaya ve anlamaya çalışan insanoğlunun sanata olan ilgisi arttıkça sanatçı ve eseri arasındaki bağ daha fazla merak edilmeye başlanmıştır. Psikanalitik edebiyat kuramı, Freud'un 20. yüzyılda geliştirmiş olduğu psikanalizin, sanatçının gerçek yaşamı ele alınarak eserleriyle bağ kurulmasını sağlayan eleştiri kuramıdır. Fakat bazı sanatçılar ve eleştirmenlerin bu kurama karşı çıkmalarıyla değişiklik göstermiş ve günümüzde kullanılan halini almıştır.

Yahudi olduğu için dışlanan[73] Freud, içe dönük ve çok fazla kitap okuyan bir çocuk olmuştur, yani edebiyatla küçük yaşlardan beri ilgilidir. Freud, Goethe'nin yapıtlarından etkilenerek tıp okumaya karar vermiş fakat mesleğinden hiçbir zaman memnun olmamıştır. Freud "Sizin hocalarınız kimlerdir?" sorusuna kütüphanesindeki dünya edebiyatı yazarlarını göstermiştir.[74] Bu sözüyle Freud, edebiyatın psikanalize bolca malzeme sunduğunu vurgulamıştır ve pek çok edebî eseri kendi kuramlarını kanıtlamakta delil olarak kullanmıştır. Bunlardan biri oidipus kuramına adını da veren *Kral Oidipus* oyunudur. Freud, "Oidipus kompleksi temasının bir örneğini Sophokles'in *Kral Oidipus* oyununda bulmuştu. Freud'a göre çocuğun ilk cinsel istekleri anaya yönelir ve babayı rakip bildiği için onun ölümünü ister."[75] Herkeste nevrozun var olduğunu söyleyen Freud, esinlenmeyi ve yaratıcılığı bir çeşit nevroz olarak görmüştür.[76] Talat Parman'ın da dediği gibi, Freud hekimdir ve psikanalizi önce hastalarının ruhsal sorunlarına çözüm bulmak için geliştirmiştir, ancak tıbbi sınırlarla yetinmemiş ve buluşunu yaratım alanlarının anlamlandırılmasında kullanılabileceğini düşünmüştür.[77] Yazmanın da diğer

[73] Sigmund Freud, *Yaşamım ve Psikanaliz*, çev. Kâmuran Şipal, Say Yayınları, İstanbul, 2005, s. 63.
[74] Talat Parman, *Psikanalitik Denemeler*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 8.
[75] Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 153.
[76] Fatma Erkman Akerson, *Edebiyat Kuramları*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2015, s. 156.
[77] Talat Parman, "Bugün Psikanalizi Tartışmak", *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi Freud ve Kültür* Sayısı (Kış 2006), İstanbul, S.49, s. 68.

davranışlar gibi bir davranış olduğunu kabul eden Freud, yazma eylemini çözümlenebilir olarak ele almış ve yaratım sürecini anlamlandırmak için psikanalizi yazarlara uygulamaya çalışmıştır. En önemli incelemesi de Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* romanıdır. Romanın yeni basımı için editörlerin isteğiyle kaleme aldığı ve yaklaşık iki yılda tamamladığı *Dostoyevski ve Baba Katilliği* başlıklı giriş yazısında Freud, romanın ve yazarının ruhbilimiyle ilgili incelemesini yapmıştır.[78] Shakespeare'nin *Hamlet*'inde olduğu gibi bu incelemede de benzer bir problem bulur Freud: Oidipus kompleksi. Psikanalitik incelemenin rağbet görmesiyle, talep etmedikleri halde psikanalize maruz kalan sanatçılar bir süre sonra rahatsız olmuşlardır. Zamanla bazı eleştirmenlerin de bu sanatçılarla hemfikir olmuştur. Freud, Bonaparte'ın incelenmesinin önsözünde bu türlü yapıtların "yaratıcıların dehası"nı açıklamak gibi bir savı olmadığını, bu "deha"yı hangi etkenlerin uyandırdığını ve yaşadıklarının ona nasıl malzemeler sunduğunu gösterdiğini söyler.[79] Psikanalizi kullanan eleştirmenler de metni ele alış amaçlarının, metindeki karakterlerin eylemlerini ve bu eylemlerinin sebepleri anlamlandırmak üzere olduğunu savunarak psikanalitik eleştiri yöntemine olan olumsuz bakışı yumuşatmışlardır. Birçok dil bilen, antropoloji, tarih, sanat ve felsefe gibi alanlarda da hatırı sayılır bir bilgi birikimine sahip olan Freud'un mesleğindeki başarısı tesadüf değildir. Ancak mesleğinde bu denli başarılı bir hekimin aldığı tek ödülün, eserlerinden etkilenerek tıp okumaya karar verdiği Goethe'nin adını taşıyan "Goethe Ödülü" olması da ilginçtir. "İronik olarak, Freud'un ömründe alabildiği tek ödül de bir edebiyat ödülü, 1930'da Frankfurt-am-Main şehri tarafından verilen Goethe Ödülü'dür."[80]

Psikanalitik eleştiri yöntemi, konuya yaklaşımı bakımından sanatçının yaratma eylemini esas alır.[81] Antik Yunan filozofu Aristoteles'in katharsis adını verdiği yönteme göre insanlar ruhen boşalma ihtiyacı hissederler. Freud'a göre de bastırılmış duygular ve düşünceler bir şekilde patlama eğilimi gösterirler. Bu patlama sonucunda bilinçaltı rahatlar ve birçok ruhsal rahatsızlığın önüne geçilmiş olur.[82]

---

[78] Freud-Jung-Adler, *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, çev. Selahattin Hilav, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1981, s. 6.
[79] Tahsin Yücel, *Eleştiri Kuramları,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s. 57.
[80] Nihan Kaya, *Fildişi Kuyu Psikanalitik Edebiyat Eleştirisi ve Kadın*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2018, s. 222.
[81] Arzu Özdemir, "Yusuf Atılgan'ın Romanlarının Psikanalitik Açıdan İncelenmesi", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 2005, s. 1.
[82] Dr. İsmet Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 55.

Sanatçı her zaman toplumdan farklı olmuştur, toplum tarafından kolay kabul görmeyecek düşüncelerini sanat eserlerine aktararak kendindeki bu gerilimi rahatlatmıştır. Bu noktada da kendi bilinçaltının etkilerini eserlerine yansıtması muhtemeldir. Yazar kendini gözlemleyerek, kendi ego unsurlarını ayırıp yarattığı farklı karakterlere dağıtır.[83] Bu yeteneğiyle yazarın, romanlarında derinlemesine karakter tahlilleri yaparak psikanalize sunduğu katkı yadsınamaz. Bülent Somay, "Psikanaliz edebiyatı açıklamamıştır, tersine, edebiyat psikanalizin kavram hazinesine katkıda bulunmuştur." der.[84] Görülüyor ki psikanaliz ve edebiyat birbirlerinden beslenerek gelişmiş iki disiplindir.

Yazar bastırdığı duygularını eserlerinde konu edinir demiştik, belki de eser sanatçının gerçek kişiliğini değil, olmak istediği kişiyi yansıtmaktadır. Ya da belki "yazarın arkasına gizlendiği bir 'maske' bir karşı-kişidir."[85] Bu yüzden psikanalatik inceleme, yazar ve eserini, Freud'un rüya kuramındaki gibi; anlatılan ve anlatının arkasındaki olarak "görünür içerik" ve "gizil içerik" açısından ele alır. Bir oyuncunun kabul görmeyecek bir karakter yaratarak, endişe ve arzularını kabul edilebilir anlamlara dönüştürüp yüceltmesi gibi; yazar da toplum tarafından kabul edilemeyecek düşünceleri ve fikirleri estetik bir biçimde yazarak bir tür savunma mekanizması kurar, bu savunma mekanizmasının psikanalizdeki karşılığı yüceltme yani süblimasyondur. Kaan Arslanoğlu, *Edebiyatta Piyasa Başarısının Sırrı* başlıklı yazısında, "Sadece kendimiz ve en çok üç beş yakınımız için yazmıyorsak hepimiz kaçınılmaz biçimde piyasaya yazıyoruz. Başkalarına seslenmek için yazdığımız bu eserlerden maddi kazanç sağlamasak bile manevi katkılar elde ederiz."[86] diyerek sanatçılığın manevi hazzına değinmiştir. Yazarın rahatlamasının okuyucudaki karşılığı, okuyucunun da eserlerden aynı hazzı alarak ruhundaki gerilimi boşaltılmasıyla gerçekleşir. Freud bunu *Gündüzdüşleri'nde* daha büyük hazların boşalımını sağlayan "ön-haz" olarak tanımlamıştır.

Eserdeki karakterlerle arasında özdeşlik kuran okuyucunun, yazarın karakterleriyle arasındaki bağı merak etmesi edebiyat ve psikanaliz ilişkisini kuvvetlendirmiştir. Eğer sanatçı bastırma ve bastırıcı güçlerle yüzleşmeyi göze alırsa

[83] Ersevim, , *a.g.e.,* s. 256.
[84] Bülent Somay, "Psikanalizi Edebiyatla Anlamak", *Pasaj Edebiyat Eleştirisi Dergisi Psikanaliz ve Edebiyat Sayısı*, (Ağustos 2006-Kasım2007), S.4-5, s. 18.
[85] Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 145.
[86] Kaan Arslanoğlu vd., *5. Sanattan 5. Kola: Orhan Pamuk*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, s. 67.

sahici ve derinlikli bir yapıt ortaya koyabilecektir.[87] Dolayısıyla okuyucu için bu gerçeklik içinde kendisiyle benzerlikler bulması olasıdır. Sanatkâr, kişi ile toplum arasındaki nefret bariyerlerine karşı duygularını ifade edebilmektedir. Bunu yaparken okuyucunun da zihnindeki gerilimin koyverilmesini sağlar. Bir şekilde yazar, bizlere utanç veya self-kritik hislerini uyandırmaksızın kendi gündüz düşlerimizi sunar.[88] Freud, *Yaratıcı Yazarlar ve Gündüz-Düşleri* yazısında "Yazarın malzemesini hangi kaynaklardan aldığı ve sahip olduğumuzu bile bilemediğimiz duyguları uyandırmayı nasıl başardığı hepimizin merak ettiği bir konudur."[89] der. Bu merak okuyucuda, yazarın hayatına dair daha fazla bilgi edinme isteği uyandırır. Bu noktada psikanalizin bir biyografi olduğu söylenir, nitekim biyografi incelemelerine duyulan ilgi de Freudculuğun başlangıcına dayanır.[90] Yazarı yazmaya iten bastırdığı istekleridir, eserlerinde de bu izlere rastlamak mümkündür. Bu sebeple psikanalitik incelemede, ele alınan eserde yazara ve yazarın bilinçaltına ait semboller aranır. Amerikalı eleştirmen N. Holland, Freud'dan yola çıkarak edebiyat eserini okurda bilinçli fanteziler ve bunlara karşı bilinçli savunma mekanizmaları oluşturma süreci olarak görür.[91] Sanatçı gerçek hayatta yaşamadığı hayatı, kavuşamadığı hayalleri kendi kurduğu yazın dünyasında yaşar. Böylece yazarak toplum ya da ahlak kuralları baskısından sıyrılır ve süperegosunu rahatlatır. Okuyucu da eseri okurken bu baskılardan sıyrılarak rahatlar. Psikanalitik kuramda eser yorumlanırken terapist koltuğuna okuyucu oturur ve Freud'un meşhur divanına roman karakterleri geçer.

Yazma eylemini de diğer eylemler gibi incelemeye alan psikanaliz, yazarın eseri yazarken kendi hayatından ne derece etkilendiği sorusuna cevap bulmaya çalışır. Bu sebeple psikanalitik inceleme yazar ve eserini, rüyalardaki gibi, görünür içerik ve gizil içerik açısından ele alır. Psikanaliz, sanatçının bilinçaltına inerek eserin neden ve nasıl yazıldığına dair ipucu arar.[92] Bazen de roman karakterlerinin tutumlarını anlamlandırmak için kullanılır. Psikanalitik incelemede değerlendirilecek

[87] Halûk Sunat, "Yaratıcı Sanatsal Edim ve Yüceltmenin Psikanalitik Bağlamda Sorgulanışı", *Doğu Batı Düşünce Dergisi Psikanaliz Dersleri Sayısı*, (Şubat, Mart, Nisan 2011), S. 56, s. 167.
[88] Ersevim, , *a.g.e.,* s. 256.
[89] Sigmund Freud, *Sanat ve Edebiyat*, Dr. Emre Kapkın-Ayşen Tekşen Kapkın, Payel Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 125.
[90] Michel de Certeau, *Tarih ve Psikanaliz*, çev. Ayşegül Sönmezay, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006, s. 58.
[91] Terry Eagleton, *Edebiyat Kuramı Giriş*, çev. Tuncay Birkan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, s. 190.
[92] Mustafa Karabulut, "Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerine Psikanalitik Bir Yaklaşım", *Turkish Studies*, 2011, S. 6/3, s. 974.

en önemli belge yazarın eseridir, çünkü yazarın bilinçaltına dair ipuçları içerir. Yazardan esere doğru ya da eserden yazara doğru inceleme yapılarak, sanatçının yaratım sürecinde kendi hayatından ne derece etkilendiği, eserdeki karakterlerin tutum ve davranışlarının sebeplerinin neler olduğu sorularına cevap aranır.

# 3. BÖLÜM

# KAAN ARSLANOĞLU'NUN *KİMLİK, İNTİHAR, ÖTEKİ KAYIP* ROMANLARININ PSİKANALİTİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Berna Moran *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* kitabının *Sanatçıya Yönelik Eleştiri* başlıklı bölümünde psikanalitik incelemenin sanatçıdan esere, eserden sanatçıya ya da her ikisini birden kullanarak yapılabileceğini söylemiştir.[93] Bu çalışmada romanlar iki yöntem ile ele alınacaktır.

Kaan Arslanoğlu'nun *Kimlik, İntihar* ve *Öteki Kayıp* romanlarını psikanalitik açıdan incelerken kullanacağımız ana başlıklar; *Sağlıklı Atlatılamayan "Psikoseksüel Gelişim Dönemleri", Bilinçdışının Sembolik Çözümlemesi: Rüya, Yapısal Kişiliğin Kontrolsüz Sistemleri: İd-Ego-Süperego, Nevrotik Problemler, İçgüdülerin Temel Taşları: Eros ve Thanatos,* ve *Kendi İhtiyaçlarıyla Başa Çıkma Biçimi: "Narsisizm"* şeklindedir.

## 3.1. SAĞLIKLI ATLATILAMAYAN "PSİKOSEKSÜEL GELİŞİM DÖNEMLERİ"

Kişiliğin gelişim dönemleri Freud tarafından beş döneme ayrılmıştır: Oral dönem, anal dönem, fallik dönem, gizil dönem, genital dönem. Bebeklikten başlayan bu dönemler birbiri üstüne başarılı bir şekilde eklenirse sağlıklı bir kişilik gelişimi tamamlanmış olur. Freud'a göre her dönemin kendine özgü kişilik problemleri vardır ve herhangi bir dönemin sağlıklı atlatılamaması sonucu akabindeki dönemin de sağlıklı ilerlemesi mümkün değildir.

### 3.1.1. Kişilik Çıkmazında Kimlik Arayışı

Pratisyen hekim olarak gittiği mecburi hizmet yerinde kişilik arayışında geçmişini sorgulayan ve kaybolan, *Kimlik* romanının kahramanı Necati, babasını erken yaşta kaybetmesi sebebiyle aynı anda rol modelini de yitimiştir. Necati'nin

[93] Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 133.

kişilik arayışının anlatıldığı romanda, Necati için en yıkıcı geçen dönem baba kaybının yaşandığı dönem olmuştur. Necati'nin kimlik arayışında kaybolmuş nesnesi "Baba" dır. Kitaba ismini de veren kimlik arayışı, Necati için çok önemlidir. Hayatından bir kesit olarak gördüğümüz kitap boyunca Necati kendi kişiliğinden hoşnut değildir ve bu sebeple yeni bir kimlik arayışı içindedir. Kendi için tek çıkış yolunun yeni bir kimlik olduğu itirafını kendine yaptığı anda inanılmaz bir mutluluğa kapılır. Fakat burada da aradığı mutluluğu bulamayacaktır. Yine kendi hayalleriyle yalnız kalmıştır.

> "Ne var ki düşlerindeki mecburi hizmet böyle değildi. O bir dağ ya da orman köyünü düşünüyordu veya deniz kıyısında küçük bir kasabayı. Doğuda bir mezraya bile gitse bundan iyiydi. İşini kimseye muhtaç olmadan tek başına görecekti. İnsanlarla az ve öz ilişki kuracaktı. Sık sık doğanın koynuna atacaktı kendini. Hayalleriyle, tasarımlarıyla, düşünceleriyle baş başa kalacaktı. Yalnız başına saatlerce düşünmek ve hayal kurmak: Yaşamanın anlamını en yoğun bu anlarda hissediyordu.
>
> Oysa, şu şehir hayallerini kurutuyordu. Düş gücünü, tasarım kurma yeteneğini köreltiyordu. Evden işe, işten eve robot gibi gidiyor, geliyordu. Pratisyen odasında konuları değişmeyen, kısır, can sıkıcı lakırdılar, birbirlerinin tıpkısı hasta yüzleri, hastanenin fantezilere yaşam hakkı tanımayan, coşkularının emip yok eden aşırı yalın, göz tırmalayıcı odaları, koridorları… Birkaç öğrenci kahvesinden başka kentte oturacak yer yoktu. (…) Düşleri, lojmanına dönünce gece geç saatlerde kıpırdanmaya başlıyordu. Bir kafadar bulamamıştı. Akşamları genellikle yalnız geçiyordu." (Kimlik, s.18-19)

Necati hayatından memnun değildir. Sevgilisinden ayrılmış, hem kendinde hem de hayatında köklü değişiklikler istemektedir. Mecburi hizmet, tüm bunlardan kaçış için Necati'ye yeni bir umut olmuştur.

> "Ama Necati'nin ruh hali arkadaşlarınınkinden oldukça farklıydı. Hem İstanbul'daki öğrenci yaşamının son aylarını tüketmekte oluşunun sızısını duyuyor hem de yirmi yılı aşkın süredir yaşadığı bu şehri ve öğrenciliği terk edeceğine seviniyordu. Kalabalıktan usanmıştı. Gelecekleri üzerine karamsar ya da iyimser bin bir türlü spekülasyon üreten, ancak, tek bir değişik atılım yapmayı bile göze alamayan arkadaşlarının gevezeliğinden bunalmıştı. Yalnızca büyük şehrin kalabalığı ve arkadaşlarının gevezeliğinden mi bıkmıştı? Laf kalabalığı aynı zamanda kafasının içindeydi. Birbirlerine çata savaşa gidip gelen bir sürü zıt düşünce, duygu, tasarım huzur bırakmıyordu.

> Hayatının akışının değişmesi gerekiyordu. Sıkıcı, tekdüze, amaçsız gidişatından hoşnut değildi. Mezuniyetine üç ay kala Nermin'le ilişkisi birdenbire bozulmuştu. Hem de kız ciddi ciddi evlenme tasarıları kurarken. Şimdi ne yapacağını bilmiyordu. Hiçbir konuda ne yapacağını bilmiyordu, tüm arkadaşları gibi. Mecburi hizmet düşüncesini bunun için sevmişti. Kafasını dinleyecekti toparlanacaktı. Yepyeni bir Necati çıkacaktı ortaya. Kim olduğunu, ne yapmak istediğini bilen, ayakları sağlamca yere basan güçlü bir adam olacaktı." (Kimlik, s.18)

Çocuğun, anne ya da bakımını üstlenen kişi tarafından psikobiyolojik ihtiyaçlarının karşılanması yani gereksinimlerinin doyurulması gerekir. Sevgi ve arzu nesnesi olan anneden sağlıklı ayrılma yaşayan erkek çocuğun ilk rol modeli babadır. Necati bu özdeşleşmeyi yapacağı yaşlarda baba kaybı yaşamıştır. Dolayısıyla rol modeli yoktur. Bunu etrafındaki insanları kendine örnek alarak yapmaya çalışır. Savunma mekanizmalarını incelerken bu konuyu daha detaylı ele alacağız.

Necati, bebeklik dönemini, annesinin rahatsızlığı nedeniyle, anne bakımından mahrum kalarak geçirmiştir. Çocukluğunu sorgulayan Necati, anal döneminin problemli geçtiğine dair bazı ipuçlarını ele verir.

> "Kendi kişilik özelliklerinin gelişimine ışık tutamıyordu işte. Annesi doğumdan sonra ciddi bir hastalığa yakalanmış, üç yaşına kadar köyde babaannesinin yanında büyümüştü. Köydeki akranları ne kadar tuvalet eğitimi almışlarsa o da o kadar almıştı. Ne titizcesine, ne büsbütün serbest. İki buçuk yaşında altı kuru kalmaya başlamıştı." (Kimlik, s. 77)

1-3 yaş arasında süren anal dönemde çocuk anüs kaslarını kullanmayı öğrenir. Çocuğun bu denetimi kazanması, edilgin varoluştan etkin varoluşa doğru geçmesini sağlar. Tuvalet eğitiminin de başladığı bu dönem, dışkıyı tutma konusunda anneyle çatışmalar yaşamaya başlayan çocuğun bağımlılık ve bağımsızlık duygularını birlikte yaşamasına sebep olur. Dışkıyı denetleme ya da denetimi yitirme noktasında çocuk cezalandırılsa ilerleyen yaşlarda aşırı düzenlilik, katı görüşlülük, inatçılık ve cimrilik eğilimi görülür. Sağlıklı geçirilen anal dönemde ise özgürce seçim yapabilme, suçluluk duymadan girişimde bulunabilme, kendini değersiz görmeden işbirliğinde bulunabilme, kararsızlık yaşamadan harekete geçme ve sonuçlarını kabullenebilme yetenekleri kazanılır.

Bu dönemi sağlıklı atlatamayan bireylerde karşımıza çıkan kendini değersiz görme, kararsızlık, eylemlerinin sonuçlarını kabullenememe gibi sorunlar *Kimlik* romanında Necati'de de görülür.

Kendini değersiz görme problemi anal dönemin sağlıksız geçirilmesinden kaynaklanır. Necati her ne kadar herkes gibi olduğunu düşünse de yukarıdaki alıntıda da görüldüğü üzere doğumdan itibaren anne bakımından uzak kalmıştır. Bu durumda kimliğin şekillenmeye başladığı bu dönemleri olması gerektiği gibi yaşayamadığı yüksek ihtimaldir. Çocuğun kendini ifade edemediği, henüz dil becerisinin gelişmediği dönemde sosyal iletişimi anneyle başlar. Çocuk annesinin gözlerinden tepkileri anlamlandırmaya çalışır. Çocuğun özbakım ihtiyaçlarının anne ya da bakımıyla ilgili kişiye bağlanma geliştirir. Freud'a göre bu ihtiyaçlar özbakım veren kişi tarafından çocuğun ritmine uygun olarak doğru zamanda karşılanmadığında bu çocuklar, erişkinlikte içinde yaşadıkları toplumsal sistemle uyumsuz, yaşama adapte olmada problemli bireyler olurlar.

Her konuda en iyi olmak gibi bir kaygı taşıyan Necati, yetersizlik kaygısı ile yaşadığı hiçbir şeyin tadını çıkaramaz.

> "Arkadaşlarının aylarca önce okuyup hakkında tartışmaktan bıktıkları kitapları, listelerden indikten sonra eline alabilir, bazılarını da kaçırırdı. O yüzden olacak, özellikle Tülay gibi biri sormuşsa, edebiyatı sevdiğini saklama gereksinimi duyuyordu." (Kimlik, s.26)

> " 'Leonard Cohen koyuyorum, sever misin?'
> İlk kez duyuyordu bu ismi. Tanımıyorum demeye utandı.
> 'Tabii, benim için fark etmez,' diye yanıt verdi." (Kimlik, s.27)

Evine gittiği bir hasta muayenesinde hasta, Necati'ye asılır. Başından geçen olayda kontrolü sağlayamaması yüzünden Necati kendini suçlar. "Bir zavallı gibi davrandığını düşündü. Beceriksiz, ürkek…" (Kimlik, s.39)

Nöbette uyuyakalmaktan son derece korkan Necati, böyle bir şeyin yaşanmasının onu değersizleştireceğini düşünmektedir. Yaptığı her hatanın onu değersizleştireceğine, kabul görmeyeceğine dair bu düşünce anal dönemdeki anne eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

Necati'de cinsel dürtülerin durgunluğa girdiği gizil dönemde de sıkıntı vardır. Gizil dönem, 6 yaş-ergenlik arasında yaşanır. Kız ve erkek çocuklar kendi cinslerine yakınlaşarak yani hemcins ebeveyni ile özdeşim kurarak kendi cinsine ilişkin toplumsal rolünü güçlendirir. Bu dönemde cinsel ve saldırgan dürtüler öğrenme, çevreyi araştırma ve diğer insanlarla iletişim kurma gibi becerilerde kullanılır. Çocuk içsel dürtülerinin denetimi sağlayamazsa enerjisini öğrenme ve beceri geliştirmeye yöneltemez. Ya da aşırı bir denetim mekanizması kurarak kişiliğin gelişim yolunu kapatır ve obsesif karakter yapısının yerleşmesine neden olur. Bu dönemin başarıyla atlatılması neticesinde yenilgiye uğradığında aşağılık duygusuna kapılmaktan korkmadan ve özerk bir varlık girişimlerinde bulunmayı öğrenmiş bir çocuk, çalışmaktan ve sevgiden doyum sağlayan kişiliğin temelini hazırlar.[94]

Bu bilgiler ışığında Necati'nin kişiliğine baktığımızda, anal dönemden zaten hasarlı bir kişilik gelişimi olduğunu söyleyebiliriz. Bu hasarlı kişiliğe Necati'nin babasından geçen obsesyonların eklenmesiyle gizil dönemi de sağlıklı atlatılamamış olduğunu düşünebiliriz. Nevrotik problemler başlığında değineceğimiz Necati'nin obsesyonları arasında hasta muayenesindeki titizliği, nöbette kalacağı odayı ve kullanacağı tuvaleti sterilize edercesine temizlemesini sayabiliriz.

Çocukluktan erişkinliğe geçilen genital yani ergenlik döneminde, kişi sağlıklı özdeşimler kuramazsa bu bazı durumlarda ağırlaşır ve kimlik karmaşası yaşanmasına sebep olur. Kişi, mesleğinden cinselliğine kadar karar veremez hale gelir; başkaları gibi olmak istemez ama kim olmak istediğine de cevap bulamaz. Bu kimlik karmaşası, kişilik bozukluğundan şizofreniye, depresyondan intihara kadar pek çok ruhsal rahatsızlığa sebep olabilir.

Kimliğini beğenmeyen Necati, kim ve ne olduğunu sorgular. Kişiliğinden duyduğu hoşnutsuzluğu ve yakınları tarafından anlaşılamamasına duyduğu öfkeyi "Kolayca harcanacak, boş verilecek bir şeyse zaten bir hiçti kişiliği. Nefret ediyordu çevresindekilerin onu tanımamasından." (Kimlik, s. 121-122) cümleleriyle çevresi tarafından anlaşılamamasını da kimliğinin değersizliğine bağlamaktadır.

Freud'a göre kimlik karmaşasının nedeni, genital dönemde çocuğun rol modeliyle sağlıklı özdeşim kuramamasıdır. Genellikle kaybolmuş nesneye fazlasıyla

[94] Engin Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, Metis Yayınları, İstanbul, 2006, s. 39-40.

yatırılmış libido zamanla geri çekilir ve yaşama değer diğer nesnelere yatırılır.[95] Baba kaybı çocuk için çok önemlidir. Genital dönemin sağlıklı tamamlanması için gerekli olan rol modelin, babanın, kaybı Necati'nin kimlik karmaşası ve otoriteyle problemler yaşamasına sebep olmuştur.

Necati babasını on iki on üç yaşlarına denk gelen genital dönemde yani ergenlik döneminde kaybetmiştir. Bu kayıp, Necati'nin rol modeliyle sağlıklı bir ilişki kuramamasına sebep olmuştur. Babasını kaybettiğinde içe atım mekanizmasının devreye girmesiyle Necati, yas tutma sürecini de sağlıklı aşamaz ve dengesini bulamaz. Sağlıklı atlatılamayan yas süreci kontrol altına alınamaz ve ilerlerse kişi kendini değersiz hissetmeye başlar. Üstüne üstlük, kaybedilen kişinin kendi düşünceleri yüzünden öldüğünü düşünen bireyler, kendilerini cezalandırmaya çalışarak bu bedeli ödemek isterler. Necati'de de fallik dönemde babasına duyduğu öfke, oidipus kompleksi yüzünden kendini babasının ölümünden sorumlu tutma ve cezalandırma vardır.

> "Çocukluğunu daha derinlemesine anımsamaya çalıştı. Yine babasının ölümü çıktı yüzeye. İnşaatta kafasına kalas düşmüş, üç gün komada kalmıştı. Bir akşam, içine garip, çocuksu bir sıkıntı çöktüğü akşam, isteksizce sürdürdüğü saklambaç oyunundan dayısı çağırmıştı. Hiçbir acının zamana karşı dayanamayacağını henüz deneyimleriyle öğrenemediği çağdaydı. Okulda, ağladığını göstermemek için hemen her ders tuvalet izni istemişti. İştahı kalmamış, bir deri bir kemiğe dönmüştü. Ama hayret edilen bir şey vardı: derslerdeki başarısı hiç düşmemişti." (Kimlik, s. 77)

Necati, babanın erkek çocuk için rol model olduğunun ve babasıyla bu bağlamda bir ilişki kuramadığının farkındadır. Titizliğini ve kuralcılığını babadan alıp almadığını sorgulaması, kendinde babasının izlerini aradığını gösterir. Babasına dair net anılarının da olmadığı anlaşılır. Annesine babasıyla olan ilişkisini anlamak adına sorduğu "Babam çok döver miydi?" sorusu bunun kanıtı niteliğindedir.

Çocuğun kimliğini bulacağı bu dönemle ilgili aşması gereken önemli sorunlardan biri de yetişkin erkek rolünü sağlıklı benimsemesidir. Baba bu rol için denge nesnesidir. Denge nesnesinin eksikliği ileriki yaşlarda sorumluluktan kaçış olarak görülür. Babasını erken yaşlarda kaybeden Necati'nin abisi Musa, okumamış,

[95] Dr. İsmail Ersevim, *Freud ve Psikanalizin Temel İlkeleri*, Assos Yayınları, İstanbul, 2010. s. 149.

hırsızlıktan hapse girip çıkmış ve Almanya'ya yerleşmiştir. Aileden uzak olması, annesi hariç herkesi mutlu etmiştir. Babasını kaybetmesi, abisinin de böyle bir yapıda olması sebebiyle küçük yaşlardan beri ailenin tüm sorumluluğu omuzlarında hissetmiş olsa da Necati, okulu bahane ederek bir şekilde kaçmış ve bütün sorumluluk annesine kalmıştır. "Tamam artık, yükü ben devralıyorum." dese, hangi yükü devralacağını, neler yapması gerektiğini bilmiyor ama hatalı olduğunu seziyor, suçluluk duygusundan kurtulamıyordu. İki yaş büyük ablasının evlenmesine bile "Ne de olsa aileden bir kişinin, hem de bir kız kardeşin sorumluluğu üzerinden gitmişti." (Kimlik, s. 79) diye sevinmesi yetişkinlik rollerinden belki de en önemlisi olan "sorumluluktan" kaçtığının itirafıdır.

İstanbul'da doğup büyümüş olan Necati, üniversite eğitimini de burada tamamlamıştır. Yirmi beş yaşında genç bir doktor olarak geldiği mecburi hizmetine büyük beklentilerle başlayan Necati, yaşamakta olduğu hayattan sıkılmıştır ve yeni bir kimlik arayışına girmiştir. "Bıkmıştı artık öğrenci kimliğinden. Otobüste, sinemada o kimliği göstermekten utanıyordu."(Kimlik, s. 18) Bu arayışın ilk sinyallerini mecburi hizmete gittiği ilk gün, taksicinin "Doktor musun abi?" sorusuna verdiği cevapla hissettirir.

> 'Evet,' demişti, bir an düşündükten sonra, kararsız bir sesle. Geldiği noktada yirmi beş yıllık geçmişinin fazla önemi yoktu. Bu yabancı çevrede yeni bir kimliği vardı ve bundan böyle o kimlikle tanınacaktı: Doktor. Ya da Doktor Bey… Yorgun bilincini karmaşık duygular sardı." (Kimlik, s. 11)

Kendi içinde sürekli ikilik yaşayan Necati, bir süre sonra binbir umutla geldiği hastaneden, bulunduğu şehirden ve hatta mesleğinden bile sıkılmaya, bunları sorgulamaya başlar. "Freud'a göre olgunluk iki ölçütle belirlenir: sevebilmek ve çalışabilmek. Dolayısıyla ergen, kendisine uygun bir meslek seçimi yapabildiğinde rolünün önemli bir koşulunu yerine getirmiş olur."[96] Rol modeli babayı kaybeden, ergenliği sağlıklı geçiremeyen Necati'nin böyle bir kimlik çıkmazına girmesi tesadüf değildir.

Etrafı tarafından anlaşılamadığını düşünen Necati, çevresindekilerin kimliklerini incelemeye alarak kendine bir kimlik aramaya başlar. Kendini pasif, pısırık, tutarsız, işe yaramaz hisseden Necati'nin örnek aldığı insanlar ilkeli,

[96] Engin Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, Metis Yayınları, İstanbul, 2006, s. 41.

mücadeleci, fikirlerini sansürsüzce söyleyebilen, cinselliği özgürce yaşayan ve gününü gün ederek yaşayan insanlardır.

### 3.1.2. Kimliğin Kaybolmuş Nesnesi: "Baba"

Çocuğun haz bölgesinin cinsel organlara yöneldiği 3-6 yaşı kapsayan fallik dönemde, ebeveynlere doğru yoğunlaşan cinsel hasret vardır. Freud'un ödipal karmaşa olarak tanımladığı bu dönem kız ve erkek çocuklar için farklılık gösterir.

Erkek çocukta oidipus kompleksi olarak adlandırılan bu dönemden önce erkek çocuk annesini sever ve kendisini babasıyla özdeşleştirir. Cinsel gerilimlerin artmaya başladığı fallik dönemde ise anneye sevgi ensest bir hal alır ve babasını kıskanmaya başlar. Babası tarafından fiziksel olarak cezalandırılacağı korkusuyla kastrasyon anksiyetesi yani erkeklik organının kesileceği korkusu yaşayan çocuk, annesine karşı hissettiği bu arzuyu bastırır ve oidipus kompleksi kaybolur. Freud'a göre çocuklar biseksüeldir. Fallik dönemde çocuk kendini, kaybolan arzu nesnesiyle özdeşleştirirse feminen, baba kimliğiyle yoğunlaştırırsa maskülen kimlik oluşur.

Kız çocuklarda da ilk sevgi nesnesi annedir. Erkeklerdeki gibi bir cinsel organının olmadığını fark eden kız çocuk kastrasyona uğradığını düşünür ve bundan annesini sorumlu tutar. Anneye karşı güveni azalan kız çocuğu babaya yönelir, bu yöneliş imrenmeyle karışıktır. Bu imrenme, erkek çocuktaki kastrasyon korkusunun kız çocuğundaki karşılığıdır. Kız çocuğun anneyle ya da babayla özdeşleşmesi, feminen ya da maskülen kimlik kazanmasını etkileyecektir.

Erkek çocukta kastrasyon korkusu oidipus kompleksinin bırakılmasına neden olurken, kızlarda oidipus kompleksinin başlamasına sebeptir.

*Kimlik* romanında Necati'nin ailesinden utanır bir tavrı vardır. Onları sık sık eleştirir, nerede nasıl davranacaklarını bilmediklerini iddia eder. Ailesine sevgi dolu bir yaklaşım sergilemek bir yana, roman boyunca ailesine karşı herhangi bir özlem ya da sevgi sözcüğünün yer almaması dikkat çekicidir. Başarılı bir eğitim hayatı

geçiren Necati, ailesinden utanır. Yaşam tarzlarıyla, konuşmalarıyla onları kendinden ne kadar uzakta bulduğunu, ailesinden ne kadar rahatsız olduğunu sık sık dile getirir.

> "Üç yaşından sonra çocukluğu Bostancı'da geçmişti. Ardından yatılı okul yaşantısı gelmiş, nitelikli bir eğitim görmüştü. Fakat anne babasının köy kökenli olması sorunu vardı ortada. Davranışlarına yansıyordu bu. Şivesi kaçmasa da konuşmasına, giyim tarzına, alışkanlıklarına, bakışlarına yansıyordu. Sinmişti bir yerlerine ve benliğine yabancı o rengi, kokuyu, tadı her ne ise, nerede bulunuyorsa çekip çıkartmayı, üstünden uzaklaştırmayı beceremiyor, beceremedikçe özsaygısını kemiriyordu. Özentiye kaçmanın, yangını büsbütün alevlendireceğini biliyor, sonunda yine içinden geldiği gibi davranmaktan başka çaresi kalmıyordu." (Kimlik, s.26-27)

Necati annesinin gariban ama gösteriş meraklısı olmasını sevmez. Çok kez tartışmasına rağmen annesinin tavrı değişmeyince otoriteyi protesto edercesine tıbbı kazandığını iki ay saklar. "Annesine göre doktor olmak zenginler sınıfına, ayrıcalıklı katmanlara yükselmek demekti." (Kimlik, s.57)

Ailesinin oturduğu evi ağır bir şekilde eleştirir. Bu ailesinden utandığının ve oraya ait hissetmediğinin en belirgin örneğidir. Aslında sorun sadece ailesi de değildir. Necati'nin kendiyle bir iç hesaplaşması, aşağılık kompleksi vardır.

> "Kaldırım tezgahı işi şu çekyat olmasa, tek başına hiçbir eşya, zevkle döşenmiş lüks bir salonun içinde sırıtmayacak nitelikteydi. Her yana baktı, yokladı, düşündü; çekyat dışında köylü işi, avam havalı eşya bulamadı. Neydi öyleyse bu mekana toplumun orta halli ya da fakir, kırsal kökenli katmanlarının, onların kültürünün kokusunu veren? İçinde yaşayanlar mı? Köşedeki şu terlik mi? Yoksa, pencereden görünen çevre mi? Pencereden bakmasa? Şu evi sosyete bir semtte varsaysa… Olmuyordu. Kendisiydi bu kokuyu veren. Kendi düşünceleri, karmaşaları, beklentileri… O sevmediği terimi kullanırsa, aşağılık kompleksinin ta kendisi değil miydi bu duygu?" (Kimlik, s.80-81)

Necati'nin babası hakkında çok fazla bilgiye sahip olamasak da onun titiz, kuralcı ve baskıcı olduğunu biliyoruz.

> "Yıllarca Karadenizlilerin arasında yaşamaktan –kocası Karadenizliydi- etkilenmiş şivesiyle, annesinin ince, çatlak sesi kulaklarındaydı:" (Kimlik, s. 75)

Bu paragrafta babasından bahsederken onu sadece "annesinin eşi" olarak tanımlaması Necati'nin babasına bakışını özetler niteliktedir. Babasına karşı duyduğu güçlü duygular da ödipal kompleksinin altında yatan nedenlerdendir. Aynı paragrafın devamında babasının baskıcı tavrı ve Necati'nin bu baskıcı tavır altında verdiği tepki de babayla sağlıklı bir bağ kuramadığını kanıtlaması açısından önemlidir.

> "Çok uslu çocuktun. Baban sana, kim çağırırsa çağırsın bahçeden dışarı çıkmayacaksın, derdi. Rahmetli Hasan Usta'yı hatırlar mısın? Bahçe komşumuzdu adamcağız. Babanın da en yakın arkadaşıydı. İki aile, gece gündüz birlikte oturur, birlikte kalkardık. Denemek için kapının önüne gelir, bak sana ne vereceğim diye çağırırmış. Sen çıkmazmışsın dışarı. Ne yapsa, ne etse çıkmazmışsın. Bize hep onu anlatırdı." (Kimlik, s. 75)

Necati kendinde ters giden bir şeylerin farkındadır ve bunun için çözüm arayışındadır. Kendine bir terapi ortamı yaratarak divana uzanmış şekilde annesiyle çocukluğuna dair yaptıkları sohbeti düşünür; sonuçlar çıkartmaya ve değerlendirmeye çalışır. Çocukluğuna inerek kendini tedavi çabası farkındalığının göstergesidir. Ancak, düşündükçe bir yere varabilme umudunu yitirir.

Bir hekim olarak Necati, Freud'a inanmadığını, "Psikodinamik kuramcıların akıl yürütme teknikleri bundan farklı değildi. Teori, yalnızca inananlar için her derde devaydı, inanamayanlar için ise safsataydı." (Kimlik, s. 76) sözleriyle açıklar.

Oidipus kompleksinin, erkek çocuk için, anneyi babayla paylaşamama olduğundan bahsetmiştik. Necati kendi çocukluğuyla ilgili bu noktayı da sorgular ama Freud ekolüne inanmadığı için buradan da bir sonuca varamaz.

> "Bostancı'daki evleri çok büyüktü. Kardeşlerin ayrı odası vardı. O yüzden, *ilk sahneyi* görmüş olması çok küçük olasılıktı. Tüm yaşam süreci, tüm takıntıları, annesine duyduğu hislerden dolayı babasının kendisini hadım edeceği korkusuna bağlı olamazdı. Öyle ya, nasıl da kahrolmuştu babası ölünce. Ağız kavgasına tutuşma talihsizliğine uğradığınız, müfteri, şirret bir komşu kadın gibiydi bu kuram. Hakaretleriyle, aşağılamalarıyla insanın moral değerlerini altüst ediyor; adamı şaşkına çeviriyordu yorumları. Bildiklerinizi gerçekte bilmediğinizi, bilmediklerinizi ise bildiğinizi öne sürüyordu." (Kimlik, s. 77)

Necati annesine, babasının titiz olup olmadığını ve çocukken Necati'yi dövüp dövmediğini sorar. Belki de babasıyla bir bağ kuramamasının sebebi olarak bunları görmek istemektedir. Necati, babanın erkek çocuk için rol model olduğunun ve babasıyla bu bağlamda bir ilişki kuramadığının farkındadır.

Necati, doktoruna çocukken gördüğü bir rüyadan bahseder. Rüya başlığında ele alacağımız bu rüyaya, oidipal kompleks izleri taşıdığı için burada da kısaca yer vermemiz gerektiğini düşünüyoruz. Rüyada Necati üç dört yaşında olduğunu söyler, demek ki baba hayattadır ve 3-6 yaşı kapsayan fallik dönemin bir sonucu olan oidipus kompleksi muhtemeldir. Necati, babasının sesini duyar ve saklanır, çok korkmuştur. Babasının elinde kendi çocukluğunu sürüklediğini görür, hatta üzerlerinde aynı elbise vardır. Baba Necati'yi görür ve elindeki çocuğun ikizi olduğunu söyleyerek her şeyini onunla paylaşmak zorunda olduğunu ekler. Çocuğu kıskanarak hayır diyen Necati'yi babası kolundan yakalar, o sırada annesi belirir ve araya girer. Bu esnada babasının elinde bir bıçak belirir ve Necati ter içinde uyandığını söyler. Rüyada arzu nesnesi olan annenin ve iğdiş edilme korkusunun sembolü sayılan bıçağın art arda belirmesi oidipus kompleksinin sembolleridir.

Baba kaybının yaşandığı diğer roman *İntihar'*dır. Bu romanının ana karakteri Erdem'in istifa ederek doğaya sığındığı ve içsel bir yolculuğa çıktığı romanda, Erdem kendini yalnız hissettiğinden bahseder; kalabalıkta mutlu olup olmadığını sorgular. Tek hissettiği duygu tatsızlıktır. Erdem, babasıyla ilgisizliği, sevgisizliği, onu sığ bir karakter olarak görmesi gibi iletişim problemleri yaşamıştır. Erdem'in annesi ise duyarsız, hislerini çok gösteremese de klasik bir anne karakterinden öteye geçememiştir Erdem için. Erdem, annesinin her acıya, eşinin ölümüne bile, hızla adapte olması yüzünden onu sürekli bir depresyon halinde diye nitelendirir ve bu huyundan rahatsız olur. Babasını kaybettikten sonra yas sürecini tamamlayamaması, babasına öfke duymasına sebep olmuştur. Erdem, annesinin de yas tutmayarak hayata kısa sürede adapte olmasıyla var olan öfkeyi anneye yöneltir. Eşini aldatması da anneden öç alma gibidir. "Babasını kız tavlarken hiç canlandıramıyor kafasında. Nasıl yapardı bu işi? (…) Hayır, ne yapsa çıkaramıyor. Annesi engelliyor bunu. Cinselliğe dinsizlik kadar karşı olan annesi. Hatta en masum cinsellik gösterilerini bile bir yobazın tanrıtanımaza göstereceği tepkiden daha acımasız yargılayan annesi. Filmlerdeki öpüşme sahnelerinde sesi hemen duyulurdu alışılmış doğal bir efekt gibi:

“Terbiyesizler!” doğma büyüme İstanbullu. Üstelik bayağı zengin aile kızı. Erdem’in dedesi biraz tutucu, gerçi annesinin tutuculuğu aileden gelmiyor. Dayısının, teyzelerinin durumu ortada.” (İntihar, s. 51) Erdem’in bu cümlelerinde annesine olan öfkesi hissedilir. Hatta devamında babasının onu aldatmasını haklı bile görür. “Annesinin kıskançlık krizleri, babasının ceviz kırma şüpheleri, çocuk yaşta bile fark edebildiği şey: Babasının annesinden tatminsizliği. Yalnızca utangaç değil ayrıca frijit miydi acaba? Belki.” (İntihar, s. 51) Onun annesine olan bu öfkesi, babası gibi eşini yani Ayşe’yi aldatmasına sebep olur. “Yaşamı boyunca bu iki eğilimin arasında kaldı Erdem. Cinselliği duyuşta, yaşayışta annesinin ve babasının birbirine tam karşıt kalıplarının ortasında. Canı sürekli yemek çeken, yedikçe sürekli kusan bir insan gibi. Belki de bunun için ona katlanılmaz bir arkadaş misali yakasından hiç düşmeden eşlik eden can sıkıntısından hiç kurtulamadı. Daima bir boşluk duygusu… Yaşamı hep anlamsız bulma…” (İntihar, s. 51-52) Artık içindeki boşluklardan biri de budur. Erdem kendini yakışıklı ve çekici olarak tarif eder. Dağda karşılaştığı kıza karşı ilgi duymaya başladığında adını öğrenmediğimiz kızın grubunda bulunan Murat’ı kendine rakip olarak görür. “…böyle bir durumda bile rekabete davet eden bir playboy müsveddesi. Babası geliyor yine aklına.” (İntihar, s. 51) Böyle bir ortamda bile Erdem’in aklına babasının gelmesi, onunla rekabet halinde olduğunu ve hâlâ kendini ona ispat etmeye çalıştığını gösterir, babasından sürekli bir onay bekler hali vardır.

Erdem’in oğluna babasının adı verilir. Erdem’e jest için yapılan bu hareket, babasından duyduğu rahatsızlığın hissedildiği şu sözlere vesile olur. “Demek ‘Kemal Can’dı o et parçası. (…) İyi ki Evren falan gibi bir şey gelmemişti akıllarına. Solcu cadalozun tek faydası. Lakin uygun görülen isim en az onun kadar rahatsız edici. Babasının ismi. Kemal olmaz, diyemezdi şimdi. Üstelik jest olsun diye konulmuştu, kendisine jest olsun diye. Yukarda Kemal, aşağıda yine Kemal. Demek kaderi buydu.” (İntihar, s. 22) Hakkımızı alamadığımızda ya da beklentilerimiz doğrultusunda davranmadığında yaşanan duygu kızgınlıktır. Ancak bu kızgınlık “yaşam boyu insanlar zaten hep beni engelledi!” şeklinde yaşanıyorsa bu tür genellemelerin arkasında genellikle geçmişten gelen biriktirilmiş kızgınlıklar vardır. Çocukluk yaşantılarında özerk bir varlık olması engellenen bireyler bu durumu düşmanca eğilimlerle ve tepki vererek yaşarlar. Bazen de sevgiyi yitirmekten çekinerek bu tür duygularını bilinçaltına iterler fakat insanlarla bir arada olduklarında

sürekli tedirginlik yaşarlar.[97] Erdem, zorunlu olarak yapmaktan hoşlanmadığı şeyleri hatırladığı bir çocukluk fotoğrafında okula gitmekten de hoşlanmadığını hatırlar. Bu konuyla ilgili önce öğretmenini sonra da babasını suçlar. "Sezerdi, göreviydi öğretmenin bir şeyleri durmadan hatırlatmak; bu durumda kabahat babasındaydı. Ne olursa olsun gideceksin okuluna diyen adamda." (İntihar, s.23) Ona zorla yaptırılan her şeyin sorumlusu olarak babasını görür. Bu onun hem otoriteyle olan sorununun hem de babasının onu tekdüze bir kalıba sokmaya çalıştığının göstergesidir. Bu öfkeyi de zamanla kendisine yöneltir. "İntikam alması gereken biri varsa o kendisi." (İntihar, s. 63) Kendi günahlarının bedelini, kendini yaşamdan mahrum bırakarak ödeyecektir.

## 3.2. BİLİNÇDIŞININ SEMBOLİK ÇÖZÜMLEMESİ: "RÜYA"

Freud düşlerin bilinçaltına açılan bir kral yolu olduğunu söyler. Rüya uykunun bekçisidir. Rüyalar, bilinçaltının bastırılmış duygu ve dürtülerinin bilince çıktığı ve savunma mekanizmalarıyla uykunun devamlılığını sağlayarak uyku bekçiliği yapar. "Bebeklikten çocukluk ve erişkinliğe geçişte yaşanılan fizyolojik gelişim süreci, psikolojik olarak da haz prensibinden gerçeklik prensibine geçiş ve birincil süreç düşüncesinden ikincil süreç düşüncesine geçiş olarak yaşanır. Bu değişim erişkin yaşamı içinde, sadece rüyalarda değişmeden kalır. Rüyalarımız her gece birincil süreç düşüncesi içinde kurgulanır."[98] Bilinçdışının uyku esnasındaki sembolik dışavurumları olarak tanımlayabileceğimiz rüyalar, "gizil" ve "görünür" içerikten oluşur. Görünür içerik rüyayı gören kişinin aslında gördüğü; gizil içerik de bilinçdışından bilince çıkan şeyleri gösterir. Burada terapist, bir nevi sembol okuyucu durumundadır.

Rüyanın gizil içerikten görünür içeriğe dönüştürüldüğü mekanizmaların başlıcaları şunlardır: simgeleştirme, yön değiştirme, daraltma, yansıtma.

Simgeleştirme, doğum, ölüm, beden bölgeleri, aile üyeleri gibi nesne ve kavramların simgeleştirildiği mekanizmadır.

Yön değiştirme, rüyanın gizli içeriğinin simgelere aktarıldığı mekanizmadır.

[97] Engin Geçtan, *İnsan Olmak*, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s. 55.
[98] Sunar Birsöz, "Rüyaların Dili", *Psikeart Rüya Sayısı*, (Mayıs, Haziran 2012), S. 21, s. 12.

Daraltma, istek ve dürtülerin rüyadaki tek bir imgeye bağlanmasıdır.

Yansıtma, kişinin kabul edilemez istek ve dürtülerini rüyada başka bir kişiye yöneltmesidir. [99]

Rüyanın arkasında aranan gizil içerik gibi yapıtın arkasında da saklanan gizil bir içeriği arar psikanalitik inceleme.[100] Bu noktada da okuyucu/eleştirmen bir nevi sembol okuyucu konumundadır.

### 3.2.1. Oidipus Kompleksinin Sembolü "Bıçak"

Oidipus kompleksi, babanın idealleştirilmesiyle sağlıklı atlatılır. Bu sağlıklı ayrılma çocuğun sosyalleşmesi, toplumda yer edinebilmesi için de oldukça önemlidir. *Kimlik* romanında Necati anneden ayrılmayı doğal bir şekilde yaşayamamış, akrabaları tarafından ihtiyaçları karşılanmıştır. Babasını da erken kaybetmesiyle daha da ağır bir netice oluşmuştur. Normal bir gelişim sürecinde baba idealize edilir. Bıçak korkusu çocuğun baba tarafından kastre edileceği korkusundan gelir. Bu korku çocuğun babasıyla özdeşleşebilmesi için gereklidir.

Necati'nin hastaneden kaçıp doktora yakalandığı gece, doktoruna bir rüyasından bahseder. Çocukluğunda geçen bu rüyadan, Necati'nin bıçak fobisi, diğer bir deyişle keskin ve sivri nesnelerden korkusu olduğunu görüyoruz. Bu korku oidipus kompleksi, yani baba tarafından iğdiş edilme korkusunun[101] görüldüğü vakalarda karşılaşılan bir durumdur.

> "Üç-dört yaşında çocukmuşum. Bizim eski evin üst katında oynuyordum. Şimdi hatırlayamadığım acayip acayip bir yığın oyuncak varmış. İçimde garip bir burukluk, uzun süre onlarla uğraşıp durdum. Boğuştum desem daha doğru olur. Sonra, aşağıdan bölmüş babamın sesini duydum. Babamın öldüğünü biliyormuşum fakat aynı zamanda yaşıyormuş da, böyle dolaşırmış ortalıkta. Ses vermeyip bir odaya saklandım. Babamın merdivende gıcırdayan ayak sesleri yaklaştı, yaklaştı... Durmadan sesleniyordu boğuk boğuk: Necati… Necati… Sesi de benim mecburi hizmette tanıdığım ölmüş birinin sesinin

[99] Engin Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, Metis Yayınları, İstanbul, 2006, s. 24-25.
[100] Tahsin Yücel, *Eleştiri Kuramları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s. 57.
[101] Ian Craib, *Psikanaliz Nedir?*, çev. Ali Kılıçlıoğlu, Say Yayınları, İstanbul, 2001, s. 92.

tıpkısıydı. Müthiş korkmuşum. Odanın aralık duran kapısından baktım. Babam beni arıyordu. Yüzü değişmişti. Babamın yüzü o adamın yüzüydü. Bir çocuğu elinden tutmuş, sürüklüyordu. O çocuk da aynı benim çocukluğumdu, aynı yüz, aynı saçlar, aynı burun. Elbiseme göz attım. İkimiz de aynı şeyleri giymiştik. Benim kopyamdı sanki. Babam veya işte o adam, onları gözetlediğimi fark etti, kapıyı açtı. Niye ortaya çıkmıyorsun, neredesin diye azarladı. Çocuğu gösterdi. Bu çocuk senin ikiz kardeşin, dedi. Yemeğini paylaşacaksın, oyuncaklarını, her şeyini paylaşacaksın. Burnundan sümükler akan kopyama dehşetle, biraz da kıskanarak baktım. Hayır, diye çığlık attım. Kaçmak istedim. Kolujmdan yakaladı beni. Öp kardeşini diye bağırdı. Annemi gördüm o sırada. Araya girdi. Bırak çocuğumu, diyerek ağlıyordu. Babamın elinde uzun, sivri, siyah bir bıçak belirmişti. Anneme doğru sallıyordu. Ter içinde uyanmıştım." (Kimlik, s. 7)

Çocukluğunda geçen bu rüyadan, Necati'nin bıçak fobisi, diğer bir deyişle keskin ve sivri nesnelerden korkusu olduğunu görüyoruz. Bıçak ya da keskin şeyler rüyada oidipus kompleksinden sebeple iğdiş edilme korkusunu sembolize eder. Arzu nesnesi olan annenin araya girmesi bunu doğrular niteliktedir. Diğer bir dayanağımız ise rüyada Necati üç dört yaşında olduğunu söyler, demek ki baba hayattadır ve 3-6 yaşı kapsayan fallik dönemin bir sonucu olan oidipus kompleksi muhtemeldir.

Ayrıca bu rüyada ikizi olarak gördüğü çocuğu kıskandığı bahsi de geçer. Babadan sonra nefretin yöneltildiği diğer kişi erkek kardeş olabilir.

### 3.2.2. Öteki Kayıp Gülsüm'ün ve Musa'nın Gizil İçerikteki Gerçekleri

*Öteki Kayıp* romanında siyasi sığınmacı olarak İngiltere'ye, Musa'nın çalıştığı kuruma gelen Gülsüm aslen İstanbul'da yaşayan bir avukattır. Bir kaza sonucu hafızasının neredeyse tamamını kaybetmiştir. Bu hale gelmesinin sebebi kitabın sonlarına kadar okuyucudan ustalıkla saklanmıştır. Musa Gülsüm'e yardım ederken okuyucu da rüya yorumlarının içine çekilmektedir. Gülsüm, anımsadığı şeyleri bazen bir rüya olarak, bazen de bir hayvanın ya da başka birinin gözünden görmüş gibi anlatır. Rüya kişinin iç gerçekliğidir, uydurması, gündüz düşleri ve fanteziler de buna girer. Bu sebeple Gülsüm'ün gerçekliklerine ait rüyaları da incelenmiştir.

Gülsüm ilk rüyasını, Musa'nın "Rüya görüyor musun?" sorusu üzerine anlatmaya başlar. Bacakları kopmuş kanlı bir köpek görmüştür. Gülsüm'ün gece boyunca birkaç kere gördüğü bu rüyada, köpek sıklıkla Gülsüm'ün karşısına çıkmaktadır. Musa bu rüyayı, Gülsüm'ün babasının cinselliğini kabullenmemesi olarak yorumlar. "Babasının penisini görmüştü belki; simgesel bir tepkiydi, kanlı kırık bacaklar." (Öteki Kayıp, s. 93)

Gülsüm bu rüyayı daha sonra şöyle görür: Aynı köpeği bir ormanda bulup veterinere götürürler fakat yanındakinin kim olduğunu hatırlamaz. Gülsüm köpeği iş yerine götürür ve orada birine çok havlar. Havladığı kişi Gülsüm'e de korku salmaktadır. Gülsüm iş yerinden olan bu kişinin kim olduğunu hatırlamaz. Romanın ilerleyen bölümlerinde bu kişinin onu kaçıranlardan biri olduğunu hatırlar.

Gülsüm'ün diğer rüyası, kız kardeşinin lisedeki matematik hocasıyla zorla evlendirilmesine dairdir. Rüyada kişiler birbirinin yerine geçer, eniştesi kocası, kocası öğretmeni olarak görünür. Rüyada yer değiştirdiği kişilerin hissettiklerini de yaşadığını söylüyor. Bu rüyadan sonra artık gerçek ve rüya kavramlarının Gülsüm'ün zihninde karıştığı anlaşılmaya başlanır. Musa bu kadar detaylı hislerle rüya görülemeyeceğini fark eder. Fakat anlam da veremediği için Gülsüm'ün akıl sağlığından şüphe duymaya başlar. Kızın köpeğin adını hatırlamasıyla rüyaların aslında gerçeklerle iç içe geçtiği ortaya çıkar. Buradaki rüyalar okuyucuya yorum bırakmadan Musa tarafından açıklanır. Bu sayfalarda bir rüya analizini, psikolog gözünden deneyimlemiş oluyoruz.

> "Benimki de kaba bir tahmindi zaten. Muhtemelen bu rüya bilinçaltı bir yüklenmeyi sembolize ediyordu. Kırık bacakları üstünde koşan yaralı bir köpek… Herhalde babasıyla ilgili güçlü bir karmaşası vardı. Babasının cinselliğini kabullenememe?.. Babasının penisini görmüştü belki; simgesel bir tepkiydi, kanlı kırık bacaklar. Kopartıp atmak istemişti onu. Sorsa mıydım?"(Öteki Kayıp, s. 93)

> "-Peki bu rüyanın anlamı ne sence?
> -Bilmiyorum.
> -Bilmiyorum deyip geçmeyin. Mesela başka bir olayla bağlantılı olabilir. Fakat sana farklı bir şey çağrıştırabilir."(Öteki Kayıp, s. 95)

Musa, Gülsüm'ün çocukluğuyla ilgili bir düşünü, Freud'un anal dönem yaklaşımıyla inceliyor. Gülsüm sıkışmış, baş aşağı, kımıldayamıyor, karanlık. Kafasından kan damladığını anımsıyor ama net değil hatırladıkları.

> "…Bu yöntemle, konuşarak bir yere varamayacaktık belki de hipnoz yapmak gerekebilirdi. Hipnozda deneyimli değildim. Gerçi bizim psikiyatrist de beyin cerrahı da bunu önermemişti. Öyleyse dinamik mi yaklaşmak lazımdı? Karanlık… Tam karanlık değil… Kolunu kıpırdatamıyor… Bellek yitimine uğrayanlar en önce en ilk anıları hatırlarlarmış. Anne karnı olmasın bu? Yok canım, o kadar da değil. Kolunu kıpırdatamıyor… Kundaklamışlar belki. Kalçası da ağrıyor… Anal dönem!.." (Öteki Kayıp, s.73)

Kaan Arslanoğlu'nun hekimliğinin yer yer romancılığının önüne geçtiğini söyleyen Fethi Naci, Gülsüm'ün rüyaları için: "Kaan Arslanoğlu, "rüya"yı romanlarında kullanmaktan hoşlanıyor. Kişiliklerde de rüyalar vardı. Ne var ki Öteki Kayıp'taki rüyalar daha işlevsel; Gülsüm, açıkça söylemek istemediği (belki korktuğu için!) bazı gerçekleri "rüya" olarak, "bunak"ın gözünden ya da "bir hayvanın gözünden" anlatıyor."[102] demiştir.

Musa, Gülsüm'den etkilenerek garip rüyalar görmeye başlamıştır. Bunlardan bahsederken yorumunu da kendi yapar.

> "Bir ayaklanma ordusundaymışım. Ortaçağda. Galiba Şeyh'in ordusu. Hatta şeyhin özel koruma birliğindenmişim. Şeyh sanırım bizzat savaşa katılmamıştı ama, rüyamda açık arazide, savaş bölgesindeydik. Baştan Türkiye'de olduğumu sanıyordum; meğer İngiltere'deymişim. Üstümde İngiliz stili bir zırh vardı. Geçen seyrettiğim ortaçağ filminin kanlı sahnelerinin etkisi olsa gerekti."(Öteki Kayıp, s. 211-212)

> "Karşıdan sultanın askerleri geliyordu. Sayıları bizimkinin en az üç misliydi. 'Öleceğiz ama teslim olmayacağız,' dedik. Ben demedim, başka biri dedi, biz de ona uyduk. Hiç ölmek istemiyordum, hiç de gözü pek değildim ama teslim olmak ölmekten beterdi. Atlar üstünde metal yığınlarından oluşan iki kütle büyük bir çatırtıyla birbiri içine girdi. Karşımda irikıyım sakallı bir asker gördüm. Bu da garanti köktenci İslamcıların etkisiyle oluşmuş bir tipti. Adam kocaman baltasını salladı salladı. Elim kolum uyuşmuştu, dehşet ve çaresizlikten parmağımı bile oynatacak gücüm yoktu. Balta tüm hızıyla göğsüme indi. Göğsümün benim göğsüm olmaktan çıktığını, yüzümün yerdeki

[102] Fethi Naci, *Yüzyılın 100 Türk Romanı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s. 642.

> otlara gömüldüğünü hatırlıyorum en son. O anda uyanmışım. Yok hayır ben yerde yatarken şeyhi yakalamış, götürüyorlardı. Şeyh gülümsüyordu. Olacakları önceden bilenlerin gülümseyişi… Onu götürenler arasında Gülsüm'ü gördüm. Üstünde siyah mini etek vardı, yayaydı. Demek o bir hainmiş! diye düşündüm. demek hainmiş!.."(Öteki Kayıp, s. 212-213)

Musa insanlara güvensiz biridir, yaptığı iş gereği de her şeyi sorgular. Son zamanlarda Gülsüm'ü sadece bir danışanı olarak değil bir kadın olarak da sık sık düşünür. Gülsüm cinsel içerikli hatıralarından bahsederken heyecanlanır çünkü Musa çekingen bir yapıdadır. Hatta Gülsüm'ün lise arkadaşlarını anlattığı bir seansta, ergenliğin verdiği cesaretle Gülsüm'e rahatça sokulan bir sınıf arkadaşı için, "Zaman zaman bu tip bir erkek olmak istemişimdir" der. (Öteki Kayıp, s. 99) Bu rüyasında Gülsüm'ü hain olarak görmesi güvensizliğindendir. Ayrıca rüyada at görülmesi cinselliğin simgeleştirilmiş halidir. Freudyen yorumla, Musa'nın Gülsüm'ü cinsel olarak arzulaması denilebilir. Musa'nın ölüm korkusu, gerçekte olduğu gibi rüyasında da birebir vardır.

### 3.2.3. İntiharın Eşiğindeki Kahramana Sembolik İletiler

*İntihar* romanında başarılı bir okul ve iş hayatı olan Erdem, kendini yaşadığı hayata ait hissetmez. Yanına birkaç gün yetecek kadar erzak alıp tüm sorumluluklarından kaçarcasına bir dağ tırmanışı yapmaya karar veren Erdem, ailesiyle, eski eşiyle ve en önemlisi kendisiyle bir hesaplaşma yaşayacağı bu yolculukta, sınırlarını zorlayarak yeni bir başlangıç yapar.

Erdem'in hayatıyla, anılarıyla vedalaşırcasına yaptığı dağ tırmanışı yolculuğunda zaman zaman yapılan geri dönüşler kadar, Erdem'in gördüğü rüyalarla da okuyucuya Erdem hakkında ipuçları verilir. İyi eğitim almış, üst düzey yönetici olarak çalışan Erdem'in, babasıyla ilgili problemleri rüyalarında açıkça sembolize edilmiştir.

Erdem'in gördüğü ilk rüya pastanede bir kızla cinsel çekim yaşarken babasının bir anda pastaneye gelmesi ve aferin der gibi bu durumu onaylamasının

akabinde annesinin karşısında belirmesiyle biter. Rüyasında gördüğü kızın yıllar önce babasının bir fotoğrafında gördüğü kız olduğunu anımsar Erdem, kim olduğunu bilmediği bu kız, belki de arzu nesnesi olan annesini temsil etmektedir. Rüyada bu ilişkiye baba onay verse de annenin ortaya çıkmasıyla rüya sonlanır.

> "…Gelip doğruca yanına ilişiyor. 'Sen haklıymışsın' diyor. Erdem seviniyor buna. Kız sandalyesini yaklaştırdıkça yaklaştırıyor. Beden bedene oturuyorlar. Göğüsleri koluna sürtünüyor. Böyle kalabalık bir pastanede herkesin ortasında… Ne önemi var. Babası giriyor tam bu sırada. Gülüyor… Hah şöyle, benim oğluma ancak bu yakışır, der gibi. Kalabalık bir masada dip tarafta arkadaşlarıyla beraber babası ve etrafındakilere dirsekler atarak kahkahalar içinde Erdem'i gösteriyor. Yanındaki kız! Tamamen soyunmuş! Bırak şimdi babanı da kıza bak. Ama tam karşısında annesi oturuyor. Kızla aynı masada annesi de! Suratı asık. Hem bakıyor, hem bakmazmış gibi yapıyor. Rezalet!" (İntihar, s. 75)

Erdem bir başka rüyada eşi Ayşe'yi görür. Mülteci çadırında kaldıkları savaş esnasında yağmur yağmaktadır. Ayşe, beyaz elbisesiyle yağmurun altında dans ederken kuzeni Ayça'ya dönüşür. Erdem Ayça'ya karşı bir şeyler hissettiği için Ayşe'ye yakalanacağı korkusuyla utanır. Romanda Erdem, Ayşe'yi, kuzeni Selin'le aldatmıştır. Rüyada kişilerin yer değiştirmesi ve Erdem'in eyleme geçmediği halde hislerinden dolayı Ayşe'ye karşı suçluluk hissetmesi; süperegosunun bilinçli kısmında kalan vicdanı sayesinde gerçek hayatta hissettiği utancın yansıması olabilir.

> "Bir rüya görüyordu. Ayşe'yi. Büyük bir çadırda kalıyorlar. Dışarda savaş sürüyormuş., onlar da kaçak bir topluluk içinde. (…) Ayşe'nin üstünde açık saçık bir giysi… Yağmur yağıyor galiba. Onlar çadırda yalnızlar ve müthiş canları sıkılıyor bir şeye ya da her şeye. Yağmurun brandada çıkardığı patırtılar iyice artmış. Herhalde Ayşe'yle kavgalılar. Birlikte olmaktan mutlu değiller, hiç konuşmuyorlar. Aralarında kötü bir şey geçmiş, seziyor, ne geçtiğini çıkaramıyor Erdem. Sonra Ayşe dışarı çıkıyor. Nasıl çıktığını anımsamadığı biçimde Erdem de dışarda buluyor kendini. Ayşe dans ediyor. Müzik duyulmuyor, mamafih hayli erotik bir dans bu. Erotik olmalı. Sicim gibi yağan yağmur altında Ayşe'nin beyaz giysisis tamamen vücuduna yapışmış, sanki çıplak. Erdem izlediğinden uyarılmıyor, aksine rahatsız oluyor. Uzaktan da olsa etraftan tek tük geçenler var ve Ayşe'yi böylece görüyorlar. Dur dans etme, gir içeriye de diyemiyor, çünkü kavgalılar. Birden Ayşe'nin yüzü kuzeninin yüzüne değişiyor. Selin'in yüzüne. Vücutları biraz benzer mi? Pek değil, Selin hayli toplu. Bu çok daha iyi. Onu seyretmek daha zevkli, daha

> uyarıcı. Bu kez de utanma duygusu çıkıyor ortaya. Ayşe az önce yakınındaydı, dans eden kuzeninin çıplak vücudunu seyrederken yakalanabilir. Zevkine tam varamıyor yaşadığının; zaten kız da bir görünüyor bir kayboluyor. Etrafta görüşü kapatabilecek bir şey de yok; nasıl göremiyor hayret ediyor Erdem; canı sıkılıyor. Sistendir diye akıl yürütüyor. O en kendine bakıyor. Çırılçıplak. Etrafta insanlar var ve her an görebilirler. Islanmış ve üşüyor, üstelik kıçı, malı meydanda ve böyle görülebilir…"(İntihar, s. 119-120)

Erdem'in bir diğer rüyası ise şu şekildedir: Erdem, gençlik aşkı Esin ile çadırda kalmaktadır fakat Esin Erdem'i tanımamaktadır. Dağda karşılaştığı ve Erdem'in yeni yeni bir şeyler hissetmeye başladığı kızın kazağını, rüyasında Esin'in üzerinde görür. Rüyada Esin Erdem'i tanımasa da ona yakın davranmaktadır. Bu rüyada ise Erdem, sevgi nesnesi olan Esin'i yeni tanıştığı ve bir şeyler hissetmeye başladığı kıza yöneltmiştir.

> "Çadır gibi bir yerdeydi. Üstünde bol bir kazak vardı Esin'in ve Erdem'i tanımıyordu. Kazak dünkü kızın kazağına benziyordu. Esin onu tanımıyordu, fakat yaklaştı yanına oturdu. Halini hatırını sordu. Çok yakın davranıyordu Erdem'e. İçi titredi." (İntihar, s. 124)

Erdem romandaki son rüyasında eski eşi Ayşe ile aralarında geçmiş olan bir tatsızlığın devamı olarak gördüğü bir gündüz düşü gibidir. Ayşe'nin sokaktan alarak eve getirdiği köpeği görür. Ayşe köpeğe mama getirmek için eve girerken köpeği Erdem'e emanet eder. Ayşe gidince köpek arkasına bakmadan uzaklaşır. Erdem köpeğe sahip çıkamadığı için Ayşe onu aylarca suçlar. "Köpek karanlıkta tin tin koşarak uzaklaşıyor, yine babası uzatıyor köşeden kafasını. Babasının hamasi tavsiyeleri, uzun söylevleri… Erdem gibi o da pek kitap düşkünü sayılmazdı, ama okuduklarının bokunu çıkarırdı anlata anlata." (İntihar, s. 131) O esnada Erdem giden köpeğin arkasından bakarken babası köşeden başını çıkarıp Erdem'e tavsiyeler vermeye başlar. Erdem tüm çocukluğu boyunca, babasının okuduğu kitaplardan alıntılar yapmasından sıkılmıştır. Bu gündüz düşünde de babası yine okuduklarından alıntılar yapar. Eşi tarafından azarlandığı bir anı hatırlatan rüyada babanın belirmesi, üstelik başını kenardan uzatarak, otoritenin, gücün sembolleştirilmesi olarak görülebilir.

Kaan Arslanoğlu, romanlardaki rüyalara kimi zaman, yazar anlatıcı konumuyla, hekim yorumunu eklemiştir kimi zaman da gerçeklerle rüyaları iç içe

aktarmıştır. Baba otoritesiyle yaşanan sıkıntılar, cinsel arzular, değiştirilen arzu nesneleri olarak rüyalarda aktarılan durumlar, karakterlerin geçmiş yaşamlarıyla bire bir örtüştürülerek işlenmiştir.

## 3.3. YAPISAL KİŞİLİĞİN KONTROLSÜZ SİSTEMLERİ: "İD-EGO-SÜPEREGO"

### 3.3.1. Yitik Baba Öfkesinin Kardeşe Aktarımı: Yok Sayılan Kardeşler

Kaan Arslanoğlu romanlarında kardeş problemlerini yüzeysel olarak işlemiş görünse de bu problemler anlamlandırılmaya çalışıldığında altında yine baba sorunu olduğu görülmektedir.

*Kimlik* romanında Necati karakteri babasını ergenlik yaşlarında kaybetmiştir. Ailenin sorumluluğu, sorumsuz abisi Musa yüzünden Necati'ye kalmıştır. Necati'nin abisinden başka, Özcan adında bir erkek kardeşi bir de ortaokul öğretmeni ablası vardır. Türk toplumunda kız kardeş yaşça büyük olsa da erkek kardeşin sorumluluğuna girer. Bu sebeple Necati, ablasının evlenmesine bile "sorumluluğu üzerimden kalktı" şeklinde sevinir. Fakat Necati zaten rol model kişisi olan babayı kaybettiği için hayata karşı öfkelidir. Yaş dönemi itibariyle de ailevi bir sorumluluk almak istememiş, yatılı okumasını bahane etmiştir. Abisi Musa ise hırsızlıktan hapse girmiş, sorumsuz bir tiptir. Hapisten çıkar çıkmaz yurt dışına yerleşmiştir.

Babasının ölümünden sonra yas sürecini sağlıkla tamamlayamamış olan Necati, babaya karşı olan oidipus nitelikli dürtülerini, baba figürü yerine geçen abiye yöneltmiştir. Bu yöneltmede, aileye sonradan katılan küçük kardeşin, ailenin merkezinde olan büyük kardeşi yerinden etmiş olmasıyla da dürtülerin küçük kardeşe yöneltilmesi gerçekleşebilirdi.

*Öteki Kayıp* romanında ise Musa, ikiz kardeşi İsa ile bir çekişme yaşamaktadır. Musa, ikizi İsa ile olan ilişkisini ruhbilimine aykırı bulur. İsa paragöz, haylaz ve sevilmemesine rağmen bunu hiç umursamayan bir karakterdir. Musa kardeşi İsa'dan başarılı, akıllı ve uslu olduğunu iddia etmektedir. Üniversite sınavına

girdiklerinde Musa sosyolojiyi kazanır, İsa ise sınavı kazanamaz. Aslında siyasal bilgiler okumak isteyen Musa ertesi yıl tekrar sınava girmek ister fakat onu ikiz kardeşi İsa yerine sınava sokarlar. İsa, Musa sayesinde o sene tıbbı kazanır ve bu sebeple ailesi tarafından çok sevilir. Psikiyatri ihtisası yapmış ve televizyonlara çıkacak kadar ünlü bir doktor olan İsa yüzünden Musa, İngiltere'de Türk kanallarını izlemeye dayanamaz. Narsistik bir çekişme olarak görebileceğimiz bu durum Freud'un küçük farkların narsisizmi[103] kavramına yakındır. Küçük farklılıklarla farkını ortaya koymaya çalışan kişi, "aynı görünsek de şu özelliğimle daha üstünüm" demek istemektedir. Böylece diğerini arkada bırakır.

Kaan Arslanoğlu'nun romanlarında kullanmayı tercih ettiği isimler dikkat çekicidir. Fethi Naci de *Çağrısız Hayalim* romanını incelediği yazısında bu konuya dikkat çekmiştir. "Anlatıcının adı Ayhan, Kaan Arslanoğlu, hep kendi adını çağrıştıracak adlar vermiş önemli roman kişilerinden birine: İlkinde 'Akın', ikincisinde 'Ayhan'."[104] *Kimlik* romanında Necati'nin sorumsuz abisi ile *Öteki Kayıp*'ta Musa aynı isimdedir. Karakterlerin birbirini çağrıştıracak isimler olması, her ne kadar farklı romanlarda, farklı karakterler olsalar da yaşadıkları problemler dahil olmak üzere özünde birbirine yakın karakterler oldukları hissini yaratır. Dikkat çeken bir diğer önemli nokta, Arslanoğlu'nun da üniversite eğitiminde Musa ile benzer bir durum yaşamasıdır. Yazarın da aslında siyasal bilgiler okumak istediğini fakat tercih sırası sebebiyle tıp fakültesine gittiğini, kendisiyle 18 Eylül 2018 tarihinde yaptığımız röportaj neticesinde öğrendik. *Kimlik* romanında Necati'nin tıp fakültesi mezunu olması, pratisyen hekim olarak ilk görev yerinin Eskişehir olması, romanda net olarak belirtilmese de verilen ipuçları ve şehrin adının "…" olarak geçtiği yerlerde kullanılan ekler bu şekilde düşündürtür, bu noktalar Arslanoğlu'nun hayatı ile benzerlik gösterir.

Arslanoğlu'nun diğer romanlarından dikkat çeken diğer ortak yönler tercih edilen mesleklerdir. *Öteki Kayıp*'ta Musa, *Sessizlik Kuleleri*'nde adını öğrenemediğimiz ana karakter psikolog; *Kuş Bakışı*'nda Nihat doktor, *Reenkarnasyon Kulübü'*nde ben anlatıcı olan mesleği bırakmış bir psikiyatristtir, yazarın kendisidir. *Yoldaki İşaretler'*de de psikiyatrist bir yazar vardır hatta danışanı ve romanın diğer kahramanı da Necmi isminde bir yazardır. *Kimlik* romanında

[103] Yavuz Erten, (çevrimiçi) http://icgoru.com/habil-ve-kabil/, 19 Eylül 2018.
[104] Fethi Naci, *Yüzyılın 100 Türk Romanı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s.621.

Necati pratisyen hekim, kitabın ilk ve son bölümünü aktaran ben anlatıcı kişi de psikiyatrdır. Devrimciler romanında Akın tıp fakültesi öğrencisidir.

### 3.3.2. Kişiliğin Kontrolsüz Sistemlerine Karşı "Ben"in Savunma Mekanizmaları

İdin arzuları ve süperegonun baskıları arasında sıkışıp kalan ego kişilik bütünlüğünü korumak için çeşitli savunma mekanizmaları geliştirmiştir. Bunlar emniyet supabı gibi kullanılan, fazla kullanıldığı takdirde sorun yaratacak mekanizmalardır.

Yansıtmanın zıttı olan içe atma mekanizması sevilen ya da nefret edilen objelerin içe atılmalarıdır. Necati babasını kaybettikten sonra, yas sürecini yaşarken içe atma mekanizmasını kullanmıştır. Böylelikle sevilen kişiden yani babadan ayrılmak zorunda kalmamıştır.

Narsistik savunma mekanizmalarından olan yansıtma, kendinde var olan ama istenmeyen bir özelliğin karşıdakinde var gibi gösterilmesidir. Necati kendi yeni kimlik ararken etrafındaki kişilikleri incelemeye başlar. Ele aldığı herkesi başta övüp daha sonra yermeye başlar. Yani karakterleri önce idealize edip bölme mekanizmasıyla da iyi ve kötü olarak ayırır.

Örnek aldığı ilk kişi hastaneden arkadaşı Ersin'dir. Ersin ne istediğini bilen, tutarlı ve güçlü bir kişiliğe sahiptir. Ersin'i düşüncelerini sansürsüzce uluorta ifade edebilmesi yönüyle beğenir.

> "Keşke Ersin gibi olabilseydi. *Cumhuriyet* gazetesini bayrak gibi taşıyor, fikirlerini uluorta dile getiriyor, tepkilerini sansürsüz açık ediyordu. O düşünce doğrultusunda bir şeyler yapmayacaksa fikir belirtmeme gibi bir ilkesi yoktu. Kendi sözleri ise katı kurallarla özdenetimden geçiyordu. Geçmiş kimliğini saklayacaktı, eski yaptıklarıyla övünmeyecekti, her konuda tutarlı olacaktı, fayda getirmeyen gevezeliklerden uzak duracaktı…"(Kimlik, s. 31)

İkinci örnek, yine hastaneden arkadaşı olan Fuat'ı karşı cinsle ilişkilerindeki rahat tutumuyla beğenir. "Tavırlarında yapaylık yoktu. Kibir, kendini beğenmişlik,

oturmamışlık, karşı cinsi hakir görme yoktu. Diğerleri konuyu sulandırıp dedikodu malzemesi olarak kullanmasa, aslında insanı rahatsız etmiyordu yaşam anlayışı. Özgür cinsellikle yüksek insani değerleri birbirleriyle savaşmadan bir arada yaşatan mahir arabulucu, bu doğallık, bu sevimlilik miydi?" (Kimlik, s. 87)

Eski sevgilisi Nermin, görev yaptığı şehre gelerek Necati'yi ziyaret eder. Aynı evde kaldıkları gece Necati'nin kafası fazlasıyla karışmıştır. Kendine kızmaya başlar ve bu esnada aklına Fuat gelir.

> "Örneğin Fuat, ne denli rahattı ilişkilerinde. Onun yaptıklarını neden iğrenç bulmuyordu? Ufak tefek zaaflarından ötürü otokritik yaptığı anlardakinin binde biri kadar neden acımasız olmuyordu Fuat'a karşı? Adam, şu anda geçerliliğinden şüphe duyduğu ahlaki ilkeleriyle bağdaşır tutum içinde değildi. Fakat niye hakkını yesin, sevimli çocuktu. Tavırlarında yapaylık yoktu. Kibir, kendini beğenmişlik, oturmamışlık, karşı cinsi hakir görme yoktu. Diğerleri konuyu sulandırıp dedikodu malzemesi olarak kullanmasa, aslında insanı rahatsız etmiyordu yaşam anlayışı. Özgür cinsellikle yüksek insani değerleri birbirleriyle savaşmadan bir arada yaşatan mahir arabulucu, bu doğallık, bu sevimlilik miydi?" (Kimlik, s. 87)

Aynı gece, düşünmeye devam ettikçe aklına kişilik değiştirme planları gelir. Planında ilk örnek aldığı kişi Samet'tir.

> "Aman be, diyerek bağırdı içinden kendine. Ne halt edeceksen onu sabah düşünürsün. Bir türlü kişiliğini değiştirme kararına uygun hareket edemiyordu. Önce örnek karakter olarak pratisyen arkadaşlarından Samet'i seçmişti. Samet tanıdığı en rahat insanlardandı. Gerilim nedir, tanımamıştı adam. En ağır geçen nöbetlerde bile uyuyor, aklına esti mi saatlerce ortadan kayboluyordu. Bazen iki gün üst üste gelmiyor, ortalık karışıyor, işleri başkalarına paylaştırılıyor, dönünce niye gelmediği sorulduğunda eften püften mazeretleri, karşısındakini utandıran bir doğallık içinde pişkin pişkin sıralıyordu. Sınavlara sınav başladıktan sonra, otobüslere, otobüs garajdan çıkarken yetişenlerdendi. Necati'nin gözünde ulaşılmaz, erişilmez niteliklere sahip, ruh dinginliğinin bir abidesiydi bu karakter. Ama önceki güne kadar. Bu tasasızlıkların nerelere vardığını, nelere mal olduğunu, başhekimin odasına bir konuyu görüşmek üzere gittiğinde gözleriyle görmüştü. Adam, Samet'e en olmayacak hakaretleri sıralıyordu; örnek kişilik bu aşağılamalar karşısında, tehlikeyi bir kez daha savuşturmakta olduğuna sevinerek, amirinin ayaklarına kapanırcasına müteşekkir, rezilcesine yaltaklanıyordu." (Kimlik, s. 87-88)

Samet karakterinden de vazgeçen Necati, yeni örnekler bulması gerektiğine karar verir. "Yatağından doğruldu. Perdesiz karanlık pencereye baktı. Başka karakterler saptamak zorunda olduğunu ve bunu en kısa zamanda yapması gerektiğini düşündü. Bir an önce ya izin alacaktı, ya rapor, İstanbul'a gidecekti"(Kimlik, s.88)

Ablasının eşi Servet de kendisine örnek kişilik olarak gördüklerindendir. "Eşi Servet iyi bir insandı. Sahi neden onu benimseyebileceği örnek kişilik olarak saptamıyordu?" (Kimlik, s. 79) Ortaokul öğretmeni olan Servet'i şu şekilde anlatır:

> "Beklentisiz, rahat, huzurlu bir insandı. Bilgi, görgü huzursuzluğu arttırır, beklentileri çoğaltır denilir. Servet az buçuk aydın sayılırdı. Kıt kanaat geçiniyorlardı. Yılda iki hafta Akçakoca'da akrabalarının yanına denize gidiyorlardı, sanki onlardan mutlusu yoktu dünyada. Servet'in akşam gelip *Cumhuriyet*'ini okuması yok mu, dünya nimetlerinin çeşitlisinden bolca yararlanan zengin bir mümin Kuran okumakta sanır, imrenmekten kendinizi alamazdınız. İki çocukları vardı. İyi ki de vardı. Servet, gazete okumaktan artakalan zamanlarında çocuklarıyla ilgilenirdi. Eve gelenlere onlardan öyle çok söz ederdi ki, konuklar çok sevimli olmalarına rağmen zavallı çocuklardan nefret etmeye başlarlardı. Beğenmedi bu kişiliği." (Kimlik, s.79-80)

Necati'nin kendine model almak isteği Tuncer, siyasi örgütten arkadaşıdır, devrimci kimliği ile kitleleri peşinden sürükleyen, iradeli, lider ruhlu, sözü dinlenen biridir. Necati, yıllardır görüşmediği arkadaşına soracaklarını düşünerek yol boyu sabırsızlanır. Yıllar öncesinde, gençlik yıllarında bıraktığı Tuncer'i arayan Necati, o yıllardan bir iz ararcasına sorular sorar fakat cevaplar Necati için yıkım olur. Cezaevine girmesi sebebiyle okuldan atılan, çıkınca evlenip çoluk çocuğa karışan Tuncer, işinde gücünde sakin bir hayat sürmekte ve hayatından da memnundur. Necati'ye göre ise, düzene kapılıp gitmiş, tüm ideallerinden vazgeçmiş bir adamın hayatıdır bu. Aradığı modelin artık Tuncer olmadığını fark eden Necati, bu durumdan rahatsız olur ve tuvalet bahanesiyle ortamdan uzaklaşmaya çalışır.

> "Tuvaleti geldiği yoktu. İçinden gelen dürtüye engel olamamıştı. Ben böyle muhabbetin içine ederim, demek gibi bir şeydi bu. Düşkırıklığının dışavurumuydu. Toparlanmak için fırsattı." (Kimlik, s. 105)

> "Ya Tuncer gibi biri? Mitinglerde iki adamın omuzlarında yükseldi mi, binlerce yürek suspus olurdu. Derneklerde salondan içeri girdi mi, Tuncer geldi, denilirdi. Eylemlerde yüzü görüldü mü, yaşasın, o burada, diye

> sevinilirdi. Şimdi züppe şefinden fırça yemekten korkan, boynu kravatlı bir mıymıntı oluvermişti. Üstelik, geçmiş günleri anıp vah çeken bir hali de yoktu. Duydukları yanlış değilse, eski çizgimiz esasta doğruydu, diyordu, o kadar. Bu bir erdemse, büyük bir erdemdi, müthiş bir bilgelikti. Ne biçim bilgelikse.
>
> Şu zamanın hızlı bir üniversitelisine yolda onu gösterseler, bu adam eskiden şöyleydi, deseler, inanır mıydı acaba?" (Kimlik, s. 107-108)

Şükrü ise lise yıllarından arkadaşıdır. Teşkilatta da beraber yol aldığı bu yakın arkadaşıyla yolu tesadüfen kesişir. Ona kimlik arayışından bahseden Necati, hiç beklemediği bir olgunlukla karşılaşır. Gününü gün eden, hayatı ciddiye almayan, kendine kurallar koymayan Şükrü, Necati'nin artık yeni idolüdür.

Necati roman boyunca tüm bu kişileri önce idealize ederek yüceltmiş sonra olumsuz yanlarını bularak rasyonalize etmiştir. Sonunda içine düştüğü kimlik ikilemiylele beraber bir sinir krizi geçirir.

> "Omuzlarının üzerinde ağır bir yük gibi taşıdığı kişiliği takat bırakmamıştı. Yürüyemiyordu artık. Çöküyordu. Benliğinin her bir özel yanı, ayaklarına takılmış birer köstekti, ilerlemesine olanak tanımıyordu. Mecburi hizmete ertelediği kişisel güç toplama ve atılım dönemi ufukta görünmüyordu. Kış ortasında denize düşmüştü sanki, suyu emen giysileri onu aşağı çekiyor, dondurucu soğuk kollarını felç ediyordu." (Kimlik, s. 71)

Necati, kişiliğini değiştirmek zorunda olduğunu düşündüğü halde, etrafında hayranlık duyduğunu sandığı tüm kimlikleri tek tek karalar. Bu onun kendi kişiliğini koruma yöntemidir. İdeallerini ararken baba figüründeki rakibi yaratmaya çalışır. Necati çok istediği ve umutlandığı kişilik değiştirme konusunda hüsrana uğramıştır, gördüğü tedavi sonucunda kendi olmaya ve kendi hayatını yaşamaya karar vererek taburcu olur.

*İntihar* romanında Erdem'in babası annesini aldatmıştır. Hatta ölüm sebebi bile bununla alakalıdır. Âşık olduğu biri tarafından reddedilir ve trafik kazası sonucu vefat eder. Babası başhekim olan Necati, annesini cinsellik anlamında tutucu bulmaktadır.

Erdem de babası gibi eşini pek çok kez aldatmıştır ve kendini haklı çıkaracak sebepler sunarak rasyonalizasyon yapmış, bir tür savunma mekanizması kullanmıştır diyebiliriz. Evliliğin ona göre olmadığını ve rol yaptığını söyler. Erdem anneyle

sağlıklı ayrışamama yaşadığı için aldatma meselesinde annesinden öç alır. Erdem, kendi içsel tırmanışını dağ metaforuyla gerçekleştirdiği romanda, ölürse Ayşe'ye karşı haksızlık yaptığını düşünmeye başlar. Ona bunu düşündürten süperegonun bilinçli kısmında yer alan vicdanıdır diyebiliriz.

## 3.4. NEVROTİK PROBLEMLER

Kişinin nedenini bilemediği ve kontrol altına alamadığı duygu ve kaygı bozukluklarına "nevrotik problemler" denir. Herkeste nevrotik problemler bulunabilir, kişilerin çoğunluğu kaygılarının bilincindedir. Nevroz oluşumuna neden olan ögeler; dürtüler, nesne ilişkilerinde bozukluklar, bu ögelerle ilişkide bulunan ruhsal aygıt ve onun savunma mekanizmalarıdır. Nevrozların tedavi boyutuna gelmesinin sebebi, kişilerin kaygılarla başa çıkmada kullandıkları savunma mekanizmalarının kaygıyı bastırmakta yetersiz kalması ya da abartılmış şekilde kullanılmaları nedeniyle anormal davranışlara sebep olmasındandır.

### 3.4.1. Babadan Miras: Obsesyonlar ve Takıntılar

Bilinç alanına zorla giren, istenmeyen ve tekrarlanan düşüncelere "obsesyon" denir. Bu düşünceleri kovmak için istemeden yinelenerek yapılan hareketler ise "kompulsiyon"dur. Kaan Arslanoğlu, *Psikiyatri Elkitabında* bu konuyla şunları yazmıştır: "Oluş mekanizmasında genetik yatkınlığın büyük payı vardır. Genellikle soyaçekimsel bir hastalıktır. Bazı kişilerde aşırı titizlik, düzenlilik, temizlik, takıntılı düşünce yapısı gibi özellikler hastalık olarak birden ortaya çıkmamıştır, kişiliğe sinmiştir."[105] Tekrar eden davranışlarla zamanla otomatikleşir. Kişinin hatırlamak istemediği anları perdeleyerek geçiştirmesini sağlar. Anlık olarak kişiye iyi gelse de gerçek sorunla yüzleşememek zamanla ruha daha ağır bir yük haline gelir ve altında ezilmesine neden olur.

[105] Kaan Arslanoğlu, *Psikiyatri Elkitabı,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, s. 91.

*Kimlik* romanında pratisyen hekim olan Necati titizdir ve düzenlidir. Çantasının karıştırılmasını fark etmesi ya da nöbet için kalacağı odadaki tuvaleti dezenfekte edercesine temizlemesi gibi bazı davranışları Necati'nin düzen ve temizlik obsesyonları olduğunu düşündürtür. Hasta muayenesinde kokulara ve temizliğe karşı hassasiyetini hissettiğimiz: "Pis koku, görevdeki pimpirikliğine galip gelmişti. 'Tamam kalkabilirsin,' dedi. Ellerini zefiranlı su kabına daldırdı." (Kimlik, s. 20-21) cümleleri buna örnektir. Yine Necati'nin nöbette kalacağı odayı uzun süre dezenfekte etmesinin anlatıldığı şu satırlar: "Gece girmesi gerekebilir diye alafranga tuvaleti sıvı deterjanla güzelce temizledi, oturulacak yerini dezenfekte etti. Sabunluğunu aynanın önüne yerleştirdi." (Kimlik, s. 50) titizliğini gösterir. Çantasının karıştırıldığını fark ettiği cümlelerde de düzen obsesyonu görülür: "Çantasına uzandı, fermuarı açtı. Birden irkildi. Yeni Gündem en üstte duruyordu. Oysa sabah en yukarıya kazağını yerleştirmişti. Evet, çantası karıştırılmıştı." (Kimlik, s. 16)

Necati, titizliğin babasından geçtiğini düşünür. Babasını erken yaşlarda kaybettiği için bunu gözlemleme ya da hatırlama şansı yoktur. Bu yüzden annesiyle çocukluğuna dair yaptığı sohbette bunu açıkça sorar.

> " "Çocukken üstümü başımı temiz tutar mıydım?"
>
> "Ne bileyim oğlum, tutardın herhalde. Ben çok dikkat ederdim. Sen de pasaklı, haşarı bir çocuk değildin. Ne diye soruyorsun bunları?" (…)
>
> "Babam titiz bir insan mıydı? İşinde kılı kırk yarar mıydı?"
>
> "Bütün müteahhitler tutardı rahmetli babanı. Aralarında paylaşamazlardı. Titizdi ki severlerdi." (Kimlik, s. 76)

Necati, bu titizliğin ve dahası ailedeki tüm kötü yönlerin genetik olarak kendine geçtiği için ailesine öfke duymaktadır. Ailesine olan öfke burada da dikkat çekmektedir. Narsistik kişilerin idealizasyon, değersizleştirme ve mükemmeliyetçilik gibi özellikleri onların savunma mekanizmaları olarak değerlendirilir.[106] Narsistik bireyler kendilerini oldukları gibi kabul etmek yerine doğuştan kusurlu olduklarına inanırlar. Necati de bunun sorumluluğunu ailesine yükler çünkü kendisi aslında kusursuzdur.

[106] Emine İnan, (çevrimiçi) http://dergipark.gov.tr/download/article-file/554025, 19 Eylül 2018.

> "Genetik, dedi. Her şeyin başı, temeli genetik yapı… Babasından titizliği, annesinden donukluğu almıştı. Şanssızlıktı bu. Neden kötü özellikleri toplamıştı? (…) Ölen amcasının simaen kendisine benzediğini söylerlerdi. Onun da kafaca pek sağlıklı olmadığını duymuştu." (Kimlik, s. 81-82)

Bu cümlelerin devamında Necati'nin içtiği ilaç "Banyodaki ecza dolabından bir diazem aldı, bir bardak sütle içti." (Kimlik, s. 82), sakinleştirici etkisinin yanında anksiyete giderici olarak da kullanılan bir ilaç olması sebebiyle, takıntılarının günlük yaşamını etkilemesiyle dair ipuçlarını gösterir. Obsesyonlar, çocukluk çağı travmalarıyla, genetik yatkınlıkla ve kişilik özellikleriyle gelişebilir. Necati'nin de romanda bu özelliklere sahip olduğu görülmektedir: Zor çocukluk, titiz bir baba, kuralcı, ayrıntıcı, mükemmeliyetçi bir kişiliğe sahip olması sonucunu doğurur.

Her canlı yaşamı için tehdit unsuru olarak algıladığı şeylerden içgüdüsel olarak kaçınır. Bilinç bu kaçınmayı korku olarak algılar. Bireyin herhangi bir şeye karşı duyduğu korkunun gündelik yaşamını etkileyecek derecede olmasına ise "fobi" denir. Necati'nin hastaneden kaçıp doktora yakalandığı gece, doktoruna bahsettiği çocukluk rüyasında, Necati'nin bıçak fobisi, diğer bir deyişle keskin ve sivri nesnelerden korkusu olduğunu görüyoruz. Oidipus kompleksinin de simgelerinden olan bıçak korkusu, daha sonraki yıllarda Necati'nin karşısına ölüm korkusu olarak da çıkar.

> "O anda içinde aniden bir şey çekildi. Bir saplantısı vardı. Fobi demek daha doğruydu. Aklına başlangıçta gelse hiç aralarına girer miydi. Hep sonra gelirdi zaten. Sırtından ter boşanmaya başlamıştı.
> Keskin şeylerden çok korkardı. Keskin kenarlı şeylerin teniyle temas edeceğini düşünmek bile Necati'yi paniğe sürüklerdi. Ustura, bıçak, jilet, kırık cam… Hayali belirince dahi içinde bir şeyler kalkardı." (Kimlik, s. 44-45)

Darüşşafaka Lisesi'nde yatılı okuyan Necati, arkadaşlarıyla yatakhaneden kaçtıkları bir gece sokak kavgasına girer ve bıçaklanır. Bu olaydan sonra sivri uçlu nesnelerden korkmaya başlar. Otobüste başından geçen bir olayda ise, istemeden ortasında kaldığı durumdan bıçak fobisi nedeniyle kurtulmak ister.

> "…Adamı yumrukla yıkmayı tasarlıyordu. İnce, keskin, tiz, zor duyulur bir ıslık sesi gibi bir ışıltı parlamıştı koyu loşluğun içinde, sağ gözünü yalamıştı sızı. Ölüm korkusu, az önce girdikleri duvar yıkıntısı varken, dört metrelik setten atlatmıştı onu. Gitti gözüm diye kahrolarak okula kadar koşmuştu.

> Bereket ki, hiçbir şey olmamıştı gözüne. Ertesi gün gittiği hastanede çizik bile yok demişlerdi. Ancak, kesilmekten o gün bugündür korkuyordu. Sakal tıraşı olurken her sabah ürpertici bir imge takılırdı aklına. Jiletle gözünü, gözünün saydam tabakasını tıraş ettiğini düşler, korneasının yer yer sıyrıldığını duyar, gözlerini yumar, dişlerini sıkardı." (Kimlik, s. 45)

Necati, rahatlamak için çıktığı bir yürüyüş esnasında korkmaya başlar. Bu korku, hem sivri uçlu nesnelerden hem de polislerdendir. Polis korkusunu karakterin geçmişiyle ilişkilendirdiğimiz zaman; sol görüşlü olması, polis tarafından gözaltına alınmaktan ve işkenceden korkmasından kaynaklanıyor olması muhtemeldir.

> "Bıçaklarını çıkaracaklardı, biri usturasını, öbürü açık kenarlı bir jileti. Önce parmak uçlarını doğrayacaklardı lime lime. Sonra gözlerine gelecekti sıra, kazıyacaklardı gözlerini, sonra… Korkuyordu, ama kimden korktuğunu bilmiyordu. Polisten korkuyordu en çok. Fakat şu anda birkaç resmi elbiseli çıksa belki rahatlayacaktı. Korktuğu, sivil giyimlilerdi. Sivil giyimli, ışıltısız bakışlı, siyah paltolu, kahverengi çizgili ütüsüz kumaş pantolonlarının paçaları çamurlu insanlardı. Kimdi onlar? O gece Necati'lerin sokağının başında dikilen adam gibi kişiler mi? (Kimlik, s. 128)

Necati'nin kendi çocukluğunu sorguladığı satırlarda dikkati çeken bir nokta, babasının ölümünden sonra orta ikideyken bir Türkçe yazılısında kopya muamelesi görür, uğradığı bu haksızlık yüzünden kuralların kuralsızca saptandığını düşünür. Bu olay kendindeki kuralcılık tutkusunun, kural bozuculuğa dönüşmesine sebep olur. "Kuralcılığa olan tutkusu nasıl olmuş da kural bozuculuğa dönüşmüştü ve kaç yaşında?" (Kimlik, s. 78) Baba figürünün kaybolması Necati'de otoriteye başkaldırı şeklinde karşılık bulmuştur. Bu başkaldırı ilerleyen yaşlarında örgütsel siyasi mücadeleye katılması olarak karşılık bulur. Örgütsel yapı, kuralları olan baba figürünü hatırlatmaktadır.

Gözaltı ve işkence korkusu, takip edilme korkusunu da beraberinde getirir. Kitapta pek çok yerde Necati'nin takip edildiği hissiyle başa çıkmaya çalıştığı görülmektedir. Necati, Feride'yi ikinci görüşünde otobüsten inmiş ve onu takip etmiştir. Bu esnada bir gölge görmüştür.

> "Döndü, geldiği yöne doğru yürümeye başladı. Yolun karşı yanında uzun, titrek bir erkek gölgesi durmuş, sigarasını yakıyor, bulunduğu tarafa doğru bakıyordu." (Kimlik, s. 46)

Feride'nin eşi Raif öldüğünde, Necati ile arkadaşı Ersin gizlice morga inerler. Necati koridora çıktığında merdivenlerin başından birinin ona baktığı hissine kapılır. Necati'nin içinde bulunduğu otorite boşluğu, nerede yanlış yaptığını düşündüren takip edilme hissine dönüşmüştür.

> "Bir ses mi duymuştu? Arkasına döndü. Koridorun öbür ucunda merdivenin başındaki karanlık bölümde birisi dikilmiş kendisine bakıyordu. Yüreği hızla çarpmaya başladı. Adımlarına hakim olamıyordu. Oraya doğru yürüdü. Karaltı kaybolmuştu. Koştu, koştu koridorun sonuna ulaştı, merdivenleri üçer dörder atlayarak tırmandı. Yukarıda kimse yoktu…"(Kimlik, s. 119)

Zaten kimliği ile savaş halinde olan Necati'yi bir de takip edildiği korkusu kıskıvrak sarmıştır. Necati'nin köşeye sıkışmış, baskı altında kalmışlık hissiyle yükselen gerilimi okuyucu tarafından da açık bir şekilde hissedilir.

Aynı şekilde ve takip edilme hissi *Öteki Kayıp* romanında da görülmektedir. İngiltere'de sığınmacılara danışmanlık veren bir kurumda çalışan Musa da öğrenciyken sol örgütlerde yer almıştır. Musa aslında korkak bir yapıdadır, herhangi bir örgütte yer almak istemese de olaylar gereği buna mecbur hisseder ve kendince en olaysız bulduğu sol örgüte dâhil olur. Üniversitelerde yaşanan olaylar yüzünden Musa bir arkadaşıyla beraber siyasi sığınmacı olarak İngiltere'ye gelir ve burada üniversite eğitimini tamamlar. Musa, İngiltere'de kendini güvende hissettiğini söylese de takip edilme hissi roman boyunca devam etmektedir. Çalıştığı kurumdan arkadaşı Hesna ile buluşmaya giderken takip edildiğini düşünür Necati, bu ona ölüm hatırlatıyor, "Ölürsem beni kimler hatırlardı" (Öteki Kayıp, s. 81) diye düşünüyor.

> "…Sanki yolda biri bizi izliyormuş gibi geldi. Hattâ bir ara dönüp arkama baktım. Pub'dayken de aynı duygu yineledi. Sokaktan geçen biri pencereden içeriye, bize, özellikle bana bakıyormuş gibi bir his… Bir öyküde böyle bir şey okumuştum. Adamı bir baykuş izliyordu. Yolda, işinde, evinde… Kocaman bir baykuş… İnsan kadar. Öykünün etkisiyle mi bilmiyorum, yoksa onun önceli izlenme duygusundan mı; aklıma ölüm gelmişti. Ölüm kavramı… Belki o kadar felsefî de değildi; ölüp gitmekten korkmuştum. Ölüp gidersem beni kimler hatırlardı. Bir yıl ya da on yıl… Ölüm duygusunun ya da korkusunun bana sık sık uğradığını söyleyemezdim. Yine de ölüm duygusuyla birlikte, zamanı iyi değerlendirme, yaşadığım zamanı önemseyerek hakkını verme itkim artar." (Öteki Kayıp, s.80-81)

Gülsüm'le görüşmeden çıktıktan sonra kız arkadaşı Leyla ile sinemaya gitmek için aceleyle metroya yürür.

> "Bir an, o bildik duygu yine başını kaldırdı içimde. Sanki arkamda biri vardı. Döndüm baktım. Kuşkulanacak hiç kimse göremedim.
>
> …
>
> Yine arkama baktım. Şu baykuştan amma etkilenmiştim öyle!" (Öteki Kayıp, s.158)

Kendisini tehdit eden katilin serbest kaldığını öğrendiğinde Hesna ile katilin serbest bırakıldığı psikiyatri kliniğinin bulunduğu hastaneye gidiyorlar. Musa oldukça gergin ve Hesna'nın rahatlığına imreniyor. (Öteki Kayıp, s.160) Hastanede Fazıl'la karşılaşıyor. Fazıl'ın omzuna dokunmasından bile korkuyor. (Öteki Kayıp, s.163) Fazıl'ı baykuşa benzetiyor: "…Bu adam iri bir kuşa benziyordu. Tamam tamam, baykuşa… Baykuş bakışları… Zaman zaman cin gibi dikkatli, zaman zaman sakin, sanki bu dünyanın küçük işlerinin çok üzerinde bir bakış." (Öteki Kayıp, s.164)

Gülsüm'ün olayları hatırlamaya başladığı bir buluşmadan dönerken: "…Yağmur çiselemeye başlamıştı. Bir gece kuşu geçti önümden. Bir baykuş. Normal büyüklükteydi. Öyle çok iri değil. Koruluğa doğru süzüldü, orada kayboldu. Belki de bizim ağaca konmuştu."(Öteki Kayıp, s.268) Romanda Necati sürekli olarak baykuş görmekte ya da düşünmektedir. Baykuş kültürümüzde kötü haber simgesidir, adı geçtiğinde toplumumuzda bir tedirginlik yaratır. Bilinç alanında geçerli olan dil ve kavramların bilinçdışında yer alamayacağı kabul edilir: Bu alanda bulunan "ham" duygu ve düşünceler bilinç alanına önbilinç üzerinden sızar; bu sızma doğrudan değil temsili bir biçimde metafor üzerinden gerçekleşir.[107] Arslanoğlu kahramana ara ara baykuşu düşündürterek, okuyucuda kötü bir şeylerin olacağının hissini yarattığı bir metafor olarak kullanmış olması muhtemeldir.

Bu roman karakterlerinin hepsi yaşamayı seçmeyip yaşayanları eleştirmeyi tercih etmiştir. Necati, Musa ve Erdem önyargılı kişiliğe sahip karakterlerdir. Bazen giyiminden bazen hareketlerinden bazen yaşam tarzlarından dolayı etrafındaki insanları eleştiren ve beğenmeyen, kendini onlarla bir tutmayan, üstten bir bakışa

[107] Oğuz Cebeci, *Metafor ve Şiir Dilinin Yapısal Özellikleri*, İthaki Yayınları, 2013, s. 310.

sahiptirler. Kendisi olabilmeyi ve topluma katılmayı başaramadıklarını düşünen bu karakterler, her insan gibi bir topluluğa ait olmak ister, böylece daha kolay sosyalleşir ve toplumda yer edinebilirler. Arslanoğlu'nun karakterleri de genellikle üniversite hayatlarına ya da mesleklerinin ilk yıllarına denk gelen süreçlerde genellikle bir gruba ait olmak istediğindedirler. Bu aidiyet hissi, karakterlerin genellikle problemli olduğu baba modelinin/otoritesinin yetişkinlikte otoriteye başkaldırı şeklinde yansıması sebebiyledir. Baba baskısı tekdüzeliğe, düzene başkaldırı şeklinde tezahür eder. Hayatının sorumluluğunu üstlenen ve onu yaşamayı başarabilen insan özgürdür.

İncelediğimiz roman karakterlerinin hepsinde açıkça vurgulanmayan fakat çocukları üzerindeki etkisi bir şekilde yansıtılan baba imgesi vardır. *İntihar* romanında Erdem babasından onay bekler hep, bu rüyalarında da yer alır. *Kimlik* romanında Necati, kimliğini bulamaz, bulduklarını beğenmez ve eleştirir. *Öteki Kayıp*'taki Musa, kardeşiyle problemlidir çünkü ona ait olan başarıların takdirini ikizi İsa toplar. Dolayısıyla Musa'ya ait olan hayatı İsa yaşar, ailenin iyi çocuğu İsa ilan edilmiştir. Bunun sonucu zaten siyasi sıkıntılar da yaşayan Musa bu problemleri ileri sürerek yurt dışına yerleşir, yeniden bir hayat kurmaya çalışır ve ailesiyle asgari görüşür. Bu karakterlerin hepsi ailelerinden bir şekilde onay bekler, bu yeterli sevgi görememenin bir sonucudur. Çocuğun kişiliğinin gelişim dönemlerinde ihtiyacı olan yegâne şey koşulsuz sevgidir. Anneyle güvenli bağlanamadığı için olması gereken ayrışmayı da sağlıklı atlatamayan bireylerde ortaya çıkan güvensizlik, her şeyi siyah ve beyaz olarak, iyi ve kötü şeklinde, ayırmalarını sağlayan bölme mekanizmasının devreye girmesine sebep olur. Bu karakterlerin diğer ortak noktası ise yeni bir hayata başlama istekleridir. Onlar mevcut olan hayatlarından memnun değiller. Kendilerini gerçekleştirememiş, aileden yeterince onay görmemiş kişilerdir.

## 3.5. İÇGÜDÜLERİN TEMEL TAŞLARI: EROS VE THANATOS

Freud'a göre iki temel dürtü vardır. Bunlar birbirlerine karşı olan hayat ve ölümdür dürtüsüdür. Yaşam içgüdüsü Eros'ta, sevgi ve cinsellik; ölüm içgüdüsü Thanatos'ta ise kendine ya da dışarıya dönük saldırganlık/yıkıcılık vardır. "Eğer

yıkıcılık içgüdüsü iyi kontrol edilip gerekli değişikliklere uğradıktan sonra dış nesnelere yöneltilirse egonun hayatsal gereksinimlerini doyurur ve doğa üzerinde kontrol koyabilme yeteneğini arttırır. Sonuç: Yaratıcılık."[108]

Ölüm içgüdüsünde öfke, kendine ya da dışarıya dönük olabilir. *Kimlik* romanında Necati de baba kaybı yaşamıştır. Dolayısıyla onu bıraktığı için babaya duyduğu öfke bu ölümü kabullenemeyişi, yas dönemini tamamlayamamasından da kaynaklanmaktadır. Bu öfke zaman zaman kendini sevememe olarak da görülmektedir.

> "Ergenlik döneminde, en sorunlu olması gereken çağdaydı. Hiç sorunlu biri gibi görünmüyordu. Geçmişi bilmiyordu, özlemiyordu. Bugünü ve geleceği düşünüyordu yalnızca.
>
> Genetik, dedi. Her şeyin başı, temeli genetik yapı… Babasından titizliği, annesinden donukluğu almıştı. Şanssızlıktı bu. Neden kötü özellikleri toplamıştı? Neden babasından canlılık ve neşe, annesinden iş bilirlik almamıştı? Tek tek kardeşlerinin özelliklerini sıraladı. Birçok ortak nitelik taşıyorlardı. Ama ayrılan yönleri de çoktu. Ölen amcasının simaen kendisine benzediğini söylerlerdi. Onun da kafaca pek sağlıklı olmadığını duymuştu." (Kimlik, s. 81-82)

Kardeşleriyle kendisini bu şekilde karşılaştırması, kendisinin ebeveynlerinden kalıtımsal yollarla tüm kötü özellikleri aldığını düşünmesi, kendisini sevmemesinin göstergelerindendir. Yukarıdaki paragrafta da görüldüğü gibi Necati kendine yöneltilmiş bir öfke vardır.

*İntihar* romanında Erdem, ödipal dönemde idealleştiremediği, kontrolcü babası gibi olmak istememektedir. Rüyalarında kendisini onaylayan ya da azarlayan, belli bir kalıba sokmak isteyen, kitaplardan alıntılar yapan bu baba modeli ruhunda yük olmaktadır. Kabul görme ihtiyacının giderilmemesi, ergenlikte babasıyla sağlıklı özdeşim kuramaması, anneden de yeterince ilgi, sevgi ve onay görememesi sonucu yaşadığı bu karmaşa onu intiharın eşiğine getirir. Ölüm içgüdüsü ağır basar. Bu kararı, on altı yaşındayken arkadaşları Esin ve Ahmet'e söz verdiği gibi, "Otuz beş yaşında beraber intihar etmek" sözüne de denk getirerek belki de daha anlaşılır bir nedene bağlamaya çalışır. Esin Ahmet'le intihar fikrine karar verdikleri anısını

[108] Dr. İsmail Ersevim, *Freud ve Psikanalizin Temel İlkeleri*, Assos Yayınları, İstanbul, 2010. s. 113-114.

hatırlarken, bunun kimin fikri olduğunu düşünür. Onların karanlıklarında olan biten şeyleri öğrenemeyeceğini anladığında kendi sebeplerini açıklamaya başlar. "Yaşamı daha çok olumsuz yönleriyle algılama, karamsarlık, çoğu şeyi boş ve anlamsız bulma, tatminsizlik ve sürekli bir sıkılma duygusu... Her şeyi geçici ve önemsiz görme. Her şeyi demek yanlış; özellikle olumlu şeyleri geçici görür. Örneğin, bahar gelir mor, pembe, beyaz çiçekler açar dallarda, sevindirmez onu bitki dostlarının neşesi. Dökülecekler der içinden. Uzun sürmez güzellikler. Kötülükler için de keşke aynı düşünebilse. Yapamıyor. Tepesinde, karikatürlerdeki o uğursuz bulut gibi bir gölge. Nereye giderse onu izliyor." (İntihar, s. 32.) Erdem'in hep olumsuz düşündüğünü, hayattan bıkmışlığını, yaşamak için sebep bulamamasını gösteren sözlerdir bunlar.

Erdem ana rahminin güvenli ortamı gibi huzuru aradığı, her şeyle hesaplaşacağı bir yer arayışı içindedir. Yanına birkaç gün yetecek kadar gıda alarak çıktığı yolculukta konakladığı/sığındığı çadırı Erdem için ana rahmi gibidir: Sakin, sessiz, kendisiyle kalabileceği, sadece yetecek kadar besleneceği bir çeşit arınma, saflığa dönüş… "Buradaydı işte. Ne zamandır düşlediği ülkede. Kaçmak için en uygun yerde. Kendi içindeydi. Yaşam buydu artık. Zayıf sarı bir ışığın aydınlattığı alacakaranlık alçak bir tente altında." (İntihar, s.17)

Ormanda tek başına yürürken duyduğu bir hışırtı üzerine korkar ve şunları düşünür:

> "Biraz daha yürüdü. Yalnızdı. Yapayalnız. İlk kez bu denli duyumsadı yalnızlığını. Bu yollara yakın geçmişti önceleri. Ama hiç yalnız geçmemişti. Yanında birileri varken mutlu olup olmadığını çıkarsayamadı. Tıpkı şu anda ne hissettiğini çıkarsayamadığı gibi. Tatsızlık duygusuydu şu anda çıkarsadığı, bitiş duygusuydu. Kötü bir filmin son sahnelerini izlerkenki gibi bir duygu. Yıllardır rol aldığı film kaliteli miydi, yoksa pespaye mi; bir fikre varamamıştı aslında; çok sıkıldığıydı tek ayrımsadığı." (İntihar, s.12)

Bu satırlarda Erdem'in yalnızlığıyla yüzleşmesi açıkça görülür. Erdem'in ailesi tarafından yeterince sevilmemesi ve onaylanmaması, ileriki yaşlarda sosyalleşememesi gibi nedenler ruhunda domino taşı etkisi yaratmış, onu intihar fikrine daha da yakınlaştırmıştır. Mutlu olup olmadığını sorgulaması, bitiş hissi hatta kendi hayatını film izler gibi değerlendirmesi, yaşadığı hayata ne kadar yabancılaştığının itirafı niteliğindedir. Bu hayatta rol yapmaktan sıkılmıştır. "Kızı,

anasını, babasını teyzesini kırmamak için yıllarca iyilik numarası yaptı Erdem." (İntihar, s. 93) Anne ve babasının ikili ilişkisi de onun hayatında her zaman ikilik yaratmıştır.

> "Yaşamı boyunca bu iki eğilimin arasında kaldı Erdem. (...) Belki de bunun için ona katlanılmaz bir arkadaş misali yakasından hiç düşmeden eşlik eden can sıkıntısından hiç kurtulamadı. Daima bir boşluk duygusu… Yaşamı hep anlamsız bulma… En neşeli, en mutlu anlarında bile köşedeki perdenin ardından, açılan dolabın dip köşesinden, mekânın karanlıkta kalmış kenarından, bir ağaç tepesinden burnunu uzatıp nanik kötücül bir cüce suretinde, bu yaşadığın da geçici ve boş, sen değersiz bir böcekten farksızsın, diyen duygulanım. Daima bir şeylerin geçmekte olduğunu ve o şeyler geçtikten sonra bir daha onları elde edemeyeceğini söyleyen huzursuzluk. Bir şeyler yapması gerektiğini hissediyor, o şeylerin ne olduğunu çıkaramıyor. Zaman zaman tehlikenin içine atlıyor, canını bilinmeze emanet ediyor, zaman zaman kendini ispatlamaya kalkışıyor; hepsi sonuçsuz. Kime ispat edecek kendini? Kendine. Ne gereksiz!" (İntihar, s. 51-52)

Erdem'in oğluyla tanıştığı ilk sahnede kendisini yaşadığı hayata ait hissetmeyişi kullandığı kelimelerden anlaşılmaktadır. O, ne bu hayata aittir ne de hazırdır. "Kırmızı et parçasını ayıp olmasın diye yarım dakika elinde tutup annesine verdi. Biraz büyümeli, yüzü falan bir şekle girmeliydi ki, bir kişilik olarak benimseyebilsin, sevebilsin." (İntihar, s. 22)

Kendisi de daha önce duyduğu bir gerçek öyküdeki gibi, her şeyi olduğu gibi bırakarak kimseyle vedalaşmadan istifa etmiştir. Özendiği kahraman kadar güzel bir şey yaptığını düşünerek keyiflenmiş fakat hikâyenin detaylarını hatırladığında aynı hızla demoralize olmuştur. "Sonra gülümsemesi yavaş yavaş söndü. O adam yeni dünyaya yepyeni bir yaşam beklentisini götürmüştü yanında; doğal olarak çantasında kıpır kıpır bir çoşku… Ya kendisi!" (İntihar, s.19) Özendiği kahraman yeni bir hayata yelken açmışken Erdem hayata veda etmek üzere bir yolculuktadır. Uzaklara gitme fikri Erdem'de her zaman vardır. Fakat filmlerde gördüğü, kitaplarda okuduğu hayatı yaşayamamıştır. Hayal ettiği hayat hep onun uzağında kalmıştır. "Evini de sever sevmesine, şehrini de, ne var ki dar gelmektedir ona. Okuyacaktır, filmlerde gördüğü gibi olacaktır yaşamı, kitaplardan okuyup özendiği gibi."(İntihar, s.24)

Erdem, içe atım mekanizması kullanarak babasını içinde yaşatmak istemiş, onunla bağ kurmaya çalışmıştır fakat özdeşim kurarak babasını idealleştirme şansı

olmamıştır. Annesiyle de sembiyotik yani ortakyaşamsal bir bağ kuramamıştır. İçe attığı bu sevgi nesnelerine karşı duyduğu yoğun öfke ve sevgi duygularının yarattığı karmaşa onu intihara yöneltmiştir. Onlara karşı duyduğu öfkeyi başka şekillerde yansıtarak geçici de olsa kendini rahatlatmayı başarmıştır. Her şeyi siyah ve beyaz olarak böldüğü bu savunma mekanizmasını hayatındaki her şeye uygular hale gelen Erdem, bir zaman sonra artık katlanamaz ve tüm öfkeyi kendisine yönelterek ölmeyi arzulamasına sebep olmuştur.

Kitap Goethe'nin "Herkesin önünden kaçmak için can attığı kapıları sen zorlayıp açmak cesaretini göster." sözüyle başlar. Erdem de çıktığı bu içsel, belki de son, yolculuğunda o kapıyı açma cesaretini gösterir. Erdem'in hayatını etkileyen olumsuz iki norm karakter, ona yeterince sevgi vermedikleri, onaylamadıkları, güvende hissettirmedikleri gibi nedenlerle, anne ve babasıdır. Erdem'in iç savaşında anne-babasının nasıl olumsuz bir rolü olduysa; yaşama tutunma savaşında da hayatı seçme kararını almasına sebep olan kişi, adını öğrenemediğimiz kız, olumlu norm karakter olmuştur. Ona bu şansı hatırlatmış ve içinde tekrar yeşermeye başlayan umut olmuştur.

## 3.6. KENDİ İHTİYAÇLARIYLA BAŞA ÇIKMA BİÇİMİ: "NARSİSİZM"

Kendini beğenme, kendine âşık olma olarak tanımlanan narsisizm, kişinin kendini özel hissettiği ve kendini beğenmede zirve yaşadığı noktadır diyebiliriz. "Narsistler olağanüstü ve ayrıksı olduğu duygusundadır. Her şeyi herkesten daha çok hak etmektedir. Aşk ve meslek yaşamında, toplumsal boyutta ve bire bir ilişkiler boyutunda elde etmesi gereken büyük başarıların tutkularıyla yüklüdür."[109] Narsisizm, kişinin özbenlik saygısı için gereklidir.

"Freud iki tür narsisizm tanımlamıştır. "Birincil narsisizm"de libidinal enerji başlangıçtan itibaren self'te bulunur ve objelere yönelemez. Bu durumu güçlü ve kusursuz olma duygularının eşlik ettiği benlik şişmesi izler. "İkincil narsisizm" ise

[109] Kaan Arslanoğlu, *Psikiyatri Elkitabı,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, s. 182.

obje ilişkilerinde yaşanan engellemeler ve düş kırıklıkları sonucu, libidonun objelerden çekilerek yeniden egoya dönmesi sonucu oluşur."[110]

Arslanoğlu'nun pek çok karakterinin öldükten sonra nasıl hatırlanacağını düşünmeleri ortak noktalarıdır. Romanlarında bunun muhasebesini tüm ana karakterlerin yaptığını görüyoruz. Erdem'in yaşlanmaktan yani bakıma muhtaç olmaktan korkması, dağın bile kendinden nefret ettiğini düşünmesi, kendini herkesten farklı görmesi narsistik kişilik eğiliminin özellikleridir.

Daha önce oidipus kompleksinde değindiğimiz *Öteki Kayıp* romanındaki Musa'nın ikiz kardeşi İsa ile kendini karşılaştırırken kendini ondan üstün olarak anlatmasının da narsistik eğilim olduğundan bahsetmiştik. Bu da kardeş ilişkilerinde kendini diğer kardeşten farklı göstererek narsistik farklılık yaratmak istemesinden kaynaklanır. Ayrıca Musa kimseye hayır diyememektedir. Bu onun mükemmel insan olma, herkes tarafından iyi bilinmeyi istemek arzusundan gelir. Kız arkadaşı Leyla onu saf buluyor ve bunu yüzüne karşı söyler. Musa Leyla'yla kavgalarından sonra bu söze karşı içsel bir savunma yapar.

> "Leyla beni çok saf buluyordu; yüzüme karşı açık açık söyleme yoluyla bu özelliğimi yok edebileceğini düşünüyordu. Bazı konularda saf olduğumu ben de biliyorum. Bilmek neye yarar ki!? Her ilişkimde, attığım her adımda 'Ben safım.. Ben safım…' diye kendimi uyarsam, ne yararını görürüm! Olayları yaşarken, insanlarla konuşurken neyin saflık, neyin gerçekten doğru ve güzel olduğunu nasıl sınayabilirim? Leyla'nın da beni aldatmadığını nerden bilebilirim? Açıkça böyle söylemedim. Sözü oraya yaklaştırdım. Demek ki o kadar da saf değilim. Aslında beni aldatacağı, kullanacağı gibi bir kuşkum yoktu. Üstüme fazla gelince kendimi savunmak için laf ebeliğine başvurmuştum. Hepsi buydu. Çok geçmeden anlayacaktı. Ama kaç gün sonra? Bu akşam gelir miydi ki?"(Öteki Kayıp, s.18-19)

> "Beni saf bulmaya devam ediyordu. Bozuluyordum. Eyşan'la geçen hikâyelerimi dinledikçe kendini tutamıyor, kopuyordu." (Öteki Kayıp, s.53)

Musa ileri sayfalarda tartışmayı daha detaylı düşünür. Leyla'yı haklı bulsa da kendine ürettiği ama inanmadığı bahanelerle savunur kendini. Biri ondan bir şey istediği anda yapma sorumluluğuna kapılır, bunu kabul etmesi de saflığını

[110] Engin Geçtan, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s. 254-255.

geçirmeyeceği için itiraf etmez. Aynı zamanda yukarıdaki alıntının son cümlesindeki "Bu akşam gelir miydi ki?" cümlesiyle Leyla'yı kaybetme korkusu yaşadığı da anlaşılmaktadır.

> "…Leyla haklı mıydı ne? Haklı olduğu kesindi. Ben saf biriyim. Saf değil böylesi konularda düpedüz aptal biri… Kabul etmek aptallığımı geçirse, gerçeği çok önceden kabul ederdim. Ama neye yarardı ki! Elimde değil, biri bir şey istemişse onu mutlaka yerine getirmem gereken bir zorunluluk olarak duyumsuyordum. O an. Tutuluyordum. O noktada…Aksini düşünemiyordum. Tabii her konuda ve herkese karşı değil. İstek sevdiğim, değer verdiğim birinden; hele bir kızdan geliyorsa reddetmek imkansız gibi bir şeydi. Sonuçsa genellikle hüsran…" (Öteki Kayıp, s.37-38)

İnsanları, özellikle de kadınları reddedemez. Herkesin ondan maddî ya da manevî bir şeyler istediğini söyler: "Eyşan işin maddiyatındaydı, Leyla ise manevi anlamda çok şey bekliyordu"(Öteki Kayıp, s.38) Aslında Musa sadece sevgi nesnesi aramaktadır. Kimseye hayır diyememesi yakınları tarafından artık saflık derecesinde tepki alır. Musa'nın narsistik kişiliğe yatkınlığı yüzünden çevresindekilerin onun hakkındaki fikirlerini çok önemsemektedir.

Ayrıca kitaplarda seçilen meslekler de narsistik doyumun fazla olduğu tanrısal mesleklerdir. Yazar, yarattığı metne yoktan var edebilir, ona hükmedebilir, metinle oynar; doktor ise insanları tedavi eder, bir nevi ölüme meydan okur. Bunlar kontrolü hissettikleri omnipotans mesleklerdir.

## SONUÇ

Kaan Arslanoğlu psikiyatrdır. Gençlik yıllarını geçirdiği, 1980'li yılları kapsayan, dönemin siyasi olaylarından oldukça etkilenmiştir. Bu sebeple karakterlerinde siyasi görüşü ağır basan karakterler çoğunluktadır. Romanlarında, bulunduğu toplumu sorgulayan, dünyayı daha insani şartlarda yaşanılası bir hale getirmeye çalışan ve insanlara/yaşadığı topluma önem veren karakterler ön plandadır.

Arslanoğlu'nun romanlarında, mesleğindeki profesyonelliğinin yazarlığına etkisi açıkça görülmektedir. Karakter tahlillerinin başarısının yanı sıra, Freud'un psikanaliz kuramında ağırlıklı olarak bahsettiği ağır geçirilen çocukluk ve gençlik travmaları, aile problemlerinin yarattığı sıkıntılar, kişiliğin gelişiminde anne-baba tutumunun etkisi, toplumsal kuralların kişilerde yarattığı baskı, kişiliğin çatıştığı noktalarda kahramanın içsesinden dinlediğimiz id ve süperegonun çekişmesine orta yol bulmaya çalışan egonun çabalamaları başarılı bir şekilde görülür. İncelediğimiz romanlarda sıkça karşımıza çıkan; aileden utanma, babayla mesafeli erkek çocuk, anneyi beğenmeme ve küçük görme, ikiz kardeş ya da kardeşlerle ilgili çekişme/kıskançlık, düzene başkaldırı, kendini üstün insan görme, nevrotik problemler, narsistik eğilimler vb. örnekler psikanalizin eserlerindeki etkilerine örnek verilebilir.

Bazı analistlere göre hekimlik ve yazarlık gibi mesleklerin insanlara yardım etme, ölüme meydan okuma hissi, yaratma becerisi, eserle dilediğince oynayabilme gibi nedenlerle narsisizm içerdiği ve "tanrısallık" olarak görüldüğü bilinmektedir.

Arslanoğlu'nun, özellikle karakterin psikolojisini derinden hissettiğimiz romanlarında bilinç akışı tekniğini kullanması dikkat çekicidir. Ama bundan önce akıcı ve günlük bir dille, yer yer tadında bir argo da kullanmıştır, kaleme aldığı romanları, okuyucunun karakterlerle özdeşleşmesi için gerekli zemini oluşturması açısından önemlidir.

Kaan Arslanoğlu'nun kadın karakterleri ele aldığı romanları olsa da erkek karakterlerin ağırlıkta olması dikkat çekicidir. Sosyalist mücadele içinde var olma savaşı veren karakterler kendi içlerinde de bir var olma savaşı vermektedir. Bağlı oldukları örgütte yer alma mücadelesi, yaşayamadıkları hayatlar yüzünden zaman zaman isyan edecek hale gelmeleri, bazen herkesin kendine itiraf etmekten çekindiği

içsel savaşlarımızı roman karakterlerinde görmek okuyucuyu rahatlatır. Yazar toplum normlarına uymayacağını düşündüğü şeyleri yazarken ruhsal bir boşalma sağlar, okuyucu ise gerilimi okuyarak boşaltır.

Freudyen açıdan incelediğimiz Arslanoğlu'nun *Kimlik, İntihar* ve *Öteki Kayıp* romanlarında kadın karakterler derinlikli yazılmadığı için elektra kompleksi yoktur. Sadece *Öteki Kayıp* romanında Gülsüm karakteri, Musa'nın terapileri sayesinde fikir edinmemizi sağlar.

Roman karakterlerini genellikle başarısız yazarlar, bağlı oldukları örgütlerde kahraman olmak isteyen üniversite öğrencileri, mutsuz beyaz yakalılar, kimliğini bulmaya çalışan doktorlardan, herkese oynasa da kendine rol yapamayan kişilerden seçen Arslanoğlu, bu karakterleri tüm gerçekliğiyle detaylandırılır. Bu da yazarın içinde bulunduğu ya da var ettiği durumları gerçekçi bakışla değerlendirdiğinin göstergesidir.

Çeşitli dergi ve dijital mecralarda yazdığı yazıları ve kitaplarında sık sık işlediği konular arasında politika, insan doğası ve psikolojiyi sayabiliriz. Gerek yazdığı dergi yazıları ve kurgu dışı kitapları gerek yarattığı karakterlerin siyasi duruşu ve kendisiyle yaptığımız röportaj da bunu kanıtlar niteliktedir.

**KAYNAKÇA**


Ayhan Aydın, *Eğitim Psikolojisi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2008.

Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

Bülent Somay, *Freud konuşmaları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.

Calvin S.Hall, *Freudyen Psikolojiye Giriş*, çev. Ersan Devrim, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2010.

Çetin, Nurullah, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara, 2009.

Duane P.Schult ve Sydney Ellen Schult, *Modern Psikoloji Tarihi*, çev. Yasemin Aslay, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2007.

Engin Geçtan, *İnsan Olmak*, Metis Yayınları, İstanbul, 2002.

Engin Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, Metis Yayınları, İstanbul, 2006.

Engin Geçtan, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

Fatma Erkman Akerson, *Edebiyat Kuramları*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2015.

Fethi Naci, *Yüzyılın 100 Türk Romanı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.

Freud-Jung-Adler, *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, çev. Selahattin Hilav, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1981.

Halis Özgü, *Psikoloji Dünyasının 3 Büyükleri Freud-Adler-Jung*, Ararat Yayınevi, İstanbul, 1976.

Ian Craib, *Psikanaliz Nedir?*, çev. Ali Kılıçlıoğlu, Say Yayınları, İstanbul, 2001.

İsmail Ersevim, *Freud ve Psikanalizin Temel İlkeleri*, Assos Yayınları, İstanbul, 2010.

İsmet Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006.

Joel Levy, *Psikolojiniz Bozulmasın*, çev. Duygu Akın, NTV Yayınları, İstanbul, 2015.

Kaan Arslanoğlu, *Devrimciler,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2006.

Kaan Arslanoğlu, *Evrimci Açıdan Din Politika Siyaset,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2016.

Kaan Arslanoğlu, *İntihar (Zamanımızın Bir Kahramanı),* Adam Yayınları, İstanbul, 1999.

Kaan Arslanoğlu, *Kimlik,* Adam Yayınları, İstanbul, 1998.

Kaan Arslanoğlu, *Öteki Kayıp,* Adam Yayınları, İstanbul, 1998.

Kaan Arslanoğlu, *Politik Psikiyatri Yanılmanın Gerçekliği II,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2005.

Kaan Arslanoğlu, *Psikiyatri Elkitabı,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2007.

Kaan Arslanoğlu, vd., *5. Sanattan 5. Kola: Orhan Pamuk,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2007.

Kaan Arslanoğlu, *Yanılmanın Gerçekliği I,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2005.

Kaan Arslanoğlu, *Yoldaki İşaretler*, Adam Yayınları, İstanbul, 2004.

Kaan Arslanoğlu, *Yüzü Silinenler Darbe Günlükleri,* İthaki Yayınları, İstanbul, 2005.

Mehmet Rifat, *Yaklaşımlarıyla Eleştiri Kuramcıları*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2006.

Michel de Certeau, *Tarih ve Psikanaliz*, çev. Ayşegül Sönmezay, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

Nihan Kaya, *Fildişi Kuyu Psikanalitik Edebiyat Eleştirisi ve Kadın*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2018.

Oğuz Cebeci, *Metafor ve Şiir Dilinin Yapısal Özellikleri*, İthaki Yayınları, 2013.

Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2004.

Paul Kleinman, *Psiko 101: Psikolojinin Gerçekleri, Temel Öğeler, İstatistikler, Testler ve Daha Fazlası!,* çev. Hasan Kaplan, Okuyan Us Yayınları, İstanbul, 2014.

Peter Brooks, *Psikanaliz ve Hikâye Anlatıcılığı*, çev. Hivren Demir Atay-Hakan Atay, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2010.

Rod Plotnik, *Psikoloji'ye Giriş*, çev. Tamer Geniş, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2009.

Saffet Murat Tura, *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz*, Kanat Kitap, İstanbul, 2007.

Sigmund Freud, *Düşlerin Yorumu I,* çev. Dr. Emre Kapkın, Payel Yayınevi, İstanbul, 2009.

Sigmund Freud, *Psikolojiyi Kanalize Ederek Psikanaliz Kuramı*, Yason Yayınları, Ankara, 2014.

Sigmund Freud, *Sanat ve Edebiyat*, çev. Dr. Emre Kapkın-Ayşen Tekşen Kapkın, Payel Yayınevi, İstanbul, 1999.

Sigmund Freud, *Yaşamım ve Psikanaliz*, çev. Kâmuran Şipal, Say Yayınları, İstanbul, 2005.

Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

Tahsin Yücel, *Eleştiri Kuramları,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.

Talat Parman, *Psikanalitik Denemeler*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2004.
Terry Eagleton, *Edebiyat Kuramı Giriş*, çev. Tuncay Birkan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011.
Terry Eagleton, *Edebiyat Nasıl Okunur*, çev. Elif Ersavcı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

**MAKALELER**

Bülent Somay, "Psikanalizi Edebiyatla Anlamak", *Pasaj Edebiyat Eleştirisi Dergisi Psikanaliz ve Edebiyat Sayısı*, (Ağustos 2006-Kasım2007), S.4-5, s. 14-21.
Halûk Sunat, "Yaratıcı Sanatsal Edim ve Yüceltmenin Psikanalitik Bağlamda Sorgulanışı", *Doğu Batı Düşünce Dergisi Psikanaliz Dersleri Sayısı*, (Şubat, Mart, Nisan 2011), S. 56, s. 162-179.
Kaan Arslanoğlu, "Soruşturma", *Varlık Aylık Edebiyat ve Kültür Dergisi Edebiyat ve Psikiyatri Sayısı*, (Ekim 2005), S.1177, s. 13-14.
Mustafa Karabulut,"Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerine Psikanalitik Bir Yaklaşım", *Turkish Studies*, 2011, S. 6/3, s. 973-988.
Sunar Birsöz, "Rüyaların Dili", *Psikeart Rüya Sayısı*, (Mayıs, Haziran 2012), S. 21, s. 10-15.
Talat Parman, "Bugün Psikanalizi Tartışmak", *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi Freud ve Kültür* Sayısı (Kış 2006), İstanbul, S.49, s. 67-73.

**SÖZLÜKLER**

Charles Rycroft, *Psikanaliz Sözlüğü,* çev. Doç. Dr. M. Sağman Kayatekin, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1989.
Orhan Ahmet Gürün, *Psikoloji Sözlüğü,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul, t.y.
Selçuk Budak*, Psikoloji Sözlüğü,* Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2009.
TDK, *Türkçe Sözlük*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, C., II, 1988.

## TEZLER

Arzu Özdemir, "Yusuf Atılgan'ın Romanlarının Psikanalitik Açıdan İncelenmesi", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 2005.
Mehmet Şahin Yavuzer, "Leylâ Erbil'in Romanlarının Psikanalitik Açıdan İncelenmesi", Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Van, 2010.

## ANSİKLOPEDİLER

"Kaan Arslanoğlu", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, C., I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010.

## İNTERNET KAYNAKLARI

Cansu Fırıncı, https://cansufirinci.org/2012/01/06/kaan-arslanoglu-roportaji-bu-roman-devrimci-ruhu-cagiriyor-roportaj-cansu-firinci/, 09 Ekim 2018.
Emine İnan, http://dergipark.gov.tr/download/article-file/554025, 19 Eylül 2018.
İnce, Özdemir, http://ozdemirince.com/kaan-arslanoglu-ne-demek-istiyor/ , 13 Ekim 2018.
soL Haber Portalı, http://haber.sol.org.tr/soldakiler/ya-mustafa-kemal-bugun-yasasaydi-haberi-47846 , 13 Ekim 2018.
Yavuz Erten, (çevrimiçi), http://icgoru.com/habil-ve-kabil/, 19 Eylül 2018.

**Ek -1: Röportaj**

Kaan Arslanoğlu ile 18 Eylül 2018 tarihinde yaptığımız röportaj.

**Soru:** Edebiyat merakınız nasıl başladı?
**Cevap:** Çocuk yaşlarımda kitap okumaya, romanlara ilgi duymak ve okumakla başladı.

**Soru:** Etkilendiğiniz yazarlar kimlerdir?
**Cevap:** Fazla sayıdalar, hepsini sayamam. Ama beni ilk etkileyenler Tolstoy, Dostoyevski, Gorki ve Steinbeck'tir diyebilirim. Bizdense Ömer Seyfettin başlangıçtır.

**Soru:** İlk yazılarınız nerelerde yayımlandı ve hangi türde yazarak başladınız?
**Cevap:** Yazmaya ilkokuldan itibaren kompozisyon yazarak başladım. Üniversite sıralarında bildiri yazımı. Sonrasında ise 1984 sonunda başladığım, 1986'da bitirdiğim, 1988'de basılan "Devrimciler" adlı romanım geldi. İlk makalelerim ise 90'lı yılların başında İn Vivo ve İnsancıl dergilerinde çıktı. Edebiyat, kültür, psikoloji, tıp, siyaset temalı makalelerdi.

**Soru:** Meslek seçiminiz kendi tercihiniz miydi? (Doktorluk için soruyorum)
**Cevap:** Kendi tercihimdi. Fakat doğrusu Ankara Siyasal Bilgiler'i biraz daha fazla istiyordum. Ailem ise tıbba girmemi istiyordu. Üst sıraya tıbbı yazınca ve puan ona uygun düşünce tıp seçeneği gerçekleşti.

**Soru:** Yaptığınız siyasi mücadeleyi kahramanlarınızda yansıttınız mı?
**Cevap:** Kuşkusuz. Kahramanlarımın hepsi kurgusaldır, bire bir kimse kimse değildir. Ama bazı tipler gerçek hayattakilere hayli benzer. Bana benzeyenler de var. Yarattığım tiplere kendi kişiliğimden de çok şey verdim. Ne bileyim, bazılarına çeyrek, bazılarına yarı yarıya. Kendi deneyimlerim ve fikirlerim de bolca girdi bu arada.

**Soru:** Roman karakterlerinizin iç muhasebesi sizinkiyle örtüşüyor mu yoksa okuyucunun farklı ideolojilerle empati kurabilmesi için mi bu şekilde yazdınız?

**Cevap:** Bazıları benimkiler. Bazıları tanıdıklarımın, dostlarımın iç muhasebesi. Bir bölümü kurgusal. Bir bölümü meslek pratiğimden kaptığım parçalar.

**Soru:** Karakterlerin çoğu yazar ya da doktor. Özellikle bu meslekleri seçmenizin bir nedeni var mı yoksa bildiğinizi anlatmanın kolaylığını mı kullandınız?
**Cevap:** Pek sayılmaz. İlk romanlarımda doktor ağırlığı vardır. İlkinde tıp öğrencisi bazı karakterler, ikincisinde doktor. Sonra doktorlar azalıyor ve çoğunda kayboluyor. Yazar var mı? Sonradan yazarlar da girmeye başlıyor kahramanlar arasına. Bu doğru. Hem bildiğimi kolay anlatmaktan hem de 25 yılı aşkın bir süre içinde yazarlar arasında yazarlık kavgası yürüttüğümden. Edebiyat kavgası verdiğinizde en önemli dostlarınız ve hasımlarınız da çoğunlukla yazarlar arasından çıkıyor. Sebep bu. Son birkaç romanımda kendim de bire bir kişiliğimle birer karakter olarak girdi romana. O da ağırlıkla iki nedenden. Biri özeleştiri yapabilmek, öbürü mizah unsurunu güçlendirmek.

**Soru:** Aydın denilen kişilerin üzerindeki örtüyü kaldırmanız, okuyucuya onların iç dünyasını göstererek özellikle görmemizi istediğiniz bir şey mi var?
**Cevap:** Şu günlerde bir yazı hazırlıyorum. Orada şunu anlatacağım örneğin: En güvenilir, en sağlam yazarda bile birtakım üst insani erdemler, mesela vatan, millet sevgisi, halk, insanlık sevgisi en çok yüzde ellidir. Onu yazarlığa ve yazmaya iten nedenler en az yüzde elli kişisel hırslardır. Saygı, sevgi, yetke kazanmak, ün, para elde etme ihtiyacı vb.. Ama yüzde elli erdemi öpün de başınıza koyun. Çoğunda bunun yarısı bile yok. Bazılarında yüzde beşe kadar iner. Fikir olsun diye rakam veriyorum. Okur da bundan farklı değildir. İnsan böyledir. O yüzden sorumlu ve akıllı okur beş misli dikkatli, titiz davranmak zorunda.

**Soru:** Psikiyatrlığı bırakmanızın sebebi, psikiyatrinin insanları normalleştirerek toplumu yönetenlere hizmet etmesi mi?
**Cevap:** Hiç ilgisi yok. Psikiyatrinin kuşkusuz dediğiniz gibi bir etkisi var, ama bu ideolojik ve bilimdışı biçimde fazla abartılıyor. Psikiyatrik hastalıklar artsa, yayılsa (zaten sürekli artıyor) insanlar devrim mi yapacak? Tam tersi bile olabilir. Faşizm artacak. Ki bugün olan budur. Ama psikiyatrinin buna, yani toplumsal olgu ve olaylara etkisi bence üstünde durmaya değmeyecek kadar düşüktür. Akıl hastalıklarının tedavi edilmemesi, depresyonların, anksiyetenin olduğu gibi

bırakılması olsa olsa intiharları ve cinayetleri artırır. Buna toplumsal uyanış ve yarar derseniz, o ayrı konu… Her neyse.. Ben 25 yıl doktorluk yaptıktan sonra, yorulduğumdan, daha çok okumak ve yazmak için hekimliği bıraktım.

**Soru:** İntihar romanında dağa tırmanış bir metafor olabilir mi?
**Cevap:** Elbette. İntiharın bir yolu, vesilesi. İnsanın kişisel zirvesi ve oradan düşüşü. Bereket kahramanımız kendine yedirerek oradan yavaş yavaş inmeyi seçiyor sonunda. Bir tür zirveyi ondan ruhsal kazanım sağlayarak kişiliksel yükselmeye dönüştürüyor.

**Soru:** *Kimlik* romanını yazarken romanda ismi geçmeyen (Necati'yi tedavi eden) doktorla mı yoksa Necati karakteriyle mi daha yakın hissettiniz kendinizi?
**Cevap:** Cidden romanın ayrıntılarını da kişilerini de iyi anımsamıyorum. Romanlarımı çıktıktan sonra hata bulmak amacıyla sonraki düzeltmeler için bir kez daha okurum. Sonra yüzüne bakmam. Zamanla unutuyor insan.

**Soru:** *İntihar, Öteki Kayıp, Kimlik* romanlarınızın yazım ve basım tarihlerini öğrenebilir miyim? (Hatta mümkünse ilk basımlarının hangi yayınevinden olduklarını da?)
**Cevap:** *Kimlik* 1989 Gölge Yayınları (BDS Yayınları'na bağlı)
*Öteki Kayıp* 1998 Adam Yayınları
*İntihar (Zamanımızın Bir Kahramanı)* 1999 Adam Yayınları

**Ek -2: Psikanaliz Sözlüğü**

**Aktarım:** Çocuğun ihtiyaçlarını gideren ilk sevgi nesnelerine duyduğu sevginin, ebeveyn sevgisi, hayatının sonraki dönemlerinde başka insanlara aktarmasıdır.

**Anksiyete:** Kaygı bozukluğu.

**Bilinç:** Bireyin var oluşunun farkında olması durumudur.

**Bilinçaltı:** Ön bilinç ya da bilinç öncesi olarak da geçer. Psikanalizde, bilincin hemen altındaki bölümdür. Bilinçdışıyla bilinç arasında bulunur.

**Bilinçdışı:** Freud'un topografik ruhsal yapı modelinde, normal bilinç süreçleriyle ulaşılması en zor olan bölümdür.

**Bunaltı:** Psikanalizde egonun dengesinin bozularak id ve süperegoyla çatışması durumunun sonucudur.

**Çatışma:** Zıt güçler (Düşünce, duygu, dürtü vb.) arasındaki karşıtlık.

**Direnç:** Hastanın kontrolü dışında, dinamik güçler tarafından tedavinin engellenmesi.

**Dürtü:** Ani ve güçlü içten gelen tepkilerdir.

**Ego:** Benlik. İd ve süperego arasında dengeyi kurmaya çalışır.

**Fobi:** Bir dış etken olmadan herhangi bir nesneden ya da durumdan duyulan korku.

**Frustrasyon:** Egonun arzuladığı istekleri, gerçeklik ilkesinin engellemesi yüzünden doyuma kavuşturamaması, doyumsal yoksunluk.

**Gerçeklik ilkesi:** İçgüdüsel arzuları doyurmayı hedefleyen haz ilkesinin, toplumsal şartlara uygun bir kalıba dökülmesi.

**Güdü:** Bilinçli veya bilinçsiz davranışı doğuran ve devamlılığını sağlayan içsel güç.

**Haz ilkesi:** İçgüdüsel doyum arayan ruhsal güç.

**Hipnoz:** Dışarıdan telkinlerle gerçekleştirilen geçici transa benzer yapay uyku.

**İçgüdü:** Bir canlının iradesinden bağımsız, doğuştan gelen bilinçsiz davranışlarıdır.

**İd:** Alt benlik de denir. İçgüdülerimizin yer aldığı ve haz ilkesine göre çalışan ruhsal aygıtımızdır. Süperegoyla çatışır.

**Karşı aktarım:** Terapistin bilinçsizihityaçlarını danışanına yansıtmasıdır.

**Katarsis (Abreaksiyon):** Daha önce baskılanmış bir deneyime bağlanmış duygunun boşalması durumu. Aristo'ya göre ise trajedinin seyircinin üzerinde duygusal arınma yaşatmasıdır.

**Kişilik:** Bireyin kendine özgü psikolojik ve sosyal davranışlarının tümü. Ahlaki yönü, karakteri; duygusal yönü, kişinin verdiği tepkileri ve mizacını belirler.

**Libido:** Kaynağını idden alan ruhsal enerjidir.

**Nevroz:** Kaygı, fobi, obsesyonlar vb. gibi ruhsal kökenli rahatsızlıkların tümü.

**Obsesyon:** Saplantı. İstenmeyen, takıntılı düşüncelerdir.

**Oidipus kompleksi:** Fallik dönemde çocuğun karşı cins ebeveyne yönelmesidir.

**Omnipotans:** Her şeyi yapabilecek sınırsız bir güçte olduğunu sanma. Mutlak güç.

**Penis hasedi:** Kız çocuklarının penise sahip olmadıklarını fark ettiklerinde duydukları eksikliktir.

**Rüya:** Bilinçdışının uyku esnasındaki sembolik dışa vurumlarıdır.

**Savunma mekanizmaları:** Kişiyi kaygı, çatışma gibi egonun karşı karşıya kalabileceği tehditlerden koruyan otomatik savunma tepkileridir.

**Sembiyoz:** iki insanın birbirine aşırı bağımlı, zaman zaman çıkarcı olduğu patolojik ilişki.

**Serbest çağrışım:** Hastanın terapide aklına gelenleri, sansüre takılmadan terapiste aktarmasıdır.

**Süperego:** Üst benlik de denir. Ayıp, günah gibi toplumsal kurallara göre çalışan ruhsal aygıtımızdır. İdle çatışır.

**Yüceltme:** Toplum tarafından kabul görmeyecek içgüdüsel davranışların toplumun kabul edeceği şekilde boşaltılmasıdır.